

Cetatea Moldovei

Revistă lunară de probleme actuale, literatură și critică

Director: GH. A. CUZA

ÎN MEMORIA MARIEI GH. CUZA

S U M A R

† IRINEU, Mitropolitul Moldovei	În slujba binelui obștesc
MARIA GH. CUZA	Zmeul. Memoriei lui Octavian Goga. Cuvinte de dincolo
CONST. N. TOMESCU	Maria profesor Gh. Cuza
D. IOV	Hronic
TOMA VLĂDESCU	Maria Gheorghe Cuza
I. BUZDUGAN	Nemurire. Infoarcere
PETRE STATI	Maria Dela Cozia
G. URSU	Așteptare. Ploaie 'n munți
G. BEZVICONI	Legăturile familiale ale lui A. C. Cuza cu Basarabia
SERGIU GROSU	Ceas tainic
AUREL GEORGE STINO	Alte lumi
PETRE STATI	Zi de primăvară. Marină
ELIZA IOSIF	Maria Gh. Cuza și Asociația „Amicele Tinerețelor Fete” din Iași
VLADIMIR FOCȘA	Rugămintele la răscruci. Pace...
GRIGORE V. COBAN	Maria Gh. Cuza, poeta suferinții
SANDU RUSU	Preludiu primăvăratec. Cântec
N. GRIGORAȘ	Ceva despre urmașii lui Petru Vodă Rareș
ALFRED TIBEREAU	Bugeacul. Reînvierea visurilor prin dumbrăvi
GH. UNGUREANU	Înrudirea a două familii: Cuza-Flondor
AL. I. ZIRRA	Viața la Iași
GH. A. CUZA	Cronica externă
I. FR. BOTEZ (traducere)	Cronica iudaică

ÎNSEMNĂRI: Maria Gh. Cuza pe drumul veșniciei. — Maria dela Cozia. — Maria Cuza printre răzășii Bucovinei. — Versurile Mariei Gh. Cuza. — 21 Aprilile, ziua clitoriei Romei și a muncii italiene. — Prietenia italo-română. — „Scrisori de război”, culese de d. Al. Lascarov-Moldovanu. — Un mare prieten al României, profesorul Fritz Valjavec. — Bombardarea Lübeckului. — În Mircești lui Alecsandri, plâng paraginile. — Primii studenți transnistrienți. — Revistele tinerețului școlar. — Viața scriitoarească din Chișinău. — C. Sturzu și muzeul Moldovei din Bacău. — Mulțumire.

RECENZII. — BIBLIOGRAFIE.

BIBLIOTECA 24.879
DOCUMENTARA
GRATIS PENTRU CITĂȚI

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Inscrisă sub Nr. 1108 din 7 Martie 1941. la Tribunalul Iași, Secția III-a

APARE LA 1 A FIECĂREI LUNI

REDAȚIA :

Iași, str. Codrescu 5,
la D-1 Profesor *Gh. A. Cuza*
Telefon Nr. 1664

ADMINISTRAȚIA :

Iași, str. L. Catargiu 32,
la Prof. *Speranța Pascu*
Telefon Nr. 1432

ABONAMENTE

IN ȚARĂ :

Pe un an	lei 600
Pe 6 luni	lei 350
Pe 3 luni	lei 200
Pentru instituții	lei 1000
Abonament de sprijin	lei 2000

IN STRĂINĂTATE :

Pe un an	lei 1000
--------------------	----------

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Director: GH. A. CUZA

IN SLUJBA BINELUI OBȘTESC

În primăvară, a părăsit viața pământească sufletul plin de generozitate al doamnei *Maria prof. Gh. Cuza*, președinta „Asociației Amicelor Tinerelor Fete” din Iași.

Mlădiță a plaiurilor bucovinene, dintr-o familie de autentică nobilime românească, *Maria Gh. Cuza*, fostă Flondor, s'a altoit pe arborele genealogic al Patriarhului Naționalismului, sprijinind în toată luptelor grele de redeșteptare ale neamului pe distinsul ei soț,—profesorul *Gheorghe Cuza*.

Inteligența-i ageră, dublată de o sensibilitate fină, și-a pus-o, în răstimpuri de răgaz, în slujba artei poetice, sub pseudonimul *Maria Dela Cozia*. Arta versificată este un domeniu frământat numai de sufletele alese, dornice să evadeze într-o lume ideală, unde omul se simte în preajma dumnezeirii. Poeții, prin viziunea lor, croiesc drumuri largi de viitor fraților de sânge și lege ce's ancorați în preocupările de apărare a datinei și gliei strămoșești.

Maria Gh. Cuza, prin spiritul ei organizator, a înțeles că o nație nu se poate ridica la nivelul cântat în poeme fără o muncă istovitoare pe tărâmul social și moral. Războiul din 1916-1918 a adus după sine un întreg cortegiu de consecințe nedorite. Mirajul unei vieți mai ușoare și momelile diferiților agenți străini au îndemnat pe multe tinere fete să-și părăsească vetrele părintești dela țară, îndemnându-le să ia calea spre orașe.

Fără orientare profesională, desrădăcinate din traiul lor tihnit al muncii rurale, aceste fete păseau cu repeziciune pe calea desfrâului.

Localurile famate din mahalalele târgurilor și orașelor, ca și pletora de servitoare pentru străini, își recrutau clientela din acest exod al tinerelor fete, plecate din sate în căutarea unei vieți mai comode.

Prăbușirea morală e mai mare când pleacă din păturile sănătoase ale poporului. Pentru stăvilirea acestei lunecări și din nevoia de îndrumare a celor desrădăcinate din căminul familial, s'a simțit nevoia ființării „Asociației Amicelor Tinerelor Fete“.

Biserica, păstrătoare a patrimoniului moral, a dat dela început tot sprijinul nou înființatei asociații.

Maria Gh. Cuza și-a pus toată energia creatoare și organiza-tore în serviciul acestei cauze. Ca prezidentă a filialei din Iași a A.T.F.-ului, munca ei a fost istovitoare, dar plină de frumoase roade. N'a cunoscut oboseala în împlinirea îndatoririlor ce și le-a asumat. Ba mai mult. În vremea grelelor încercări din vara anului trecut, ea și-a împărțit munca în toate compartimentele vieții naționale, unde era nevoie de ajutor și alinare de suferințe.

Credincioasă devotată a Bisericii, și-a dovedit credința prin fapte pilduitoare. O boală neiertătoare a curmat firul unei vieți de înaltă demnitate și moralitate.

Hotărârile firii nu pot fi pătrunse în toată plenitudinea miste-relor ce le acopăr.

De aceea rugăm pe Dumnezeu să dăruiască fericirea veș-nică sufletului generos al Mariei Gh. Cuza, iar pe distinsul ei soț și drăgălașii ei copii, rămași fără mângâiere, să-i întărească a suporta, cu resemnare creștină, hotărârile cele ascunse ale Providenței.

† IRINEU MITROPOLITUL MOLDOVEI

ZMEUL

Vâslit de vânt prielnic, se 'nalță către soare
Sclipind și falnic Zmeul. Spre ținta lui nebună
Urcând, el intonează pe singura lui strună
Un imn de libertate, un cânt de sărbătoare.

Căci liber el se simte, stăpân pe zarea 'ntreagă...
Cu păsările 'n nouri ar vrea să se măsoare,
Uitat-a că ajunge un semn ca să-l doboare,
Uitat-a că robit e de sfoara care-l leagă.

Dar vântul prinde-a crește, și-l scutură, și-i mână
Pe unde 'nvolburate semeața șerpuire...
Acela ce-i șoptise de-avânt și desrobire,
Din ceruri îl aruncă sălbatec în țărână...

O visuri de hârtie, de șubredă șindrilă,
O visuri de iubire, firave ca și ele,
Vă ridicarăți fruntea spre soare și spre stele
Iar soarta vă răpuse, zâmbind fără de milă !...

MEMORIEI LUI OCTAVIAN GOGA
(ODĂ ÎN METRU ANTIC)

Bard al desrobirii, pururi slavă ție !
Din străfunduri sumbre, ai chemat în lume
Zâna cea bălaie din izvor de munte,
Șopotindu-și viersul.

Și strunindu-ți lira, ai cântat, maestre,
Codrul ce răsună, vântul ce-l frământă,
Tainica mireasmă-a gliei roditoare,
Farmecele firii.

A purtat acvila versurilor dalbe
Busuioc de datini rupt dela icoane
Și, în vârf de aripi, sfânta-ne visare
Ne 'mplinită încă...

Azi muri cântarea. Lira-ți zace frântă
Zărilor albastre stinse's subt pleoape,
Florile acopăr, suspinând, mormântul
Blândeii tale liniști.

Tu te-ai dus dar visul împlinit de-apururi
În eternitate stă de tine-aproape
Să-ți alinte fruntea vastă ca și cerul !...
Slavă, pace ție !

CUVINTE DE DINCOLO

Te voi privi din fiecare floare,
Mă vei ghici în zbor de păunaș,
Vei desluși nescrisul meu răvaș
Pe alba păpădiilor ninsoare.

Mă vei simți în fiecare boare,
Odihnei tale eu voi fi sălaș
Când umbra se lungește pe imaș,
Vestind sfârșitul zilei arzătoare.

Zădarnic au pornit mormânt să-mi sape!
Mereu de tine eu voi fi aproape, —
Credința-mi nu cunoaște asfințire...

De tot ce e pământ descătușată,
Va străluci de-acuma înălțată
În veci, nețărnuita mea iubire !...

MARIA G. CUZA

Iași, Aprilie 1941.

MARIA PROFESOR GH. CUZA

O urmașă a boierimii moldovenești

Toți o știm. Puțini să n'o fi cunoscut. Căci sub această nobilă înfățișare, de naționalistă, vibra o caldă iubire pentru Neam. Era și natural, întrucât ea cobora din prea vechi și autentice familii moldovenești, iar aici, la Iași, se altoise pe cel mai vi-guros trunchi românesc.

Famiiliile Flondor, Hurmuzachi și Zotta, cărora aparținea Maria Cuza, își adâncesc bătrâne rădăcini în vremi de mult trecute. Documente voivodale, întărind stăpâniri de moșii, pomeniau de familia sa după tată Flondor, încă acuma două sute de ani în urmă, pe la 1740-50. Iar alte cărți, din ce în ce mai vechi, unele chiar din zarea sec. XV, citează această „nobilissima familia” și sub cellalt nume strămoșesc al ei, de „Albu” și „Albotă”, cu numeroși părcălabi și cluceri, paharnici și vestiți spătari, mari boieri din curtea și alaiurile domnești, cari și-au cinstit căftănia cu adevărate vrednicii și jertfelnică iubire pentru a lor Țară și baștină.

În pragul secolului nostru, Flondoreștii posedau moșii în Storojineț, „județ eminentemente românesc”. Insuș orașul de capitală, târgul Storojineț, „un mare sat românesc” se afla tot în a lor dreaptă stăpânire. Numele de Flondor era foarte cunoscut în toate ținuturile bucovinene, la fel și de cinstit. „Boieri ca aceștia rari sunt—grăiau sătenii. Au milă și sfântă dreptate pentru noi, care n'o dau alții; ei cată și de sufletul nostru năcăjit, dar nici în casă nu ducem lipsă pe a lor moșie. Așa au fost și

boierii cei bătrâni, părinții 'mnealor, oameni Români cu iubire și cu înțelegere cătră noi, țărani”.

Am reținut această mărturisire, de pe la 1907¹, mult grăitoare pe cât e și de sinceră, ea pornind dintr'un suflet de bucovinean, îngdurat de câte se petreceau din partea veneticilor pe pământul strămoșesc, dar totodată și încrezător în boierimea lui de baștină, sub oblăduirea căruia Neamul nostru și-a păstrat ființa.

De luăm sama la acele vremi, cu dreptate este să-i socotim pe toți bucovinenii de atunci îngrijorați de starea lor, nu numai pe acei săteni din județul Storojineț, deoarece stăpânirea locală austriacă, urmărind desnaționalizarea moldovenilor, mormise, prin măsuri de Stat și prin privilegii vădite, toată pleava de jidovi și de ruteni din laturile galițiene, ca să inunde Bucovina și să ne otrăvească atmosfera noastră națională. Valuri de străini, răi, prădalnici și vicleni, s'au aciuat astfel pe pământul nostru strămoșesc, deslănțuind o violentă acțiune de rutenizare unii, iar ceilalți de jidovească destrămare a conștiinței și a tradiției românești. Străinismul se infiltrasă în multe slujbe de Stat, chiar și în cele mai înalte, ca și în școli și în Biserica națională. Mulți boieri își cocoșaseră spatele, sub ticăloasa povară a privilegiilor unei superficiale înobilitări, pocindu-și numele. Alții alunecau cu totul, desconsiderându-și obârșia, iar unii deputați neaoși români slujiau chiar ca oarbe instrumente de rutenizare. Un specific rafinament corupea și ruina. Dela o vreme, Moldovenii nici nu mai contau ca nație; aceasta a mărturisit-o vestitul colonel jidov Fischer: „În Bucovina eu cunosc numai trei națiuni: Nemții, Jidanii și Trădătorii”, adică aceștia din urmă fiind Moldovenii, pentru al căror grăbit sfârșit el poruncia să se ridice șiruri de spânzurători.

Totuși nația noastră rezista, mai ales prin tenacitatea gloatei de țărani nedespărțită de tradiția și trecutul pământului, ca și prin familiile neaoșe românești, care îmbrățișau în dragostea conacului lor, pe poeții, scriitorii și luptătorii bucovineni, ca și pe atâția intelectuali din Moldova noastră. Un cuget românesc, cultivat în entuziasm și cald naționalism, călăuzia pe acești stăpâni și boieri. Răbdarea din strămoși îi ținea în nădejdea altor vremi

1. Dintr'un manuscris, azi în posesia mea.

răzbunătoare, și fapta lor, adevărată ctitorie sufletească, încuraja pe toți din jur. Era o solidaritate mută, dar nobilă și promițătoare, care umplea și de mândrie pe dreptii stăpâni ai țarinei și ai văzduhului de sub cerul Bucovinei, socotiți acuma de năvălitoarele puhoiaie de venetici, drept niște argați și sclavi, vrednici doar de grea trudă pe moșiile mănăstirești și cele boierești.

Un scriitor anonim al durerilor din acele vremi, care cunoștea bine starea Bucovinei, și care se refugiase încoace peste Cordon, ca să-și mărturisească liber în public gândurile și teama ce-l măcinau, a tipărit în 1904¹ o interesantă lucrare despre intelectualitatea și boierimea bucovineană. Pentru scurt-timea paginei, ce ni-i rezervată, redăm aici doar aceste câteva rânduri privitoare la familia Flondoreștilor. Autorul deplânge inteligența română din Bucovina, care odată „cu cultura străină a sorbit și o porțiune prea mare de cosmopolitism, și aceasta, dacă nu i-a făcut de tot apatici pentru orișice lucru românesc, apoi le infiltrează totuși destulă indiferență pentru orice mișcare socială a neamului lor... A participa la conveniri sociale naționale, a tinde să te întâlnești cu de ai tăi, să schimbi cu ei o vorbă în limba maternă, și nu în cea șvăbească, este semn al tragerii de inimă pentru limbă și neam, este dovada pentru trebuința cuiva de a se manifesta ca Român. Și în punctul acesta stăm rău, de tot rău...”

Drept mângâiere, el relevă doar o excepție: „Aici trebuie să înfățișez ca *aproape unicul* și cel mai frumos exemplu, familia d-rului Iancu, cavaler de Flondor, proprietar mare în Storojineț. Soția lui e o româncă foarte bună, din viță curat română, copiii lui sunt crescuți curat românește, chiar și guvernantele pentru copiii săi sunt copile [fete] române, absolvente din școala superioară de fete din București, Asilul „Elena Doamna“, și nu străine, adunate din Germania sau Francia și din toată lumea, precum o fac ceilalți „români neaoși“ și „foarte mari“. În casa lui se vorbește numai românește, pe masa lui de cetire se află foi cuotidiane și gazete ilustrate numai române, biblioteca lui constă în mare parte din opere române, aproape toată ediția Academiei Române se află la el. Oricine ar veni în casa

1. Rutenizarea Bucovinei și cauzele desnaționalizării poporului român, după date autentice, de un bucovinean, București, 1904, în 373 pagini, la pag. 242 în notă.

lui, vine într-o casă românească, și e obligat să vorbească românește. El și casa lui întreagă se înconjoară numai cu Români, în serviciul moșiei sale se află mai cu samă Români.

„In toamna anului 1900, când am fost în Storojineț la el în concediu și am stat acolo aproape o lună, am fost încântat de românismul lui sublim, curat și conștient, ceea ce foarte rar se întâmplă pela boierii noștri din Bucovina. Afară de boierii Hurmuzăchieni, n'am mai avut alți boieri atât de bravi români, precum e amintitul dr. I. Flondor. De acolo e și explicabil de ce acesta e, dintre toți deputații români din Dieta țării, cel mai aprig și mai energic luptător pentru drepturile poporului român, călcate în picioare“.

Și, în alt loc¹, mai cetim: „Dr. I. cav. de Flondor e deputatul cel mai energic și cel mai național dintre toți deputații români în Dieta țării. El a adus, în fine, cam pela 1 Iulie 1902, unirea în principiu și cooperarea unită ale amânduror partide române², desbinate fiind cu ocazia pactului renumit „bourguignist“³, și a influențat formarea majorității dietale cu Românii în frunte, care se află de present în Dieta țării. El se poate privi deja depe acuma de *eroul național* al Românilor din Bucovina...“.

Pentru acest cuvânt, autoritatea provincială iscodea neplăceri și tot felul de incriminări față de Flondoreni, ca și față de Hurmuzăcheștii din Camenca. Fischer, colonelul ucigaș amintit, îi opunea totdeauna lui Iancu Flondor dojana de a fi iredentist român care ar tulbura buna prosperitate a provinciei și ar îndepărta dela țărani bucovineni, binefacerile împărăției. Jidovii, plebea ca și cei mai răsăriți ai lor, se împiedecau și ei de româneasca purtare a acestor boieri, numai că nu aveau încă mâinile dezlegate pentru răzbunare, iar când le-a venit câte un prilej, n'au reușit. De pildă, în vremea războiului mondial, când Austriei au reocupat Storojinețul dela Ruși, jidovimea de acolo, în frunte cu vestitul spion și criminal Zellenmeier, l-a denunțat pe boierul Flondor ca vinovat de răscolitor patriotism

1. *Ibidem*, pag. 267, în notă.

2. Autonomiștii, care erau apelați spre Poloni și Centraliștii, spre Germani.

3. E vorba de creația baronului Bourguignon, fost guvernator al Bucovinei (1898-1903), aprig dușman al Românilor, care încercase să-i desbina pe Bucovineni, spre a le slăbi rezistența.

și de gravă acțiune antisemită, cerând pe deasupra pedeapsa capitală. Iar pentru pricina de a fi activat în scopul unirii Bucovinei cu România, Flondor a fost tradus, împreună cu vrednicul Mitropolit al țării, Vladimir de Repta, în fața curții marțiale din Lemberg, din cleștele căreia i-au salvat la timp armatele noastre biruitoare.

Cine n'a poposit în conacul boieresc dela Storojineț ca și în cel al Cernaucăi ! Intre alții, slujitori ai Sf. Altar și totodată cei mai înflăcărați naționaliști, ca preoții Moraru, Brăileanu, Țopa, cel atacat cu furie de pleava jidovească. Acolo din faptul serii și până peste îngemănarea-i cu zorile, ei vor fi grăit despre dreptatea răzbunătoare, cheazășuind-o cu slova de foc a Sfintei Evanghelii, care zice : „Nu vă temeți de cei ce ucid trupul și după aceea nu pot să facă ceva mai mult“ ; „cu ce măsură veți măsura, vi se va măsura și vouă“ ; ori „prin răbdarea voastră vă veți mântui sufletele voastre“ ; „nebune, în noaptea aceasta ți se va lua sufletul ; dară cele ce ai gătit ale cui vor fi ?“ și altele asemenea. Intr'acolo se îndreptau mai toate inimele calde patriotice, ca spre o insulă a mântuirii din valurile năprasnice ale vremii : poetul Petrino cu versurile suave, Vasile Bumbac suceveanul, cel ce pornise epopeea română a Bucovinei cu real simț istoric, bătrânul Sbierea, adâncit pe foile din Istoria Literaturii Române sau viciul Gh. Popovici, cântărețul străjerilor dela Suceava „răzimați în negre sulii“, precum și mulți alți bucovineni tineri ai „Junimii“ ca și însuflețiții dela „Sămănătorul“. Acolo, moldovenii deoparte și de alta a hotarului nenorocit, vor fi răscolit în acea atmosferă românească vibrațiile vitejiilor din trecut, dela Codrul Cosminului și Lențești, dela Baia și de peste munți, înmugurind în suflete nădejdi și încredințări, ce puteau umbri durerile de-o clipă. Acolo, în stare de pioasă rugăciune, ei vor fi repetat chemarea : „Tu la Putna nu mai sta !“ cu gândul la pământul strămoșesc batjocorit, ce se cerea eliberat din ghiarele veneticilor.

În aceste vremi, în pragul secolului nostru, în care Bucovina își înmulțește clocotul de duh românesc și avea să rupă curând lanțul de robie, în conacul dela Cernauca, cel zugrăvit așa de impresionant de d-na prof. dr. T. Bălan¹, se

1. Intr'o conferință publică, rostită în Palatul cultural din Cernăuți, în luna Martie, pe care o așteptăm să apară și tipărită.

naște, dintr'o nepoată Hurmuzăchească și dintr'un Flondor, copila Maria. Brațe românești au primit-o în atmosfera caldă românească și basme de Feți frumoși și mândre Cosânzene i-au alintat visele dintăi. Din privirile a lor săi, ca și din graiurile atâtor oaspeți, ea va fi înțăles și durerile Neamului său, ca și bucuria nădejdlor. Copilăria și-a împărțit-o între Cernauca și Storojineț. A cetit multă literatură națională în tinerețe. Deseori, ne vorbea de romane sănătoase românești, de schițe și nuvele, de versuri parfumate și înduioșătoare ce azi rar se mai cetesc, dacă nu's chiar părăsite, lipsind până și din biblioteci. Lupta dreaptă a moșului său, Iancu Flondor, în Dietă, ca și în largul vieții, care aduna frăția românească în mănunchi și împrăștiat meschinele uneltiri, au entuziasmat-o. Cu cât drag va fi privit ea la figura măreață a profesorului N. Iorga și în ochii lui vioi, când, el, apostolul, a vizitat Storojinețul, și deacolo l-a luat pe Iancu Flondor, ca împreună să săvârșească acea unică și îndrăzneată călătorie din laturile bucovinene pe Nistru în jos, până la cetatea Tighinei, sub spionajul și iritarea rusască, ce ținea cu strășnicie Basarabia subț cnut.

Bucuria tinerei Maria a fost negrăită, la vestea că Bucovina s'a reunit cu Moldova liberă, cu Patria românească, faptă de grandioase proporții istorice, ce a fost pregătită și realizată chiar sub președinția lui Iancu Flondor. Evlavioasă prin naștere și educație, Maria Cuza era o creștină convinsă, capabilă de multă interiorizare religioasă; lucru despre care ne-am încredințat prin felurite întâmplări ale anilor din urmă. Stăpânită de credința ei, o vedeam mulțămind mântuitorului Hristos, în zilele de românească izbândire, cu lacrimi de recunoștință pentru câte ne-a făcut El nouă, și rugându-L să binecuvânteze viața Patriei mântuite și să înțeleptească sufletele Românilor, spre a rămânea ei stăpâni pe moșia strămoșască năpădită încă de neghina și spinul cel străin.

Mai apoi, Mariei Flondor-Hurmuzachi, vlăstar din tulpină de mari Moldoveni, care au ținut în mâinile lor făclia Românismului în Bucovina, și au trecut-o aprinsă prin pânza așa de întunecată și mult răscolită de furtuni și de năprasne ale vremilor, i-a fost dat să se altoiască pe cel mai autentic trunchi românesc al Moldovii, pe cel al familiei Cuza, care de amar de vreme lupta cu dărzănie și fără răgaz pentru desrobirea și îmbărbătarea Românilor împotriva iudaismului cutropitor.

Căsătoria Cuza-Flondor este prețuită ca încă un inel de strânsă legătură între Moldova și Bucovina, ca un semn al frumuseții epocii noastre. Și cununia a fost săvârșită de însuși mâna vrednicului mitropolit al Bucovinei, Vladimir de Repta, care după ce luptase și suferise atâta pentru Neam, izbândise să prezideze istorica ședință a Senatului român, în clipa când se lega unirea Bucovinei. Insuși profesorul Gheorghe A. Cuza vede legătura sa familiară ca un fapt al Providenței, prin cuvintele : „...cu zece ani mai înainte, mă căsătorisem cu o bucovineancă din neamul Flondoreștilor.

„A fost desigur mâna destinului. Dar nu mai puțin și acel îndemn lăuntric, venit să întărească întregirea gliei Moldovei prin familie, care este ochiul țesăturii Neamului. Căci numai împlerile rudeniei pot face din marea unire o realitate vie”¹.

Și așa, Maria Cuza vine la Iași, se așază în străvechea cetate moldovenească, plină de acea strămoșască tradiție și de caldă lumină națională, și aici țese la noua sa împletitură familiară.

Suflet de rară gingășie, mereu entuziastă pentru adevăr și frumos, privind cu duioșie moldovenească prin albastrul blajin al ochilor, surâsul ei prietenesc bucura pe oricine o apropia, anevoie fiindu-i să-i părăsască căminul. Înalți intelectuali români ca și străini au cunoscut-o, și n'o vor uita. Convorbirile cu dânsa în orice domeniu s'ar fi prins, în literatură ca și în artă, în tălmăcirea trecutului ca și a rostului de viitor al Neamului, erau adevărate comori. Cultura îi era întinsă căci umblase mult și vorbea cursiv și elegant mai multe limbi. Dacă se iveau contrarietăți, abia le nuanța, și niciodată nu insista să-și impună punctul de vedere. Era fericită însă când întâlnea același gând sau un sentiment înalt, nobil. A scris și frumoase pagini literare, vioaie și colorate cât și versuri ce vor rămâne.

Ca mamă, îndrăgostită de căminul ei, a crescut cele două scumpe mlădițe, un flăcău minunat în voiciunea și inteligența lui, și o domniță blajină, amândoi îmbogățiți cu nobleță, des-toinici și iubitori de Neam. Alexandru-Ion și Elena vor duce viitorului, eminențele calități și superioarele puternicii ale părin-

1. Gh. A. Cuza, *Bugeacul*, Drumuri și popasuri basarabene, Iași, 1941, în 300 pagini, pag. 266-267.

ților lor, ca o admirabilă moștenire, venită din vremi de mult apuse.

Maria Cuza a iubit și lumea celor nevoiași, a săracilor, și a coborît în mijlocul lor, unde, dacă vrei să rămâi, trebuie să-ți aduni toate forțele sufletești și trupești, ca să poți lucra, renunțând la atâtea obișnuite bucurii și privilegii ale societății.

Așa a și făcut. Cu mână prietenească, ea a mângâiat pe mulți, a șters lacrimi ce de mult ofileau obrajii, a îmbrăcat sărăcimea și a hrănit înfometarea. Alerga pela spitale să aline din cele suferinți, turnând untdelemnul milostiv al samaritencii creștine peste răni și dureri cumplite. Au văzut-o ieșenii, cum se grăbia să spele și picioarele răniților, ce veneau depe front, și-i încuraja. Cu al ei dinar acoperia lipsuri, și, când nu izbutia singură, scotocia în jurul său, și până departe. Pentru tinerele fete, în deosebi, Maria Cuza a fost o iubitoare a lor amică, și ele îi vor păstra multă vreme amintirea, numele și fapta.

În acest chip lașul, — cărturarii, societatea aleasă ca și lumea celor obidiți și mult năcăjiți — i-au făurit Mariei profesor Cuza un loc de înaltă și mereu sporită prețuire.

Subt privirile ei s'a desfășurat în aceste decenii în Moldova întreagă, lupta tot mai aprigă de desmorțire a Neamului, lupta noastră naționalistă, dusă în numele sfintei Cruci. Cum încă din pruncie, olocotea setea ei de înălțare românească, pentru ca Patria să nu fie cu nimic mai prejos de alte țări, Maria Gh. Cuza a fost prezentă în mai toate actele mari naționaliste, conduse în ultimii douăzeci de ani de Apostolul Românismului, A. C. Cuza. Camaradă înțeleaptă și entuziastă a soțului ei care frământa țara și în mai deaproape Moldova, pentru renașterea noastră sufletească și politică, se sfătuia neobosită cu animatorii naționaliști, și, în multe localități, mergea să le vadă și strădaniile. A fost și la Chișinău unde a privit peste nesfârșita mulțime a celor o sută de mii de oameni, adunați în neîncăpătorul obor al târgului, ca să asculte pe marele nostru profesor A. C. Cuza.

Cu câtă însuflețire a constatat ea atunci entuziasmul românesc al basarabenilor! Se bucura să vadă, cum însfârșit lumea, așa de amăgită și învrăjbită de politicianism, vine pe drumul

păcii și al frăției românești la netezirea căruia și dânsa lucrase cu ferventa ardoare a convingerilor nestrămutate.

Viața Mariei Gh. Cuza a fost o strălucită înmănunchiere a splendidelor însușiri țesute din strămoși. De aceea, la mormântul ei a îngenunchiat nu numai sfășierea unei despărțiri intime ci însuși cugetul Moldovei care își vedea văduvită coroana sufletească de una din cele mai alese nestemate.

CONST. N. TOMESCU

HRONIC

Let 7450

Stau și mă chibzuesc cu peana 'n mână
S'adun trecutu tăt, cu câte știu
Dar nu văd cum să 'ncep și ci să scriu,
Să pun în buche gându ci mă mână :

S'au fost ivit în răsărit o heară
Mult mai flămândă cum îi în pădure,
Era pre vremea holdelor, în vară,
Când năvăli pământu să ni-l fure.

Și-au fost di sârg să vină să jăcnească
Ocina tăt', cât țâne până 'n Prut,
Că mama fiu să-și iee n'a putut
Și nici din zăstre cât să trebuiască.

S'a dus atunci pi la vecini jalobă,
Dar sfatu lor nu ne-a fost dupre vrere...
Dac' am văzut că nu ni stă 'n putere,
Ne-am tras spre munți, cu visurile 'n hlobă.

Și-a fost la noi jălanie di moarte,
Băjănie și plânset și amar,
Ne-a 'ndurerat dușmanu ceal varvar,
Cum nu găesc cuvânt să-l pun în carte.

Atunci, vânjos, din buruieni un spic
S'a rădicat, năprasnic, către soare,
Să pue țara iarăși pre picioare,
Să facă rai, din iad și din nimic.

Miez de harbuz la față, mic de stat,
Dar ochii îi ardeau, parcă de sticlă,
Iși capatase faimă și poreclă
De câte vitejii au aratat.

Și iute la mâni, dară drept
(Cei răi cădeau ca peștii în năvod),
Era iubit deavalma di norod, —
Iar el îi da zvâcnirile din piept.

Și vajnic cum era nu-l prinse somnul,
Pân' n'a trimis în spre apus solie,
Spre a tocmire o tovărășie,
Cu oameni drepti și temători di Domnul.

Așâșiderea, cu pohtă strămoșească,
Trecu peste hotar ca o furtună,
Oștirea lui, de iurășe nebună,
Izbînd vrăjmaș în hoarda moscălească.

Și cum aleargă hulturii 'n văzduh
Chiar Nestru l-au trecut, tot mai departe,
Precum sălesc a scrie azi în carte,
Până la apa ce-i zăcere Buh.

Acum aflați: viteazu din poveste-i
Pre numele adivarat Ion...
Și scris-am azi tâmplările aieste,
Io, grămăticu Duma Simion.

D. IOV

MARIA GHEORGHE CUZA

Sunt zile fără număr astăzi de când încerc să aflu în secretul unui mormânt atât de brutal deschis, drama unei morți pe care nimeni n'a priceput-o—și de când vreau să rechem la o viață, numai de amintiri acum, pe una din cele mai demne, din cele mai nobile femei ale rasei noastre.

Maria Gheorghe Cuza ne-a părăsit pe toți cu o grabă uluitoare aproape, cu nu știu ce vertiginoasă privire aruncată peste o lume care parcă n'ar mai fi putut s'o cuprindă... În ceasul absurd în care un telefon ne-a anunțat cumplita dramă pe care am trăit-o buimaci, sentimentul prim pe care l-am avut a fost acela a unei harfe care s'a rupt, un accident în care se găseau înfrânte însăși legile fizice,—fără să știm, fără să putem pricepe nimic!

Ce a fost Maria Gheorghe Cuza pentru noi? Pentru noi toți... Cât de ireparabil este golul pe care ni l-a lăsat? Abia acum încercăm să pricepem... Și sufletul ei ne asistă!

Urc într'un timp încă atât de apropiat, și alba Doamnă îmi răsare din toată puterea vieții, acolo, în casa ei, sfărâmată azi, unde de atâtea ori i-am sărutat o mână primitoare și caldă pe care ne-o întindea cu nesfârșita ei bunătate, cu o prietenie de atâta perfectă noblețe! O văd, înaltă, în mijlocul casei, trecând printre noi cu acest depărtat surâs care n'o părăsea, și poate cu această undă amară care în colțul buzelor nu izbutea ușor să

se ascundă... O aud în sfârșit vorbind, în ritmul ei precipitat, din care încă mai simt fiorul acelei flacări vii atâta de arzătoare peste tristul nostru pământ...

Dar unde mai sunt, prin ce spații vor fi călătorind acum acele regale priviri, dominatoare totodată și amicale și blânde,—și unde, când vom mai regăsi acea atitudine princiară, de atâta distincție, în care se explica desigur ilustra ei ascendență, toată boieria, străveche, a caselor noastre bucovinene și moldovenești!

Coboritoare din neamul Flondorilor, întâlnind apoi marea familie Cuza pe care o patronează astăzi gigantul bătrân dela Iași, Doamna Maria era predestinată parcă să unească aceste două case de autentică aristocrație românească,—și, în scurta ei viață, a făcut-o cu atâta grație, încât ne putem întreba, în ceasul acesta de mari dureri, cum a fost posibil să dispară atâta zâmbitoare frumuseță a pământului! Ce spațiu îndurerat rămâne în locurile unde ea a fost,—ce plâns curge acum prin Timpul pe care l-a părăsit! Dacă vrem să rupem atâtea lanțuri ale cărnii, ale materiei care ne ține, să mergem după urmele luminoase ale tristei noastre dispărute, și să prindem poate undeva umbra-i captivă, în boarea umedă încă de atâta respirație sfârșită nu avem decât sentimentul antic al acelui absurd, al acelui inexplicabil gol din versul virgilian...

Ter frustra comprehensa manus effugit imago

Și totuși ea nu se uită, nu ne-a scăpat,—noi n'o mai putem părăsi. Adevărul este că Maria Gh. Cuza a fost pentru noi toți, pentru fiecare din noi, o prietenă rară,—dar mai mult poate de cât atât: o covârșitoare camaradă de luptă!

Niciuna din problemele, niciuna din adversitățile care s'au ridicat în aceste ultime decenii de luptă naționalistă n'a trecut pe lângă dânsa fără s'o prindă, fără s'o exalte, iar pasiunea de jertfă și de sacrificiu a incomparabilei femei, se poate spune că n'o egala nici unul din noi! Câtă energie în acele arzătoare priviri, dar mai ales cât pathos, câtă încredere, câtă credință respira această nobilă moartă care până dăunăzi, până ieri, nu era decât o flacără mereu aprinsă, un apel luminat de eroism și de faptă, o permanentă vibrație!

Ar fi să luăm poate una câte una zilele privilegiate pe care le-am petrecut lângă dânsa... Dar la masa ei, unde o tandră

feminitate aducea atâta culoare și vis, și unde privirile-i înalte, distante, îngăduiau totuși nu știu ce delicată intimitate de suflet, eu n'ași uita mai ales acel gest tainic prin care Maria Gheorghe Cuza te chema, șoptind aproape, să-ți spună vaste secrete pe care numai ea le știa... Ca sufletele de altă vocație, și ca toți cei aleși, admirabila noastră prietenă știa că viața nu se termină la marginile privirii, nici la hotarele simțurilor. Ea credea, atunci, cu fervoare, într'o lumină care se deschide dincolo de pământ,—iar lumea ei se transfigura aproape în alte vedenii și în acest joc secret al elementelor în care de atâtea ori ni se explică destinul. Albă, fascinantă aproape de o pură frumusețe pe care n'o mai interesează pământul,—când îți vorbea din aceste regiuni, Maria Gheorghe Cuza, lucidă de misterele ei, părea că oficiază aproape, că te solicită la alt adevăr, la esențial, la alte realități decât acelea pe care fiecare zi le dărmă... De acolo ne descifra Maria Gheorghe Cuza triumfurile viitoare, de acolo veneau desigur și certitudinile ei — peste atâtea jertfe pe care fără îndoială nimeni mai mult decât dânsa nu le va fi crezut necesare !

Un suflet de poet, un suflet artist ? Dacă ar trebui mai mult, ar sta mărturie visurile ei, de atâtea ori admirabile, pe care, cu o sfilă caracteristică, le-a semnat „Maria Dela Cozia“ în revista prietenilor noștri moldoveni... În vremuri mai libere de apăsările zilei, se va vedea poate că în aceste versuri, astăzi încă atât de puțin cunoscute, a sunat poate un sincer lirism de luminoasă melancolie, prin atâtea oprimate aspecte ale unei vieți, pe care se înțelege că Maria Gheorghe Cuza nu le-ar fi putut suporta... decât părăsindu-le.

Dar un suflet misionar în egală măsură, această superbă femeie care nu și-a înțeles viața decât unind toate resemnările în legile unui total sacrificiu ! Devoțiunea, fiorul tragic al mamei, sufletul înțelegător și cald al soției, — sunt lucrurile sacre de care nu vom vorbi.

Dar pasiunea ei de jertfă, dăruirea, caritatea ei o vor spune atâtea societăți de binefacere pe care Maria Cuza le-a patronat, le-a îngrijit, căror ea li s'a dat până dincolo de toate puterile ființei ! O vor spune mai ales acești sfinți răniți ai războiului nostru de prin spitalele dela Iași, în care Maria Cuza a rămas din primul ceas să vegheze, — și în care nobila

Doamnă a izbutit să se înalțe până chiar la cele mai umile munci ! La căpătâiul acestor mutilați ai Gloriei, Maria Cuza și-a uitat nopțile ei de somn, a închis atâtea răni care pe ea o dureau întâi, iar picioarele soldaților noștri, zdrobite de lungile drumuri, au fost mângâiate, au fost spălate de această samari-teancă, — și e imposibil ca din ochii ei adânci, să nu fi căzut atunci, pe atâta durere, lacrima celei mai pure iubiri...

Până într'o zi, însă... Până când, sfârșită de suferință, nervii ei excedați au trebuit să se rupă, și a trebuit ea însăși să moară la postul voluntar pe care și l-a ales !

„...*Fulg topit la finele de iarnă*“, cum singură și-a scris cu atâta melancolie sfârșitul, așa a murit Maria Gheorghe Cuza, în acest Martie deprimant și rece...

Iar noi am rămas mai săraci, goi, puțin despuiați de trista frumusețe pe care n'o mai avem !

Dar dacă trebuie să credem că viața noastră nu este numai o sinistă, o goală aventură, și că nu se termină la marginea unei gropi cu bulgării de pământ care ne cad pe frunțile stinse, atunci pe Maria Gheorghe Cuza o vom regăsi de sigur, o vom regăsi numai cei buni dintre noi !

Va fi acolo, în locurile paradisiace care au sorbit-o ca o flăcără, ca un bun al lor, și unde, luminată de alte aurore, ea va avea să ne reapară aceeași și alta, în alt Timp, cu zâmbetul lin, cu înfioratele ei priviri, cu brațele atât de alb întinse, prin marile dimineți ale Cerului...

— Sărut mâinile... Sărut mâinile Dudaie Maria !

TOMA VLĂDESCU

NEMURIRE ¹

Și iarăși liliacul miresmele își cerne,
Și primăvara 'și cerne pe câmpuri mirodenii,
Și clopotele iarăși în dangăt de vecerne
Își cheamă jalnic satul la luminoase denii:
Să-și plângă umiliții durerile eterne,
În tânguiri de clopot, ce sună la vecerne.

Cu toți — bătrâni și tineri, ieșiți ca din mormânt,
Cucernicului preot se spovedesc în taină:
Și preotul cu vorba-i blajină, ca un sfânt,
Sub patrafir de aur, rugându-se în taină,
Desleagă — trup și suflet — de vechi păcate grele,
Privind la spini de roze, cum sângeră 'n zăbrele...

Lumină, cine-mi bate la tainicile porți,
La porțile de schijă a sufletului trist?...
Ce glas din ceruri cântă: „El a 'nviat din morți?“...
Cu orice primăvară, în mine moare-un Crist,
Dar din mormântul tainic, al sufletului meu —
Nemuritor și veșnic învie-un Dumnezeu!...

1. Din volumul *Metanii de Luceferi* ce vor apărea în Ed. „Națională“ Gh. Mecu.

ÎNTOARCERE

Azi iarăși îmi întorc din rătăcire anii
La casa părintească, dela țară:
În drumul meu mă întâlnesc țăranii,
Cu zâmbet luminos, de primăvară...

Biserica de lemn, pitită într'o bârnă,
Mă 'ntâmpină cu crucea-i de argint,
Și 'n ochi o lacrimă de geană îmi atârnă,
În calea rătăcirilor ce mint.

Plecat de mult, printre străini, departe,
I-atâta vreme de când v'am lăsat:
Și-un sat mai nou, privesc sub cer, departe:
Alb cimitirul crește lângă sat...

Aici străbunii mei pe locurile aceste,
Dorm somn de veci, sub lespezi reci de piatră :
Ei, ce mi-au legănat, în cântec şi poveste,
Copilăria mea, senină, lângă vatră...

Sărman bunic, bunică adorată,
Venit-am iar să vă ascult povestea dulce :
Primiţi-mi lacrima din inima curată,
Şi lutul meu, cu voi, alături să se culce.

I. BUZDUGAN

MARIA DELA COZIA

Soarta poetului se aseamănă cu destinul soarelui: ocolit, dacă nu blestemat, cât timp strălucirea lui prea vie supără ochii; dorit și chemat când neguri de întunecime l-acopăr deapururi. Maria Dela Cozia cunoștea acest adevăr și de aceea participa ei la viața literară, o voia cât mai ștearsă, cât mai discretă,— nu avea prezență fulgurantă, plină de sbucium, ce are darul să înspăimânte pe omul cenușiu, de pe stradă, mulțumit să-și treacă zilele într'o toropire atotînvăluitoare, după socoteala căruia avântul dincolo de zare este o crimă de neiertat... Totuși, nici așa de neluată 'n seamă, cum dorea să fie, n'a rămas Maria Dela Cozia. I-a fost dat ca după trecerea pământească, strălucirea ei spirituală să ni se arate sub o formă nouă. Cu ochii plecați pe vraful de stihuri, cărora le dăduse înariparea inspirației ei,— copleșiți de melancolia ce-o aduce truda de a reconstitui postum trăsăturile sufletești ale unei făpturi scumpe, din vreo însemnare pe o margine de carte sau din rânduri de scrisori uitate,— am simțit cu toate acestea, o bucurie fără seamăn. Aveam în față un suflet mare, sufletul Mariei Dela Cozia pe care-l descoperam pentru a doua oară. Cine știe, poate trebuie prețul morții, pentruca lucrarea vieții noastre să-și capete adevărata ei semnificație...

Printre făuritorii cuvântului scris (și mulți mai sunt azi

Dumnezeule !), Maria Dela Cozia fusese miruită cu darul simțirii alese. Versurile ei, pline de sens, au o bogată vibrație interioară; imaginile-s expresive și fin conturate, desfășurându-se firesc, asemeni sclipirilor pe unda unui izvor sau ca un freamăt de vânt hoinar ce face să fluture frunzele din codru, vara.

Maria Dela Cozia n'a avut încătușările chinuitoare a căutării îndelungate, — din capul locului și-a găsit drumul care duce dela suflet la slovă... Dar de aici și până la lumina tiparului ezitățile ei nu mai sfârșeau. Așa ne-o arată aducerile aminte, când le cerem dovada lor cea mai îndepărtată.

Mă 'ntorc cu ani în urmă: pe atunci lupta naționalistă deabia creștase câteva victorii, străbătând din greu prin opacitatea păturilor cârmuitoare ce aveau grijă să ridice piedici viclene și nenumărate în calea acestor avânturi către un destin mai bun. Un grup de tineri înflăcărați, în frunte cu prof. Gh. A. Cuza, cutreieram județ după județ, oprindu-ne oriunde era de dat vreo bătălie pentru ideea națională sau de întărit vreo poziție câștigată. Din acest grup făceau parte în acele timpuri, prof. Elinor Usatiuc, eminentul ziarist A. M. Frimu, dr. Spiridon Poliacu, ing. Nicu Petrașcu și alții care mai apoi s'au risipit prin atâtea colțuri de țară.

Era prin anul 1930... da, mi-aduc aminte bine: acest an trebuie să fi fost! Data mi-a rămas săpată 'n memorie, căci în primăvara aceea scosesem prima carte de versuri și cunoscusem înfrigurările inimei în fața vitrinii unde urma să-mi văd numele tipărit pe o copertă glorioasă. Sărmane iluzii destrămate! Doară niciodată faima unei cărți nu prețuește cât visul ce l-ai zidit într'însa!... Las' că eu nici n'am avut vitrină... se temeau pesemne librării din trecut, de jaraticul unor versuri naționaliste. Nu de alta, dar, Doamne ferește! le-ar fi luat foc negoțul...

Volumul acesta își are rostul lui în firele expunerii noastre, căci el mi-a dat prilejul de a descoperi pe Maria Dela Cozia și talentul ei poetic remarcabil, îndărătul unei conversații pline de spirit în care vibrațiile inimii, fatal trec nerelevante. De unde să știu că le păstra pentru mărturisirile ce le încredința versului pe filele unui album, în zilele lungi de așteptare, când noi împreună cu soțul ei desfundam potecile satelor, vestind cuvântul dător de viață al naționalismului?

Seara, uneori, după asemenea cutrierări, făceam popas la via din Bucium unde prof. Gheorghe Cuza își avea casa în acea vreme. Casă albă, de țară dar încăpătoare, cu un cerdac larg de unde se vedea în vale, licărind în mii de scânteii prin noapte, luminile lașului. După cină — luam masa afară — stăteam până târziu, depănând întâmplări din peregrinările noastre sbuciumate, peripeții dramatice sau pline de haz, și mai ales făurind planuri pentru un viitor care deabia azi se întrezărește. Intr'una din aceste seri profesorul Cuza, rupând cu tradiția noastră pur politică, ne făcu lectură literară, la lumina fumegoasă a lămpii... De fapt, cel vinovat eram eu, — dimineața, la plecarea 'n circuitul nostru de propagandă, îi dădusem volumul proaspăt apărut, de care am amintit mai înainte. Il luase distrat și-l pusese în geantă, — mă mir că nu dispăruse odată cu manifestele ce le împărțeam din belșug. Mă păștea, se vede, un păcat... M'au copleșit cu laude, — nu erau versurile așa de bune pe cât le făceau dicțiunea lui Gheorghe Cuza și afecțiunea camarazilor mei... Nu mă simțeam tocmai în largul meu. Păstrez până astăzi aceeași aversiune faptului de a-mi auzi sau de a-mi ceti versurile mele *coram populo*. Stânjenirea mea luase, cred, forme alarmante, ceea ce a determinat pe d-na Maria Cuza să-mi spună că și ea face poezii. Am stăruit să le văd de nu știu câte ori, până când într'o zi, la Iași, mi-a fost scris să-mi arunc o privire fugitivă, ca 'ntr'o casetă de giuvaere moștenită din vechi timpuri, asupra albumului unde d-na Cuza își ferecase sensibilitatea ei de creatoare de artă.

Șezătorile noastre literare au continuat — nu cu această etichetă pretențioasă, ci din capriciul întâmplării ori de câte ori ne reuneam mai mulți prieteni în primitoarea casă a prof. Gheorghe Cuza, fie în str. Greceanu 10, unde a locuit o bucată de vreme fie în Codrescu 5, aproape de A. C. Cuza, în preajma căruia fiul său Gheorghe și-a durat cunoscuta-i clădire, împodobită cu svastici albe pe zugrăveală albastră. Cercului nostru de prieteni i s'au mai adăugat cu vremea, poetul George Lesnea, prof. Giorge Pascu, poetul Al. Pogonat, uneori Milucă Manea, Gh. Urziceanu, Toma Vlădescu, Marcel Adam și av. Titus Frangulea, fără a mai vorbi de oaspeții mai rari, veniți din alte orașe de provincie.

În anul 1932, trebuie să însemn mai apăsât data aceasta,

apare la Bălți revista „Cuget Moldovenesc“, prima încercare, după 1922, de a conexe postulatele doctrinei naționaliste creștine, cu eforturile creației literare. Purtam alături de prof. Marc Văluță răspunderea noiei publicații, pe care am dus-o până în zilele de față. În anul următor, adică 1933, am izbutit să fac pe d-na Maria Cuza și pe profesorul Gheorghe să-mi dea versuri pentru „Cuget Moldovenesc“. Colaborarea lor au inaugurat-o la aceeași dată, pe aceeași pagină, subtravestirea aceluiaș nume: Maria Dela Cozia și Gheorghe Dela Cozia. Dacă profesorul va fi avut vreo rezervă de ordin politic când adoptase alt nume pentru literatură, d-na Maria Cuza sigur făcuse aceasta din dispreț față de tot ce i se părea zgomot în jurul numelui ei, socotindu-l ostentație deșartă. Când mai târziu profesorul Cuza își părăsește pseudonimul, riscând a purta stigmatul numelui de poet în arena politicii noastre „serioase“, soția și-l păstrează mai departe, semnând tot Maria Dela Cozia, poate din respectul unei disocieri necesare pentru artă. Fapt cert este că toate poeziile ei au apărut cu această semnătură în „Cuget Moldovenesc“, cu excepția uneia singure, inserată la 1941 în „Munca“, publicație condusă la București de prietenul dr. Jean Ghiulea. Probabil că volumul ei de versuri (doritul ei volum, pe care-l pregătea pentru o dată când va fi avut material deajuns), judecând după informațiile ce ni le cerea, urma să apară subtr numele ei propriu.

Cartea aceasta ce o visase, ne arată vădit dorința ei de a se dăruie prin ceea ce avea mai bun în suflet. Umbrele de dincolo i-au curmat însă prea de timpuriu avântul. Moartea nu cruță nicio năzuință, — brațele noastre cad obosite, — în locul zbuciumului către faptă ni se hărăzește liman de pace. Orice dispariție lasă un gol dureros, mult mai amar dacă e vorba de o faptură superioară, cum a fost Maria Dela Cozia. Și totuși a stărui numai în durere, ar fi o impietate... Mai ales când, după credința noastră veche, trecerea peste „omeneștile hotare“ duce la mântuire. Dincolo de lutul pieritor, rămâne gândul. Sufletele noastre nu mor, ci renasc în alții. Truda noastră pare să se aplece neputincioasă înaintea piedicilor pe care drumul spinos al vieții ni le înfățișează după fiecare cotitură. Și totuși din înnegurările și întristările de azi, ies bucuriile de mâine ca și popasurile pe creste spre care ni-i ursit să tindem mereu, din

văile cele mai întunecate... Sufletul Mariei Cuza a fost cântec; notele de durere, lacrimile ei se vor șterge, iar anii îi vor purta icoana, ca pe un vers frânt dintr'o baladă sau un freamăt de codru, ce-i plăcea atâta, până spre ceruri, până dincolo de ceruri, în înălțimi atinse numai de ochii sufletului, departe de svârcolirile și deșertăciunile omenești.

PETRE STATI

AȘTEPTAREA

Curge viața ca o zi
Iar domnița tot la geamuri:
Printre gene, printre ramuri
O veni, n'o veni.

Stă un suflet la ferești
Galeș de melancolie;
Tu izvor de veselie,
Mai trăiești, mai trăiești?

Dacă vine, l-ar vedea
Printre gene lungi și ude,
Să-l audă, nu-l aude,
Beizadea, beizadea!

Beizadeaua a plecat
Iar domnița la fereastră,
Ca o floare într'o glastră,
S'a uscat, s'a uscat.

PLOAIE 'N MUNȚI

Se întetește ploaia 'n munți, duruitoare,
Curg apele 'n puhoaie cu vuiet neînfrânt,
Adâncii codri negri se clatină în vânt,
Iar fulgerile albe s'alungă orbitoare.

Un bubuit năpraznic se svârcolește frânt
Și-apoi suspină 'n vaiet de frunze 'n spulberare,
Nemărginirea geme de-atâta sbuciumare,
Prăpădul tot, zadarnic, își caut' un mormânt.

Ard munții în jăratec și 'n flăcări ca o vatră,
Se smulge codrul însuși din temelii de piatră,
Rostogolind, deavalma, copaci peste copaci.

Și parcă văd, deodată, ca 'n luminișul lunii,
Din negură și taină urcând bătrânii daci
Călcând din stâncă 'n stâncă prin clocotul furtunii.

G. URSU

LEGĂTURILE FAMILIALE ALE LUI A. C. CUZA CU BASARABIA

ÎN LOC DE DEDICAȚIE

Fiecare an trece sub puternica impresie a unei aniversări. Am sărbătorit, astfel, pe Hasdeu, pe Eminescu, pe Maiorescu...

Anul 1942, este „Anul A. C. Cuza”. Este o aniversare cu atât mai însemnată, cu cât A. C. Cuza se află în mijlocul nostru și cu toată vârsta sa de 85 ani, continuă să îndrumeze viața națională și culturală a Patriei.

Aniversarea lui A. C. Cuza este un eveniment istoric, care trebuie pregătit din timp, atât pentru cinstirea cuvenită a acestei sărbătoriri, cât și pentru prestigiul internațional al Țării noastre.

A. C. Cuza este Omul, dar și Epoca. El aduce în mijlocul nostru tradiția istorică a întregii dezvoltări a Statului Român. În A. C. Cuza rezidă permanența Românismului biruitor. Profesorul Cuza este „Junimea”, este lupta pentru Românism, împreună cu N. Iorga. Guvernul A. C. Cuza, în colaborare cu Octavian Goga, cu toată scurta lui durată, a întors definitiv o pagină a Istoriei Naționale. Dar mai presus de toate, A. C. Cuza este triumful unei idei universale, adusă la apogeu de Adolf Hitler și Benito Mussolini.

Pentru noi, acei care îl cunoaștem în de aproape și-l iubim, profesorul A. C. Cuza este un părinte bun, ocrotitor și îndrumător al tuturor.

De aceea au fost și vor mai fi încă mulți care să vorbească și să sărbătorească înaltele însușiri ale poetului, savan-

tului și fruntașului moldovean, urmașul destoinic în care s'a păstrat flacăra străbunilor săi direcți — Ștefan cel Mare și Miron Costin.

În ce ne privește, am avut onoarea și fericirea de-a fi scris, încă acum șapte ani în urmă, despre legăturile lui A. C. Cuza cu partea Moldovei dintre Prut și Nistru. Căci rădăcinile familiale ale lui A. C. Cuza sunt adânci în orice colț al Moldovei, unde au domnit, au stăpânit, s'au luptat și au suferit jertfelnic strămoșii săi.

Este un modest prinos de recunoștință, adus profesorului A. C. Cuza, vechi ocrotitor și îndrumător al activității noastre de cercetători ai istoriei Moldovei.

BOIERII CUZA

Familia Cuza apare în analele Moldovei în secolul al XVII-lea¹. Dimitrașcu Cuza a fost mare spătar. El a pierit în condiții năprasnice, la 10 Ianuarie 1717. Spătarul a fost căsătorit cu Safta, fiica sulgerului Toader Jora. Fiul său, a fost logofătul Miron Cuza, căsătorit cu Ileana, fata hatmanului Ioan Costin, feciorul marelui cronicar și logofăt Miron Costin și al soției sale, Ileana Movilă, nepoata lui Simion-Vodă Movilă. De aici, în sângele boierilor Cuza găsim vechiul sânge domnesc, iar în stăpânirea lor — moșii în partea Moldovei dintre Prut și Nistru².

Fiul logofătului Miron Cuza a fost spătarul Ioan Cuza, căzut și el jertfă, împreună cu vornicul Manolache Bogdan, la 18 August 1788. După strămoșii săi Jora, spătarul era stăpân pe moșiile Căpôteni, Zelina, Buticiul, Rujivinți și Băzdăgeni din ținutul Hotinului³. El s'a căsătorit cu Tudosica, fata pitarului Toader Râșcanu, cu multe rosturi în ținutul Lăpușna⁴. O soră a spă-

1. Izvorul principal al acestui capitol este studiul lui G. Ghibănescu, *Cuzeștii*, Iași, 1912.

2. N. Iorga, *Basarabia noastră*, Vălenii de Munte, 1912; pentru Jora, p. 69, 72; pentru Costin, p. 60 și urm. (Miron Costin, † 1691, a fost pârcălab de Hotin și proprietar al multor moșii dintre Prut și Nistru, luate ca zestre, prin Ileana Movilă). Datorită acestor moșii, paharnicul C. Sion (*Arhondologia Moldovei*, Iași, 1892, p. 130) afirmă că familia Cuza se trage din ținutul Hotin.

3. G. Ghibănescu, *op. cit.*, p. CXCI.

4. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, București, 1940, p. 106 și urm.

tarului Ioan Cuza, Safta, s'a măritat cu stolnicul Lupu Krupenski, bunicul cunoscuților basarabeni: Matei Krupenski, vice-guvernatorul, și fratele său, Toderașcu¹.

Din feciorii spătarului Ioan Cuza ne interesează: Nicolae, Arghire și Gheorghe.

Arghire Cuza s'a născut la 5 Martie 1758, a ajuns postelnic, s'a căsătorit cu Elena, fata vornicului Lupu Kostaki, și a încetat din viață la 25 Decembrie 1826. Recensământul din 1816—1817 din Basarabia îl arată pe Arghire spătar, moșier la Costești, din ținutul Hotin (astăzi județul Bălți)². Din cauza acestei moșii, Cuza a avut multe procese, până și cu ginerile său, Lupu Rosetti³. El a purtat cu aceeași ocazie o corespondență intensă cu frunțașii basarabeni⁴. De altfel, dela 1817, îl vedem pe Cuza așezat timp de cinci ani în Basarabia, în Martie 1819 la vărul său din Chișinău, Dimitrie Râșcanu, mareșalul regional al nobilimii, fără să părăsească regiunea și pe vremea răscoalei Eteriei din 1821⁵. Fiica lui Arghire Cuza, Safta, s'a măritat cu medelnicerul Lupu Rosetti, murind la 1850 și fiind înmormântată la Costești⁶; nepotul ei, Miha'il Rosetti, publică între anii 1866—1877 versuri și este cunoscut în cercurile de cultură din Iași și Chișinău⁷.

Recensământul din 1816—1817 din Basarabia amintește și pe fratele lui Arghire, căminarul Gheorghe Cuza (1762—1835), moșier la Cârpești, în ținutul Codrilor⁸, căsătorit cu Ana Gheorghe Iamandi (măritată apoi cu Savin din Dubăsari, mama Zoîței Cuza, căsătorită cu Iacob Daniil Culbasov), apoi — cu

1. G. Bezviconi, *Familia Krupenski în Basarabia, Din trecutul nostru*, X 1939, p. 8 și urm.

2. I. Halippa, *Operele Comisiei savante guberniale a arhivelor din Basarabia, Chișinău*, 1907, vol. III, p. 30.

3. G. Ghibănescu, *op. cit.*, p. CCXVI și urm.

4. L. Boga, *Documente basarabene, Scrisori*, Chișinău, 1928. Despre banul Arghire Cuza vorbesc și actele *Mănăstirii Japca din județul Soroca*, de G. Bezviconi, publicate în *Colecția „Mitropolitul Visarion Puia”*, București, 1942, p. 254.

5. G. Ghibănescu, *op. cit.*, p. CCXVII.

6. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei, op. cit.*, p. 119-120.

7. R. Rosetti, *Familia Rosetti*, București, 1940, vol. II, p. 52.

8. I. Halippa, *op. cit.*, p. 194.

frumoasa Ralu Arapolu¹, din care s'a născut o fată, Catinca, soția spătarului Constantin Vârnav († 1848)².

Ne întoarcem însă la al treilea fiu al spătarului Ioan Cuza, la Nicolae, fratele mai mare al lui Arghire și Gheorghe.

Căminarul Nicolae a trăit între anii 1754—1806; el a fost căsătorit cu Nastasica, fata paharnicului Vasile Adam. Fiul său, postelnicul Ioan Cuza († 1849), căsătorit cu Sultana Cozadini († 1865), a fost tatăl Domnitorului Alexandru Ioan Cuza.

Un alt fiu al căminarului Nicolae, a fost Arhiereul Varlaam Sardeon. Când Societatea biblică din Petersburg s'a hotărât să tipărească o Biblie românească pentru Moldovenii din Sudul Rusiei, servindu-se de Biblia apărută la Blaj, la 1795, președintele Societății, prințul Golițin, l-a rugat pe Mitropolitul Basarabiei Gavriil Bănulescu-Bodoni să-i trimeată, la Petersburg, pe un cunoscător bun al gramaticii și ortografiei românești. Mitropolitul l-a invitat atunci, din Moldova, pe Arhimandritul Varlaam Cuza, care era egumen al mănăstirii Dobrovăț și fusese elevul Mitropolitului Gavriil. Cuza a plecat în Februarie 1817, însoțit fiind în lunga sa călătorie de Ioan Pralea Moldovanul (1769—1847), unul din cei mai interesați oameni ai epocii sale, născut la Volcinețul Sorocăi. Lor le revine meritul frumoasei tipărituri a Bibliei din 1819, care a adus foloase neprețuite culturii românești din Basarabia; supraveghierea corecturilor au avut-o însă și Mitropolitul însuși, precum și prințul Ipsilanti, vice-președintele Societății biblice, și Matei Krupenski³, vice-guvernatorul Basarabiei, văr al doilea al Arhimandritului Varlaam. La 1820, îl găsim pe Arhimandrit la Chișinău, în casele rudei sale, spătarul Matei Râșcanu, iar la 1822 — la moșia Seliște, tot în Basarabia; Arhiereul ajunge egumen al mănăstirii Sf. Spiridon și moare la 1832⁴.

Al treilea fiu al căminarului Nicolae Cuza este postelnicul

1. Arhiva strănepotului lui G. Cuza, Gheorghe G. Vârnav, moșier la Spălărești (Baia).

2. A se corecta unele greșeli la G. Ghibănescu, *op. cit.*, p. CCXXI, și în *Din trecutul nostru*, Nr. 21-24, 1935, p. 42, rând. 6: Kamenski, în loc de: Rumianțov. D-l G. Vârnav ne-a comunicat că G. Cuza a fost căsătorit de trei ori, pe când Ghibănescu vorbește numai despre două soții.

3. Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău, 1923, p. 50-53.

4. G. Ghibănescu *op. cit.*, p. CCXLVI și urm.

Gheorghe (1780—1835), căsătorit cu Ana, fata lui Gheorghe Șerban-Movilă. Acest Gheorghe Cuza, unchiul Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, a fost tatăl lui Ioan Cuza, căsătorit cu Victoria Iordache Rosetti (mama ei era Zamfira Donici), — părinții vestitei cântărețe Valentina Cuza, — și al magistratului Constantin Cuza (1818—1866), căsătorit cu Smaranda Coroi, — părinții profesorului A. C. Cuza.

Valentina (Eufrosina) Cuza, al cărei renume mondial a glorificat Basarabia, considerată drept patria ei¹, a trăit între anii 1868—1910. Cântăreață de o rară virtuozitate, ea s'a ilustrat în operele lui Wagner, Ciaicovski ș. a. Căsătorită cu compozitorul Bleihmann, sufletul ei a rămas alăturat Românilor din Basarabia².

Apropiindu-se aniversarea de 85 ani de viață a profesorului A. C. Cuza, credem de cuviință să reproducem câteva date autobiografice ale d-sale, ce le-am publicat în revista *Din trecutul nostru* (Nr. 17-20, 1935, p. 97-98) din Chișinău.

Profesorul Alexandru C. Cuza s'a născut la 8 Noiembrie 1857 la Iași, în casele bunicii sale Antița Kazimir, situată la colțul dintre str. Coroi și Nicolae Gane, unde sunt astăzi birourile R. M. S. Studiile primare le-a făcut la fel la Iași (1867—1871), în pensionatul unui german, Anton Frey, iar cele liceale (1871—1877) la Dresda. Bacalaureatul depunându-l la Paris (1878—1881), A. C. Cuza studiază dreptul la Paris, Berlin și Bruxelles, ajungând doctor în drept și în științe politice și administrative (1886). Reîntors în țară, e ajutor de primar la Iași (1891) și e ales deputat la Iași (1892—1895). Impreună cu A.

1. Se zice că Valentina Cuza s'a născut în jud. Hotin, în apropierea satului Molodova (T. Porucic, *Sublimul și muzica în Basarabia, Viața Basarabiei*, 1937, Nr. 3-4, p. 246). O tradiție din lumea muzicală, comunicată de d. V. S. Nazimco, pretindea că V. Cuza era fata unui diacon dela cimitirul din Chișinău. Publicând această știre sub forma unor note neiscălite: *Basarabia artistică (Din trecutul nostru, 1934, Nr. 7-8, p. 46)*, am fost corectat de A. Boldur, *Muzica în Basarabia*, extras din *Muzica Românească de azi*, București, 1940, p. 15 (a se vedea recensia noastră în *Bugeacul*; a se corecta la d. Boldur, la aceeași pagină, anul morții compozitorului Gavriil Muzicescu: 1903, în loc de 1908. E o dublă greșeală, deoarece 1847 + 57 (vârsta când e arătat decedat), nu face 1908. Pe mormântul compozitorului, la cimitirul „Eternitatea” din Iași, e scris că el a trăit între anii: 1846—1903.

2. A. Boldur, *op. cit.* p. 17.

D. Xenopol, înființează Liga Română contra alcoolismului (1897), ale cărei scrieri de propagandă le redactează. Între anii 1901—1927 ocupă catedra de economie politică la Universitatea din Iași. La 1910, împreună cu profesorul Nicolae Iorga, a înființat Partidul național-democrat. Dela 1895—1914, a candidat la toate alegerile pentru Cameră, de unde însă a fost exclus sistematic de „partidele politice”. Incepând cu anii 1914 și 1916 s'a reales neîntrerupt până la 1922. N'a reușit însă să pătrundă în Parlamentul dela 1923, când — la 29 Martie — s'au votat drepturile Evreilor, prin Constituție.

De aceea, A. C. Cuza, la 4 Martie 1923, a înființat Liga Apărării Naționale Creștine, ca organ de luptă împotriva acestei legiferări, fiind proclamat președinte statutar al Ligii. Triumful concepției ideologice a lui A. C. Cuza s'a dovedit mai târziu, după ce profesorul, împreună cu Octavian Goga, a format primul Guvern Național și a fost numit Consilier Regal. A. C. Cuza este un erudit savant și scriitor, scrisului d-sale aparținând următoarele publicații :

1. *Versuri, Epigrame și Cugetări în proză*, 1887, ed. II, Vălenii de Munte, 1909.
2. *Era Nouă și Generația dela 1848*, Iași, 1889.
3. *Meseriașul român*, Iași, 1890. *Studiu despre clasa de mijloc*, în volum, 1893.
4. *Monopolul Alcoolului*, 1894.
5. *Țăranii și clasele dirigente*, 1895.
6. *Lupta contra alcoolismului în România*, 1897.
7. *Comerț liber sau Monopol*, 1897.
8. *Despre Poporație*, 1899.
9. *Cei doi Spenceri, Studiu polemic de economie politică*, 1900.
10. *Obiectul economiei politice*, 1901.
11. *Intrebări privitoare la starea poporației rurale*, 1901.
12. *Naționalizarea meseriilor*, 1902.
13. *Naționalitatea în artă*, 1904—1905, ed. III, 1927.
14. *Despre Poporație*, ed. II. 1929 (p. VIII + 700).
15. *Studii economice-politice* (1890—1920), 1930 (p. XCI + 818)...

BOIERII COROI

Familia Coroi ¹ este originară din Maramureș. Primii Coroiești au venit în Moldova odată cu întemeierea Principatului, iar alții au rămas în Maramureș, așezați ca nobili în diferite localități. Unul dintre aceștia din urmă, nobilul Nicolae Coroi din Văncești (Wanchfalwa), împreună cu fiul său Ioan, și cu frații săi, l-a însoțit pe Regele Ungariei Mateiaș Corvin în campania sa împotriva lui Ștefan cel Mare, — expediție care s'a terminat în Moldova, prin înfrângerea Ungurilor la Baia, la 5 Decembrie 1467. În memorabila noapte, Regele a fost grav rănit, iar Coroieștii l-au susținut în retragerea anevoioasă prin munți. Pentru a le răsplăti credința, în deosebi în acea noapte de pomină — „quadam nocte“ — Regele Mateiaș, prin diploma din 17 Septembrie 1469, dată la Buda, i-a scutit pe Coroiești de orice jurisdicție subalternă, acordându-le privilegiul jurisdicției regale ².

Spița neamului Coroi, în Moldova, începe cu vel-comisul Coroi din 1625 ³, căsătorit — după cât se pare — cu Roxandra, fata stolnicului Dimitrie Gheuca ⁴. În mijlocul secolului al XVIII-lea, familia se împarte în două ramuri: majoră — *Racoviță* și minoră — *Movilă*.

Fiul vel-comisului Coroi, Simion ⁵, a fost tatăl lui Ștefan-postelnicelul ⁶, din feciorii căruia se coboară cele două linii ale familiei (1752): din paharnicul Constantin ⁷, căsătorit cu Melania Racoviță, — *Racoviță*, iar din paharnicul ⁸ Antohi, căsătorit cu Roxandra Șerban-Movilă, — *Movilă*.

Antohi-paharnicul e arătat în actele Comisiei nobilimii din

1. Arhiva profesorului A. C. Cuza.

2. *Diplome Maramureșene din sec. XIV și XV*, adunate de Ioan Mihălyi de Apșa, Maramureș-Sziget, 1900, p. 498.

3. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, op. cit. p. 202.

4. Spița Gheuca, *Bole și Iurașcu*, de C. Tufescu, *Din trecutul nostru*, Nr. 17-20, 1935, p. 12.

5. Actele Comisiei din 1821 nu-l pomenesc. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, op. cit. p. 202-203.

6. *Ibidem*, p. 202. G. Ghibănescu, op. cit. p. CCLII, îl numește: postelnic.

7. Com. de A. C. Cuza. G. Ghibănescu, *ibidem*, îl numește: Cristea.

8. Com. de A. C. Cuza. G. Ghibănescu, *ibidem*, îl numește: spătar.

Basarabia din 1821¹, ca vel-căpitan ot Iași. El este însurat cu Roxandra, fiica clucerului Ienache Șerban și a Bălașei Movilă, nepoata vel-banului Paianul. Roxandra mai are frați și surori : căminarul Gheorghe Șerban-Movilă, Tudorache, Păuna, Iora, Mariula și Maria. Originea Movilească a Roxandrei și a fratelui ei, „Gheorghe Șerban Clucer din ținutul Covurlui“, se adevărește din plângerea lui Gheorghe, iscălită astfel, pe care el o înaintează lui Alexandru-Vodă Moruzi, pentru moșia Macișeni, din județul Covurlui, cumpărată dela medelnicerul Constantin Movilă, și în care Șerban zice : „eu sunt nepot dintr'o soră a dumnealui“. Vodă întărește această anaforă a boierilor la 2 Martie 1792².

Antohi Coroi din căsătoria sa cu Roxandra Șerban-Movilă a avut un fiu, Vasile, paharnic³. El s'a căsătorit cu Ilinca Tudorache Cerkez și a avut cinci copii, printre care pe Ioniță Coroi, stolnic, postelnic⁴ și biv-vel-visternic⁵, însurat cu Anțița Kazimir. Sunt părinții Smarandei (5.VI.1832—20.I.1870), căsătorită cu Constantin Gh. Cuza, — din această căsătorie fiind născut profesorul A. C. Cuza.

Fratele Roxandrei Antohi Coroi, Gheorghe Șerban-Movilă, a avut patru fete : Anica, măritată cu spătarul Gheorghe Cuza, Smaranda, măritată cu banul Iamandi, Nastasia, — cu Manu-comisul, și Maria, — cu banul Nicolae Sion. Fiul Aniței Cuza, Constantin Gh. Cuza, s'a însurat cu nepoata sa de văr al doilea, Smaranda Ioniță Coroi. După divorțul de primul ei bărbat, Smaranda, mama lui A. C. Cuza, s'a măritat cu Gheorghe N. Sion, un văr al celui dintâi soț ; din această a doua căsătorie s'au născut mai mulți copii, printre care Artur Gh. Sion și Aspasia, văduva prim-președintelui Curții de Apel din Iași, Ion Burada.

Vasile Coroi, spătar și paharnic, a avut cinci copii : Ioniță, Vasile, Gheorghe, Smaranda, măritată Varlam⁶, și Profira (Pulheria). La 16 Decembrie 1813, fiind „în vârstă de bătrânețe“, spătarul Vasile și-a făcut testamentul, prin care toate moșiile

1. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, op. cit. p. 202.

2. V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, București, 1893, vol. II, p. 452—455.

3. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, op. cit. p. 202.

4. Com. de A. C. Cuza.

5. G. Ghibănescu, op. cit. p. CCLII.

6. *Ibidem* : Manole.

din Moldova le lăsa fiului său, Ioniță, iar averea din Basarabia o împărțea celorlalți copii ¹. Ca acestor urmași ai boierilor Coroi să li se dea cinstea cuvenită și în Basarabia înstrăinată, Divanul Țării i-a eliberat următorul „Atestat” ²:

„Dumnealui Vasile Coroi biv-vel-Paharnic, boier pământean din Moldova, având în stânga Prutului averi și după înaltele porunci întărite prin trataturile păcii ce cu norocire s’au închiet între Inalta Poartă Otomancească și între prea puternica Impărăție a Rosiei, fiind datoriu a se disface de acele averi, socotind le-au împărțit la patru din fiii Dumisale, la Vasile, Gheorghe, Zmaranda și Pulheria, pe care deatuncea i-au arătat supuși Impărăției Rosiei ³, mai rămânându-i ficiorul cel mijlociu ⁴, stolnicul Ioniță raea, voind dar a-i întovărăși și cu o adevărită de starea neamului lor și viind înaintea Noastră ni-au arătat Hrisoave și Cărți Domnești încă dela Domnul Radul Voevodul din veletul 7133 de când sunt trecuți 192 ani, dela Domnul Alexandru Ilieș Voevod, dela Domnul Vasile Voevod, dela Domnul Antiohie Voevod, dela Domnul Constantin Cihan Racoviță Voevod, și dela alți luminați Domni după urmare până acum, din care s’au văzut că strămoșul Dumisale Coroi au fost Comis Mare și că neamul Dumisale de atuncea și până acum au fost nelipsit din rândurile neamurilor boierești, precum și Dumnealui însuși din fragedă copilărie s’au aflat slujind pământului în osăbite vremi și slujbe și pururea arătându-se cu râvnă, cu credință și cu vrednicie, au câștigat și cinuri și pronomiile boierești, spre a fi dar recunoscuți fiii Dumisale despre starea neamului lor s’au făcut această încredințare de noi iscălită și cu pecetea Divanului adevărită.]

„S’au scris în orașul Iași la anul 1816 Noembrie 20.

„Veniamin Mitropolit Moldaviei.

„Gherasim Episcopul Romanului.

1. L. Boga, *Documente basarabene*, Chișinău, calet. III.

2. Originalul în arhiva prof. A. C. Cuza.

3. Feciorii pitarului Coroi, Vasile și Gheorghe, obțin supușenia în primele 18 luni după pacea din Mai 1812. A. Krupenski, *Schița despre nobilimea din Basarabia*, Petersburg, 1912, I, p. 7.

4. Credem că era fiul său mai mare, căci ceilalți doi, Vasile și Gheorghe, s’au născut pe la 1797 și 1799, încât anul nașterii stolnicului urmând să fie: 1798. La 1816 ar fi avut, așa dar, vreo 18 ani, o vârstă nu tocmai corespunzătoare rangului boieresc.

(Urmează 41 iscălituri de boieri ai Divanului, între care Mihail și Petrache Kazimir).

„Intărită de : Scarlat Alexandru Voevod.

„Eși anul 1816 Noembrie 25.

„Departamentul Pricinilor Străine a Domniei Moldaviei, din 1816 Decembrie 15. Andronache Donici, Ioan Neculcea.

„Consulatul Imp. Rosiei. Consul Andrei Pizani“.

În recensământul din anii 1816—1817¹, paharnicul Vasile Coroi figurează pentru ultima oară ca stăpân al moșiei Brătuleni din Basarabia. Propriu zis, moșia aparține feciorilor săi, Vasile și Gheorghe, care fiind minori au tutori pe Manolache Kalmuțki și Nicolae Cerkez, biv-vel-căpitan de lefegii². În aceeași zi, la 15 Decembrie 1816, odată cu „Atestatul“ de mai sus, paharnicul a mai obținut o spiță a neamului său, coboritoare din „Coroi Comis Mare“, iar la 2 Decembrie 1817, copiilor săi li s'a înmănat o adeverință a consulatului rosienesc din Iași. Toate aceste acte au fost prezentate, în Basarabia, Comisiei din 1821, care a și hotărât la 17 Septembrie a aceluiaș an, ca numiții Vasile și Gheorghe Coroi să fie trecuți în partea VI-a a Cărții genealogice a nobililor, pentru ținutul Orhei³. Frații Coroi figurează în actele Comisiei din 1821, în vârstă de 24 și 22 ani, fără ranguri, nici slujbă. Ei locuiesc în ținutul Orheiului, necăsătorii, stăpânind moșia Brătuleni, pe care sunt 50 curți, și osebit de aceasta 30 suflete de țigani șerbi⁴. Li găsim participând la alegerile nobilimii din 1821⁵, dar — cu timpul — ei nu insistă la confirmarea lor în drepturile de noblețe, încât dosarul din 1821 nu se prezintă la Senat și familia Coroi nu figurează printre nobilii confirmați ai Basarabiei⁶.

În bisericuța din Brătuleni, cu hramul Sfântului Nicolae, găsim și astăzi cărți bisericești donate de Vasile Coroi, care a pus să se facă asupra intrării în biserică, următoarea inscripție :

„La anul 1809 acest s<fânt> lăcaș esti săvârșit cu toată po-

1. I. Halippa, *op. cit.*, p. 108. Comp. și p. 461.

2. Despre Kalmuțki și Cerkez, G. Bezvîcont, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, *op. cit.*, p. 75 și 190.

3. *Ibidem*, p. 203.

4. *Ibidem*, p. 202.

5. A. Krupenski, *op. cit.*, p. 27-28.

6. G. Bezvîcont, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, *op. cit.*, p. 203.

doaba de dumnealui spătar Vasile Coroiu, iubitul meu părinte, și la anul 1849 s'au meremetisit de robul lui Dumnezeu Vasile Coroiu și rog și pre urmașii miei să urmeze mie pentru acest s. lăcaș și vor ave cerească plată".

Vasile Coroi, împrumutându-se cu 14.500 ruble argint la 1847, n'a putut să plătească datoria la scadență și moșia s'a vândut la licitație, la 21 Octombrie 1854, cumpărând-o Dimitrie Bantăș¹.

Fratele său, Ioniță Coroi, stolnic, apoi postelnic, rămas în Moldova, a fost căsătorit cu Antița, fata spătarului Petrache Kazimir. Din această căsătorie s'au născut 24 copii, cei mai mulți murind în fragedă copilărie. Dintre cei rămași amintim pe :

I. Nicolae, căsătorit cu Calypso Panopol, având un băiat, Eduard, colonel de cavalerie, pensionar, la Brăila, și două fete : Lucia Mezincescu și Maria Ciurea.

II. Ion, căsătorit cu Eleonora Pascu. A avut mai mulți copii, printre care pe Mitică Coroi, administrator financiar la Dorohoi, și mai multe fete.

III. Mihalache, necăsătorit, † 1872.

IV. Vasile, căsătorit cu Cerne. Doi copii : Viorica, măritată cu magistratul Pavlov, președinte de Tribunal la Iași, și Ștefan Coroi, astăzi șeful Contenciosului Prefecturii Iași.

V. Constantin, căsătorit cu Natalia Pandele. Trei fii : Constantin (†), fost conferențiar la Universitatea din Iași, Alexandru, procuror general al Curții de Apel din Iași, și Eugen, magistrat.

VI. Gheorghe, locotenent de cavalerie din războiul dela 1877, decedat necăsătorit.

VII. Smaranda C. Cuza.

Trecem însă la boierii Kazimir, din care se trăgea bunica profesorului A. C. Cuza, Antița Coroi, familie de o însemnătate și mai mare pentru viața Basarabiei de altădată.

BOIERII KAZIMIR

Pare, de sigur, un basm, când cineva pretinde de-a fi urmașul Regelui Kazimir cel Mare al Poloniei. Totuși, cercetările întreprinse de prietenul meu, Vladimir S. Illiașenko din New-

1. Aurel Sava, *Biserica din Brătuleni, Viața Basarabiei*, Iulie 1933.

York, au și legat, aproape, firul genealogic dintre marele Rege și nobilul polon Kazimir Kazimirski, emigrat la 1662 din Polonia în Moldova¹ și care este ascendentul neamului românesc al boierilor Kazimir.

În literatura genealogică polonă se cunosc mai multe neamuri purtând numele Kazimirski. Pe noi însă ne interesează familia Kazimirski a blazonului *Biberstein*, moștenit de către urmașii moldoveni ai nobililor Kazimirski². Într'o ediție superficială a blazoanelor românești, s'a publicat, printre altele, un pretins blazon al boierilor Kazimir din Moldova: este același blazon „Biberstein“, împreunat de autor cu blazonul polon „Topor“³. Aceasta am putea să explicăm numai prin nepriceperea heraldistului nostru, care ar fi auzit și de existența unei familii polone Kazimirski a blazonului „Topor“, căci la 1559, Wawziniec Kazimirski obținând indigenatul polon, a și primit blazonul „Topor“⁴.

Genealogiștii Paprocki, Jan Bobrowicz⁵, Boniecki⁶ și alții, consacră cercetările lor neamului „Bibersztejn“. Toți recunosc obârșia conților Biberstein din Silezia. Krasnicki le atribue o patrie mai îndepărtată — Elveția. Petrasancta mărturisește că în vremurile Sueviei, neamul Wogtiuszów se folosea de blazonul — un corn de cerb pe câmp auriu, care mai târziu, sub forma unui corn roșu, mai drept și cu patru ramificații, a fost moștenit de Biberstein⁷, iar dela aceștia — de Kazimirski și urmașii lor — boierii Kazimir din Moldova.

Tradițiile familiale ale boierilor Kazimir coboară neamul lor din Regele Poloniei Kazimir cel Mare (1310—1370), vestit prin conducerea înțeleaptă a țării, dar și aventurile sale amoroase. Faimoasa favorită a Regelui, Ester, n'a lăsat copii; au

1. O tradiție greșită vorbește de un boier Kazimir la 1536, când Domnitorul Petru Rareș i-ar fi conferit moșia Horodiștea. Com. de V. S. Illiașenko.

2. A se vedea blazonul și portretele familiei Kazimir, în *Din trecutul nostru*, Nr. 17-20, 1935, p. 22 și urm.

3. Reprezentanții familiei Kazimir din Basarabia și București, ca și urmașii boierilor Kazimir din Moldova, A. C. Cuza și Paul Verona (Herța), nu păstrează decât blazonul „Biberstein“ (un corn de cerb).

4. Adam Boniecki, *Herbarz Polski*, Varșovia, 1907, vol. IX.

5. *Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego*, Lipsk, 1839.

6. *Op. cit.*, 1899, vol. I.

7. Paprocki, Okolski, Bielski ș. a.

rămas însă copii din legătura lui Kazimir cu o castelană Cieciechowska¹.

La 31 Mai 1339, Regele Kazimir cel Mare a confirmat un zapis de dotă, conținând cele opt moșii pe care Pelka, castelanul Cieciechowski, și soția sa Margareta (de blazoane necunoscute), le-au dat fiicei lor, Czudka, la căsătoria ei cu Niemierza z Golczy (Golecky) al blazonului Mandrostki-Smiera. După O. Balzer și Boniecki, legătura Regelui cu Czudka a început în curând și pe la 1342 s'a născut primul lor fiu, Pelka, apoi ceilalți, Niemierza și Jan. După Boniecki, au mai fost două fiice, ceea ce este sigur, deoarece una din ele, Pachna, s'a măritat cu Paszka Treski z Gedczyce și a stăpânit o moșie din zestrea mamei sale, Czudka, — Gruszów. A doua fiică, Elzbieta, s'a măritat cu Wojciech Gzelej z Gedczyce.

Familia Kazimirski, probabil, se coboară din Pelka, fiul castelanei Czudka; nu este însă exclusă și cealaltă descendență, din Jan. Familia Kruszynski se coboară din Pelka; această familie era proprietară a moșiei Kruczyna. Genealogistul Adam Boniecki începe istoria nobililor Kazimirski chiar cu un proces pentru această moșie, la 1400, ce-l duce Adam Kazimirski din Mica Kazimerj din ținutul Wislicki, împreună cu sora soției sale, Klara Cieciechowska, împotriva unui oarecare Sbyszek.

Precum vedem, originea familiei Kazimirski din Regele Kazimir cel Mare nu este o simplă tradiție legendară. Cu tot răstimpul îndelungat și lipsa unor izvoare mai complete — avem o expunere genealogică destul de obiectivă și documentată.

Primul Kazimirski, amintit de Boniecki, este Adam. Fiul său, Jakusz, zis „Momot“, al blazonului „Biberstein“, apare la 1432, la Krakovia, ca martor al conferirii rangului de noblețe lui Luka Waldorf, strămoșul familiei Kazimirski a blazonului „Nabram“, după mamă — „Biberstein-Momot“. Pavel Kazimirski al blazonului „Biberstein“, semnează la 1439 confederația lui Spytek din Melștin, iar în a doua jumătate a secolului al XV-lea e proprietar al Micii Kazimerj, pe când Henric Biberstein e stăpân pe Nicolaev.

Cei mai populari din această familie sunt frații: Petre, distins militar, Nicolae, la 1575 deputatul Biecki, și Hristofor,

1. O. Balzer, *Genealogia familiei Piast*, 1895.

duhovnicul Tarnovski, Episcopul catolic al Kievului (1602), decedat la 1618. Nicolae, însurat cu Elisabeta Firley, fiica lui Nicolae Firley voevodul Lublinului¹, a primit ca zestre târguşorul Levartovo. El a fost cunoscut prin ocrotirea arienilor, devenind însă — spre sfârşitul vieţii — iarăşi un aprig aderent al catolicismului; a murit la 1598. Trei Kazimirski: Kazimir, Stanislav şi Toma, au semnat la 1648 alegerea Regelui Jan-Kazimir. E posibil ca acest Kazimir Kazimirski să fie identic cu emigrantul din 1662, în Moldova.

Toate izvoarele oficiale vorbesc despre primul Kazimir, emigrat la 1662, din Polonia în Moldova. Numele său a fost Kazimir Kazimirski². După unii, el s'a numit în Moldova: Costache Kazimir, dar e mai sigur că acest Costache Kazimir, sulgerul, a fost feciorul emigrantului Kazimir. Costache a fost căsătorit cu nepoata lui Prodan Drăguşescu³. El a fost tatăl clucerului Gavriil⁴ şi al postelnicului Ioniţă. Gavriil a avut un fiu, Anastase, şi o fiică, Safta, măritată cu stolnicul Constantin Kogălniceanu; Safta e înmormântată la biserica Talpalari din Iaşi, unde la 1806 epitrop era Petrache Kazimir⁵.

Postelnicul Ioniţă Kazimir s'a căsătorit cu Nastasia Malai, fiica medelnicerului Toderaşcu Malai şi a Sinicăi Darie. Tatăl

1. Fiica lui Ieremia-Vodă Movilă (1595—1606), Irena Wisnowiecki, a fost bunica Regelui Mihail Wisnowiecki al Poloniei, iar sora ei, Maria, s'a măritat cu Ştefan Potocki, apoi — cu Nicolae Firley. O. Lecca, *Familiiile boiereşti române*, Bucureşti, 1911, spişa Nr. 4.

2. Dosarele Nr. 91, 1824, 317 file, şi 124, 1834, 153 file, Arhivele Statului din Chişinău. Partea VI-a a Cărţii Nobilităţii, 1824—1841, Arhivele Statului din Chişinău. Notiţele d-lui Vl. S. Illiaşenko, scrise după arhiva moşiei Sângereia, care a fost tradusă de prof. N. M. Karinski şi a rămas, după revoluţia din 1917, în Rusia. *Spîtele genealogice* de C. Tufescu, Arhiva d-lui prof. Ştefan Ciobanu. Arhivele Paul Verona (Herţa, Dorohoi) şi dr. Emil Kazimir (Bucureşti).

3. Fiul lui Costache Kazimir, Ioniţă, a arătat: strănepotul lui Prodan Drăguşescu. Com. de prof. August Nibio, comp. L. Boga, *Documente Basarabene*, III, 37.

4. *Dicţionarul Enciclopedic Rus*, ed. Brockhaus şi Efron, îl arată greşit ca strămoş direct al neamului (1696).

5. G. Ghibănescu, *Kogălnicenii*, Iaşi, 1933, p. CLXXIII, spune că Ioan Kogălniceanu, bunicul marelui bărbat de Stat Mihail Kogălniceanu, a fost feciorul lui Constantin din a doua căsătorie, cu Safta, fata şatrului Ioan Arbure.

medelnicerului, Vasile Malai, era fiul visternicului Simion Malai, însurat cu Roxandra, fiica lui Coste Bucioc, socrul lui Vasile-Vodă Lupu, apoi—în a doua căsătorie—cu Cărstina, mama lui Vasile Malai; Cărstina era văduva lui Leca (feciorul visternicului Gheorghe Roșca) și fiica stolnicului Lupașcu Bucium și a Aniței, fata lui Voluntar Prăjescu și a Solomiei Neagoe¹. Dar și mai importantă înrudire avea neamul Kazimir prin Sinica Darie, fata stolnicului Ștefan Darie și a Grozăviței, fiica vornicului Ștefan Boul. Ștefan Boul era căsătorit cu Roxandra, fiica lui Ștefan-Vodă Tomșa; sora lui Ștefan Boul, Safta, s'a măritat cu Domnitorul Gheorghe Ștefan; tatăl lor, visternicul Toader Boul, căsătorit cu Agapia Ioan Prăjescu, era strănepotul visternicului Dragoș Boul din 1490².

Postelnicul Ioniță Kazimir a lăsat cinci copii: Grigoraș, vtori-paharnic; Costache, vtori-paharnic; Iordache, tatăl Zoitei Voinescu și al lui Gheorghe-călugărul; Roxandra, măritată cu Nicolae Rehtivan; și Maria, soția lui D. Niță. Din feciorii lui Ioniță, Grigoraș și Costache, neamul Kazimir se împarte în două ramuri mari.

Vtori-paharnicul Grigoraș Kazimir a fost căsătorit cu Lupa, fata pitarului Adam Pancul și a Tudorcăi D. Stroescul. Pancul era feciorul lui Costașcu Pancul, vornic ot Botoșani, și al Aniței Vasile Harhar³. Grigoraș a lăsat șase copii: Panait; Petrache; Ioan, sărdar, descris în colori închise de paharnicul C. Sion⁴; Gheorghe, născut la 1779, așezat—după C. Sion—odată cu Panait în Basarabia, unde e arătat nobil la 1818⁵, consilier titular; Chiril, arhimandrit; și Safta, soția postelnicului Grigore Codreanu. Paharnicul Sion vorbește mai ales despre Panait și Petrache, fiii boierinașului Grigoraș Kazimir din Onești, din ținutul Sucevei, mort de timpuriu. Feciorii săi au crescut în casa visternicului Iordache Balș († 1809), ajungând mai apoi la ranguri

1. Com. de A. Nibio, comp. N. Iorga.

2. G. Ghibănescu, în *T. Codrescu*, 1933, Nr. 5.

3. Com. de A. Nibio, comp. N. Iorga.

4. Despre Kazimir, *op. cit.*, p. 148.

5. *Operele Comisiei savante guberniale a arhivelor din Basarabia*, *op. cit.*, vol. III, p. 415.

înalte boierești și proprietari de case mari la Iași, cel dintâi pe strada Golia, iar cel de al doilea al caselor Academiei, din actuala stradă A. C. Cuza.

Panaît Kazimir s'a așezat—după 1812—în Basarabia. Il găsim cu rangul de căminar, obținând printre primii supușenia¹, apoi spătar—proprietar al moșiilor: Palade (Hotin)², Rujnița și Onești (Iași), Ohrincea, Malu-Tohatinului, Vadu-lui-Vodă³, Lohănești și Martinești (Orhei), Negrilești (Larga) și Tartaul (Greceni)⁴. Comisiile din 1818⁵ și 1821⁶, îi recunosc drepturile la noblețe, iar între anii 1822—1825 el este ales deputat în Sfatul Suprem al Basarabiei⁷. Din actele Comisiei din 1821⁸, din care a făcut și el parte⁹, aflăm că Panaît este consilier colegial, în vârstă de 62 ani, vădov. Certificatul Divanului pentru rangul de spătar, l-a obținut la 25 Ianuarie 1814; la 8 Iunie a aceluiași an a luat pașaportul pentru înapoiere în Basarabia, unde la 7 Martie 1819 a fost înaintat printr'un ucaz imperial dela rangul de spătar la cel de consilier colegial, obținut încă la 29 Aprilie 1818¹⁰. Viitorul vice-guvernator al Basarabiei, F. Wiegel, vorbește în *Observațiile* sale din 1823, despre Kazimir și ceilalți deputați ai Sfatului Suprem: Catargi, Donici și Russo, că sunt niște indivizi mărginiți și interesați, dar nu sunt oameni răi¹¹.

Spătarul Panaît Kazimir mai era moșier la Dersca, în ți-

1. A. Krupenski, *op. cit.*, I, p. 7.

2. În ținutul Hotin, familiei Kazimir aparținea și moșia Cotilău (recensământul din 1816—1817, de I. Halippa, *op. cit.*, p. 39).

3. Fratele lui Panaît, Petrache, zidește la Vadu-lui-Vodă, la 1805, biserica Sf. Petru și Pavel. Mai târziu, găsim acolo, ca moșier, pe Costache, fiul lui Petrache Kazimir.

4. Recensământul din 1816—1817, de I. Halippa, *op. cit.*, p. 574. Actele Comisiei din 1821, semnalează că Panaît mai este moșier la Vertiporoh (Hotin) și are oșebit de aceasta 50 țigani șerbi. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, *op. cit.*, p. 79.

5. *Operele Comisiei savante guberniale a arhivelor din Basarabia*, *op. cit.*, vol. III, p. 414.

6. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei*, *op. cit.*, p. 80.

7. A. Krupenski, *op. cit.*, II, p. 3, și G. Bezviconi, *Familia Krupenski*, *op. cit.*, p. 32.

8. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei*, *op. cit.*, p. 79.

9. *Ibidem*, p. 17.

10. Arhiva Paul Verona (Herța, Dorohoi).

11. G. Bezviconi, *Familia Krupenski*, *op. cit.*, p. 18.

nutul Dorohoi, unde el a clădit la 1811 o frumoasă biserică, care există până în prezent. Panait a avut trei feciori, pe căminarul Iordache, pe Grigore, născut la 1791, consilier titular, nobil basarabean la 1818¹—1821, a cărui interesantă corespondență din anii 1833—1834 am publicat-o noi², și pe Mihail, născut la 1793³.

Căminarul Iordache, deși arătat pe la 1817, în calitate de sărdar, moșier la Cuhnești, în ținutul Iași din Basarabia⁴, a rămas totuși în Moldova, unde era proprietar în județul Vaslui, la Dănești, Osăști și altele. El s'a căsătorit cu Sultana Păun⁵ și a lăsat patru copii: Marghioala († 1886), măritată cu Afendulea (colonelul Affendonly, comandantul pompierilor din Iași, decedat aici și înmormântat, ca și mulți reprezentanți ai familiei Kazimir, în curtea bisericii Buna-Vestire, lăsând în urma lui doi copii, pe Alexandru, † 1899, căpitan, și pe Ana, † 1923); Teodor, colonel-adjutant și mareșal la Curtea lui Cuza-Vodă, decedat în Iunie 1869 la București, unde era căsătorit cu Maria I. Mihălescu (1832—1912)⁶; Nicu († 1897)⁷, consilier la Curtea de Apel din Iași, căsătorit cu Eufrosina Cozadini (patru copii: Gheorghe, licențiat în drept, a murit în decada a IX-a la Nice, Maria și Elena, decedate, Eugenia, în Elveția); și Panait.

Panait Iordache Kazimir a fost un cunoscut om politic al vremurilor de altădată⁸. El a jucat un rol de seamă în revoluția din 1848, fiind nevoit să se refugieze, împreună cu V. Alecsandri, C. Negri, Al. Cuza, Vârnay, V. Ghica, A. Moruzi, A. Russo și doi veri ai săi, Vasile și Petre Kazimir, în urma nereușitei mișcări, în Bucovina⁹. Sub domnia lui Grigore-Vodă Ghica, Panait s'a întors în țară. Încă de pe vremea lui Mihail-

1. *Operele Comisiei savante guberniale a arhivelor din Basarabia*, op. cit., vol. III, p. 416.

2. *Correspondență românească din „Petreburh“ în anii 1833 și 1834*, extras din *Arhiva Românească*, tom. V, București, 1940.

3. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei*, op. cit., p. 79.

4. *Recensământul din 1816—1817*, de I. Halippa, op. cit., p. 94.

5. *Arhiva Paul Verona (Herța, Dorohoi)*.

6. G. Bezviconi, *Cimitirul Bellu din București*, București, 1941, p. 11.

7. Rudolf Suțu, *Iășii de odinioară*, Iași, 1928, vol. II, p. 122.

8. *Arhiva Paul Verona (Herța, Dorohoi)*.

9. T. Bălan, *Refugiații Moldoveni în Bucovina, 1821 și 1848*, București, 1929, și S. Zotta, G. Sion și Bucovina, *Cetatea Moldovei*, VIII-IX 1941, p. 230-231.

Vodă Sturdza, dela 16 Septembrie 1846, el era căminar, iar Grigore-Vodă îl ridică, la 1853, la rangul de agă, pe când la 1858, caimacamul Vogoride îl numi vornic.

La 1859, Panait Kazimir a făcut parte din Divanul Unirii Principatelor, în calitate de deputat al Botoșanilor, unde el era moșier la Dobârceni. Ca deputat, la 1868, Kazimir a căutat să strămute Curtea de Casație înapoi la Iași, ca să păstreze vechii capitale a Moldovei o parte măcar a splendoarei și însemnătății din trecut, și ca ea să nu fie despuiată de toate instituțiile principale¹. El a fost deputat, senator, prefect de Dorohoi, vice-președinte al Camerei Deputaților, ales fără întreruperi între anii 1858—1887 în Parlament, când — la 27 Decembrie 1887 — a murit în calitate de senator, la conacul său din Herța².

Panait Kazimir s'a însurat cu Elena Hânțescu, fiica paharnicului Vasile Hânțescu³, cu moșii la Chilii și Jucșești în jud. Roman. Curând după căsătoria lor care a avut loc pe la 1846, paharnicul Hânțescu a murit și Panait a rămas tutor al celorlalți copii. De asemenea, el a fost tutorul profesorului A. C. Cuza. Unica lui fiică, Ecaterina (Didia), s'a măritat la 1894 cu Nicolae H. Verona, urmaș al unei familii de origine italiană, din Cattaro (Dalmația), frate cu pictorul Artur Verona. Nicolae Verona, fost deputat, prefect și senator de Dorohoi (1905—1918), fiind un admirabil povestitor al vieții trăită, a murit la 1938. Fiul său, Paul Verona, căsătorit cu fiica profesorului T. Sauciu-Săveanu din Cernăuți, este licențiat al facultății de drept din Iași, pictor cu studii în țară și la Paris. Conacul primitiv al soților Verona, la Herța, păstrează neștirbite frumoasele tradiții bătrânești ale Kazimireștilor.

+ * +

Arborele genealogic al familiei Kazimir nu are urmași pe linia bărbătească, proveniți din spătarul Panait Grigoraș Kazimir. El se ramifică însă și din fratele lui Panait, spătarul Petrache Kazimir, căsătorit cu Roxandra, fata clucerului Ștefan Anastasiu-Voinescu și a Zoiței, fiica jîtnicerului Ștefan Bosie⁴.

1. Desbateri parlamentare din 1868. A. D. Xenopol și N. Iorga, *Istoria partidelor politice*.

2. Târgul și moșia Herța-Dorohoi, dela 1857 proprietatea lui P. Kazimir. Târgul, altădată capitală de județ (1778—1835), a fost răscumpărat de Stat.

3. Din această familie se trage Generalul Hânțescu.

4. *Spîtele familiale*, de C. Tufescu, *Din trecutul nostru*, Nr. 17-20, 1935, p. 18 ș. a.

Petrache Kazimîr a fost moşier la Cântălăreşti, Zăpodeni-Scânteia şi Găunoasa în jud. Vaslui, etc. La 1816, fiind încă ban, era proprietar al unor părţi din moşia Hrişcani (Botoşani)¹. N. Iorga afirmă că-l găsim proprietar, la 1803, şi în Basarabia, la moşiile Goteşti şi Zastiuca, iar pe Panait, la Lohăneşti, luată dela spătarul Constantin Krupenski². La fel, fraţii Kazimîr iau la 1814, dela pitarul Gheorghe Soroceanu, „Novoseliţa, cu locul numit Gropile, satul Bârleştii şi alte părţi din Cotujenii, Mândăcăuţii şi alte, din ținutul Hotin”³.

Spătarul Petrache a avut şase copii: Răducanu, Costache, Teodor, Antiţa, măritată cu Ioniţă Coroi, Aniţa, măritată cu grecul Criticos din Basarabia (un fiu, Vasilică, a murit tânăr), şi Eupraxia, călugăriţă la mănăstirea Agapia⁴.

Răducanu Kazimîr a fost căminar, spătar şi postelnic, pe la 1844 încetat din viaţă printr’o moarte silnică la Muntele Athos. Din căsătoria sa cu sora lui Mihăiţă şi Lascarache Mihalache din Iaşi, au rămas mai mulţi copii, printre care: Petre şi Vasile, care au semnat în Iunie 1848 Proclamaţia partidului naţional din Moldova către Români; Constantin, vestitul avocat ieşan Cocriţă Kazimîr⁵, unul din participanţii mişcării din 3 Aprilie 1866, când s’a încercat la Iaşi întronarea lui Nicolae Rosetti-Roznovanu⁶; Răducanu; şi două fete-călugăriţe, dintre care Elisabeta a fost la mănăstirea Agapia.

Feciorii lui Răducanu Kazimîr au făcut studiile lor liceale la Atena. Petre, născut la 1822, a fost un om de o vastă cultură şi inteligenţă. Din Atena (1836—1841), el a trecut la Universitatea din Berlin, unde la 1845 a apărut lucrarea sa lati-

1. Arhiva preotului D. Furtună (Dorohoi).

2. *Basarabia noastră*, op. cit., p. 110. Autorul scrie greşit: Goleşti, comp. *Operele Comisiei savante guberniale a arhivelor din Basarabia*, op. cit., vol. III, p. 221.

3. *Ibidem*, p. 166.

4. Arhivele A. C. Cuza, Paul Verona şi *Notiţele colonelului Emil T. Kazimîr* (Arhiva dr. Emil E. Kazimîr), publicate în *Din trecutul nostru*, Nr. 17-20, 1935, p. 31—33.

5. Căsătorit cu Elena Stroići, apoi cu Maria Hrisoverghi (com. de Gheorghe G. Vârnav, din Spătăreşti-Baia); frumoasa Maria Hinnă (G. Ungureanu, *Istoria avocaturii în Moldova*, Iaşi, 1938, p. 165).

6. G. Bezviconi, *Prinţul C. Moruzi*, extras din *Revista Istorică*, IV-VI 1940, p. 13.

nească de doctorat în filosofie¹; la sfârșitul tezei (p. 51), după obiceiul vremii, găsim, sub titlul: *Vita*, câteva date autobiografice.

Petre Kazimir a fost unul din cei mai străluciți reprezentanți ai epocii sale. După revoluția din 1848 și refugiul în Bucovina, el a ajuns, sub domnia lui Grigore-Vodă Ghica, director al departamentului cultelor, contribuind mult la dezvoltarea învățământului în Moldova. Mort de timpuriu la 1850, a fost deplâns de toată lumea ieșană. Vasile Alecsandri i-a dedicat o poezie: *La moartea lui P. Kazimir*, apărută la 21 Septembrie 1850, în ziarul *Zimbru* (Nr. 24):

*Din ramura plăpândă a tinerimii tale,
O, țeara mea duiosă!
Au mai căzut o floare, te-au părăsit în jale,
In jale dureroasă...*

Despre Petre Kazimir vorbește și G. Sion, în *Suvenire contemporane*.

Al treilea fiu al spătarului Petrache Kazimir, a fost maiorul, apoi colonelul — adjutant al lui Mihail-Vodă Sturdza — Teodor Kazimir, născut la 1815 la Iași și decedat la 1878 la Cernăuți. El s'a căsătorit cu Elena Kogălniceanu, sora marelui bărbat de Stat, Mihail Kogălniceanu, născută la 1819, despărțită de soț din cauza unei legături cu Grigore-Vodă Ghica și decedată la Paris, unde găsim mormântul tinerei românce la cimitirul Père Lachaise, alături de cel al poetului Alfred de Musset².

Teodor Kazimir a avut doi feciori: Emil (1841—1918), colonel-adjutant al Regelui Carol I, om politic, numismat și autor al unor scrieri, și Nicolae (1.IV.1843—22.X.1867), care își ia

1. De libertate opificiis | Tribuenda, | Disertatio | Inauguralis Philosophica | Quam Consensu et autoritate | Amplis simi Philosophorum Ordinis | in | Alma Literarum Universitae | Friderica Guilelma | Et Summi | In Philosophia Honores | Rite sibi concedantur | Die XIII. M. Decembris A. MDCCCXLV. | N. L. Q. S. | Publice Defendit | Petrus Casimir | Iassiensis | Opponentibus | Fr. Gabhardt, Philosoph. Candid. | Theod. Langbein, Philosoph. Candid. | C. Born, Philosoph. Stud. | Berolini | Typis I. F. Starckianis.

2. Rudolf Suțu, *op. cit.* II, p. 429-430.

doctoratul în drept la Berlin¹, se întoarce la 1865 la Iași, e membru al societății literare „Junimea”, apoi se duce la București ca să-l consulte pe unchiul său, M. Kogălniceanu, și e numit procuror la Tribunalul Ilfov.

Colonelul Emil Kazimir s'a născut la Iași și a murit la București. El s'a însurat cu Maria, fata vornicului Iordache Vârnav-Liteanu, din care i s'au născut trei copii: Elena, domnișoară de onoare a Principesei Maria, măritată apoi cu colonelul I. Cantemir; Alexandru (Puiu) și Emil, dr. inginer, apreciat om de știință dela Institutul de Geologie din București, căsătorit cu Maria, fiica ministrului de finanțe Gogu Cantacuzino (1845-1898)².

Din urmașii spătarului Petrache Kazimir, o ramură figurează în cadrele nobilimii din Basarabia, fiind înscrisă la 1824, în partea VI-a a Cărții genealogice³. Este vorba de familia celui de al doilea fecior al spătarului, — căminarul Costache.

Constantin Kazimir s'a născut la 1801. Așezându-se în Basarabia, căminarul și-a pus în aplicare vasta cultură agricolă pe moșia sa Mileștii Mari din județul Lăpușna, precum și celelalte proprietăți: Vadu-lui-Vodă, Horodiștea etc. El s'a însurat cu Profira Manolache Kalmuțki⁴, care suferea de o boală mintală. Astfel bătrânul Kazimir s'a apropiat de verișoara ei, Zamfira, despărțită de Ioan Keșco. Această cocoană mare s'a și îngrijit de întreaga familie Kazimir⁵. Constantin Kazimir a murit la 1882,

1. A se vedea corespondența lui Iacob Negruzzi cu Al. Gregoriady-Bonachi, publicată de I. Torouțlu, în *Studii și documente literare*, vol. III.

2. Copiii dr. Emil E. Kazimir: Costache și Maria-Irina.

Din familia Kazimir din Moldova, d. Paul Verona amintește o linie la Roman. Un Constantin Kazimir a fost pe la anii 1880—1890 judecător în jud. Dorohoi. Inginerul Grigore Kazimir a murit la 1934, foarte bătrân, la București. „Otilia Cazimir” este pseudonimul poetei Alexandrina Gavrilescu. Numele de „Kazimir” și-a însușit un ziarist din București. Saffa, fata lui Dimitrie Bou, văduva unui Kazimir din Bârlad (?), după moartea surorii sale, Maria Carastati († 1851), vine în Basarabia, la cumnatul său, Iordache Carastati (com. de G. Ermolinski de Korczak). N. Iorga amintește domnișoarele Kazimir, încă la 1890, la Iași (*Revue historique du Sud-Est Européen*, VII-IX 1940, p. 209).

3. Arhivele Statului din Chișinău.

4. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei*, op. cit. p. 75, și *Din trecutul nostru* Nr. 17-20, 1935, p. 52.

5. *Ibidem*, p. 83, și *ibidem*, p. 66.

fiind înmormântat în biserica de el zidită la 1864, la Milești. Era un Român sincer, cu o minte fină și o cultură apuseană.

Diferite evenimente politice din a doua jumătate a secolului trecut au schimbat mentalitatea monarhică-ortodoxă, cu orientare spre imperialismul străin, a boierimii române din Basarabia. Retrocedarea Moldovei, la 1856, a județelor sudice : Ismail, Bolgrad și Cahul, a făcut să se prevadă posibilitatea unei reîntoarceri a Basarabiei întregi în hotarele vechii Moldove. Unirea Principatelor Române, la 1859, a consolidat ideea națională românească, iar epoca reformelor liberale a Impăratului Alexandru II a inaugurat parcă o viață nouă socială, în deosebi după desființarea șerbiei, la 1861. Răscoala Polonilor a fost destul de pilduitoare. De altfel, studiul istoriei naționale, dar și al trecutului Basarabiei, deschidea tot mai larg orizontul românesc al frunțașilor localnici, instruiți cu multă îngrijire la Universitățile rusești și cele din străinătate. Apariția la Petersburg, la 1862, a excelentului studiu : *Reglunea Basarabiei*, scris de ofițerul Alexandru Zașciuc, a avut și ea efect. Obiceiurile și folklorul românesc, dar mai cu seamă tradiția istorică a provinciei începeau să fie astfel cunoscute și prețuite ¹.

Turburările din Polonia, din 1863, au fost un bun prilej de manifestare împotriva imperialismului rusesc, reîmprospătând naționalismul în declin în sufletele atâtor boieri. Printre aceștia, un loc de fațășă opoziție ar fi luat și Constantin Kazimir, secondat de fiul său, Petre. La 28 Mai 1863, generalul P. Kotzebue, general-gubernatorul Novorosiei și al Basarabiei, scria din Odessa guvernatorului din Chișinău :

„Am primit informații că nobilimea Basarabeană, pregătindu-se a redacta o adresă Impăratului cu prilejul evenimentelor din Polonia, este împiedecată de opoziția partidului boierilor, care visează la restabilirea în drepturile sale a naționalității Moldovenilor din Basarabia, împrejurările devenind prielnice pentru o unire cu Moldova.

„In fruntea acestui partid stau: secretarul adunării deputaților nobilimii, Alexandru Cotruță, fratele său, judecătorul și-

1. G. Bezviconi, *Românismul frunțașilor Moldovei dintre Prut și Nistru sub stăpânirea străină*, extras din *Revista Fundațiilor Regale*, VII-IX 1941, p. 503.

nuturilor Chișinău și Orhei, Carol Cotruță, doi frați Casso (fiii lui Ștefan Casso), doi frați: Ioan și Constantin Cristii, Constantin Kazimir și fiul său student.

„Rog pe Excelența Voastră să mă înștiințați, în ce măsură informația aceasta merită crezare”¹.

Feciorul lui Constantin, studentul Petre Kazimir, s'a născut la 1835². Studiile superioare le-a terminat la Paris, făcând în Franța și o școală experimentală de agricultură și horticultură. Fire rafinată, cam excentrică, acest iubitor al Franței a căutat să aducă în Basarabia tot ce-a găsit mai bun în Apus, mai cu seamă în ce privește bogățiile naturale — vița de vie franceză, copaci fructieri (prune) etc. Bun gospodar, Kazimir ținea mult la pământul său, fiind renumit ca viticultor. El a condus zemstvele din județul Chișinău și a murit la 1895, lăsând din căsătoria sa cu Elisabeta Nicolae Iurkevici (1848—1914), o fiică: Elena, măritată cu un văr al ei, M. Miticov.

Constantin Kazimir a mai lăsat cinci fete, din care numai cea mică, Zenobia († 1915), bolnavă ca și mama ei, n'a fost măritată. Celelalte patru au fost: Maria, Elena, măritată cu Vasile Kalmușki³, Pulheria și Victoria-Aglaida.

Maria C. Kazimir († 1885) s'a măritat cu Alexandru Fedot Miticov (1800—1886), ofițer de marină, fruntaș al Odesei, descendent din vechea familie a lui Ștefan Mitcov Harev (1509)⁴. Sora sa⁵, Ecaterina, era soția celui mai distins guvernator al Basarabiei, lt.-generalul Pavel I. Feodorov († 1876)⁶, moșieră la Cahul⁷. Copiii lui Alexandru Miticov: Mihail, ofițer de ma-

1. Facsimileu, L. Boga, *Lupta pentru limba românească și ideea unirii la Români din Basarabia după 1812*, Chișinău, 1932.

2. Actul de naștere. Pe mormânt e scris: 1836.

3. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei*, op. cit., p. 77, și *Din trecutul nostru*, Nr. 17-20, 1935, p. 53. A se vedea procesul pentru succesiunea lui G. Kalmușki, câștigat de familia Kazimir (*ibidem*, p. 58).

4. Conte A. Bobrinski, *Neamurile nobilimii înscrise în Gherbovnicul Obștesc al Imperiului Rosienesc*, Petersburg, 1890, vol. I, p. 617 (*Gherbovnic*, V, p. 45).

5. Poate, fratele lor, Mihail (1791—1849), participă la revolta „deca-briștilor” din 1825; e arătat ca fiul lui Fotie Mihail Miticov, consilier de curte.

6. *Din trecutul nostru*, Nr. 31-34, 1936, p. 60. Copiii lor: prințesa Alexandrina M. Cantacuzino, d-na general de Witt și prințesa Manvelov.

7. Amintirile lui Gavril A. Bezviconi, în *Din trecutul nostru*, VIII-IX 1939, p. 32.

rină, căsătorit cu verișoara sa, Elena Kazimir († 1935) din Mîlești; Natalia, măritată cu senatorul Belostoșki; și Ecaterina, moartă la Chișinău după năvălirea bolșevicilor¹.

Pulheria C. Kazimir (1837—1922) s'a măritat la 1857 cu Oscar von Mettlercampf, fiul maiorului Teodor D. von Mettlercampf și al Marioliței (1802—1830), fata căminarului Zamfirache Ralli. Mettlercampf sunt Freiherr-ii din Germania de Nord; Mariolița Ralli a fost una din tinerele românce admirate de poetul Pușkin, la Chișinău. Din căsătoria lui Oscar von Mettlercampf cu Pulheria Kazimir s'au născut: literata Eugenia von Mettlercampf și Maria, măritată cu generalul Ștefan Andrei Illiașenko (1854—1930), — părinții apreciatului compozitor Andrei Illiașenko, din Bruxelles, și ai distinsului nostru colaborator, cărturarul Vladimir Illiașenko, din New-York².

Victoria C. Kazimir s'a măritat cu reprezentantul unui cunoscut neam din Ucraina, Cleonic Petre Gulac-Artimovski. Jurist de talent, el a fost mutat în Basarabia din cauza unor opinii prea liberale. La începutul decadei a VII-a, îl găsim aici vice-președinte al Tribunalului Penal. Elev al marelui violonist Wieniawski, Gulac-Artimovski se ocupa cu muzica și colecționa vioarele cele mai... proaste, plătind în schimb sume exagerate. Era un pedant și excentric, dar de o bunătate fără pereche. În Basarabia, pentru prima oară, el s'a căsătorit cu Ecaterina Nicolae Panaioti († 1865), nepoata medelnicerului Ienache Panaioti³. Din această căsătorie s'a născut, la 1864, un fiu, Nicolae, crescut de mama sa vitregă, Victoria.

Nicolae Cleonic Gulac-Artimovski este eroul romanului prințesei Olga Bebutov: *Inima Tareviciului*. După o copilărie petrecută în Basarabia, studiile sale le-a început la Kiev, absolvind în cele din urmă Școala Navală și Academia de Marină din Petersburg. Tânăr de talent, autor al unor scrieri de specialitate, el a atras atenția Impăratului Alexandru III. Gulac-Artimovski l-a însoțit în călătoria din jurul lumii cerută ofițerilor superiori de marină, pe Marele Duce Gheorghe, fratele nefericit al și mai nefericitului Impărat Nicolae II. Moștenitorul

1. Venerabila noastră colaboratoare la alcătuirea acestei monografii familiale.

2. *Din trecutul nostru*, Nr. 17-20, 1935, p. 82 și urm.

3. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei*, op. cit. p. 102.

Tronului, Gheorghe, cu sufletul său sensibil și singuratec s'a apropiat de strălucitul ofițer, nepărtaș la intrigile curtenilor dimprejur. Această prietenie era plină de abnegație și jertfă, deoarece Marele Duce trebuia să moară în curând, suferind de tuberculoză. Nicolae Gulac-Artimovski îl îngrijea pe prieten, până când a contractat și el aceeași boală. Trimis în Algeria, el a murit înaintea Marelui Duce, la 4 Februarie 1898, exprimându-și ultima rugămintă: să nu i se comunice Țareviciului, cauza adevărată a morții, deoarece acesta s'ar fi simțit vinovat de sfârșitul tragic. Corpul neînsuflețit al nobilului basarabean a fost adus și înmormântat la Chișinău, unde frumosul său mausoleu, din cimitirul Central, a fost reparat acum patru ani cu îngrijirea noastră. Iar un an după moartea lui Gulac-Artimovski, pe marginea unui drum spre Abastuman (Caucaz), decedă și nefericitul Țarevici, părăsit de oameni încă în zilele strălucirii Casei Romanovilor...

* + *

A doua mare linie a familiei Kazimir, cea mai numeros reprezentată astăzi, se află așezată în județul Hotin. Ea se coboară din Ioan, fiul vtori-paharnicului Costache, amintit mai sus, al cărui tată, postelnicul Ioniță, căsătorit cu Nastasia Malai, era nepotul lui Kazimir Kazimirski din 1662.

După recensământul din 1816—1817¹, Ioan Kazimir era moșier la Văscăuți și Bulboaca, în ținutul Hotin, nobil basarabean la 1818². Născut la 1778, moșierul a fost înmormântat pe lângă biserica din satul Văscăuți, acolo unde în prezent se ridică impozantul cavou al urmașilor săi. O lespede de marmoră albă, spartă și lăsată în cavou, ne spune următoarele:

*Supt această platră vârtoasă
Sînt ascunsă multe oasă
La doi frați și trii surori
Aceste-s numele lor:
Lascar, Iancu, Profiria,
Anastasia și Maria...*

1. *Op. cit.*, p. 20, 24.

2. *Ibidem*, p. 417.

*Dumnezeu să-i pominească
 Intru împărăția cerească.
 Lângă dâșii nu demult
 S'au îngropat în mormânt
 A lor părinte iubit
 Care așa au poruncit
 Să-l punem lângă ai săi fil
 Ca să șază în vecil.*

„Ioan Kazimir s'au săvârșit în anul 1827 Ghenvarie 30“.

Ioan Kazimir s'a însurat cu Ecaterina (1793—26.XI.1846), fata pitarului Chiriac Borș, fiul lui Ilie Borș și al Ilenei, fiica lui Toader Bădiliță¹.

Familia Borș e originară din Budafalva, ținutul Someș, și coboară dintr'un neam de cavaleri din secolul al XI-lea. Andrei Borș de Budafalva (1588) a fost strămoșul lui Ieroteiu, Episcopul Hușilor (1742—1752)². Fiul lui Ieroteiu, Ilie, a fost tatăl pitarului Chiriac (1755—1813), care s'a însurat la 1803 cu Ileana, fata paharnicului Vasile Cozma-Ciurea († 1828)³ și a Mariei, fiica lui Ursache Davidel, acel care a avut un oarecare rost în treburile Moldovei și care se trăgea din Movilești⁴.

Pitarul Chiriac Borș a fost tatăl Ecaterinei Kazimir, al Zoîței V. Morțun (bunica ministrului Vasile G. Morțun) și al banului Iancu Borș, copiii căruia au fost: Maria P. Gorovei (1835—1898), avocatul Petre Borș (1838—1914) și Eliza A. Dimitriu, născuți în Basarabia⁵. Nepotul de fiică al Mariei Gorovei, Alecu G. Mavrodi († 1934), a fost subsecretar de Stat la externe și director general al teatrelor, iar fiul Mariei, Artur Gorovei,

1. Artur Gorovei, *Toader Bădiliță, Vornic de Suceava, Făt-Frumos, Suceava*, 1930, Nr. 2-3.

2. Artur Gorovei, *Ieroteiu, Episcopul Hușilor, Memoriile secției literare, Analele Academiei Române*, seria III, tom. VI, București, 1934.

3. Bunicul Ecaterinei, soția Cavalerului C. Stamati. A. Gorovei, *Contribuții la biografia lui C. Stamati, Analele Academiei Române*, seria II, tom. V, 1931, și *Folticeni*, Folticeni, 1938, p. 89—109. G. Bezviconi, *Boierii Stamati, Din trecutul nostru*, Nr. 15-16, 1935, p. 16.

4. *Ibidem*.

5. Gorovei, boierii cunoscuți din secolul al XVI-lea, ctitori ai mănăstirii Gorovei și ai bisericii din Brăești (Dorohoi). Despre familiile Gorovei și Borș: G. Bezviconi, *O vizită la Artur Gorovei, Din trecutul nostru*, Nr. 21-24, 1935, p. 38. A. Gorovei, *Scrisori basarabene, Viața Basarabiei*, II-III 1942, p. 98—107.

născut la 1864, este distinsul scriitor și folklorist din Folticeni, doctor *honoris causa* al Universității din Cernăuți, membru onorar al Academiei Române, care a descoperit pe scriitorii basarabeni T. Vârnav și D. Donea.

Ioan Kazimir, din căsătoria cu Ecaterina Borș, a avut șase copii: Teodor, Sandu, Ana, născută la 1816, Costache, Ileana, născută la 1822 și măritată cu Dimitrache Nimișescu¹, și Alexe, care, urmând unei promisiuni solemne dată mamei sale, s'a călugărit, primind numele de: Antim. După studii la Universitatea din Petersburg și la Academia Teologică, Antim a ajuns egumen al mănăstirii Vidubițki (Kiev), apoi al mănăstirii Hersonului de lângă Sevastopol și al Lavrei Kievo-Pecerska, încetând din viață la Slaviansc (Harcov), unde s'a retras în liniște, ocupându-se cu horticultura.

Feciorul cel mare al lui Ioan, Teodor Kazimir (1811—1890), între anii 1854—1863 a fost episcopul onorar al liceului Regional din Chișinău („B. P. Hasdeu“²). El a înzestrat biblioteca școlii cu circa una sută de cărți românești, istorice, literare și didactice³; a făcut și câteva donații personale⁴. Era un distins fruntaș al vieții publice locale, consilier de stat efectiv, trimis la 1856, în deputație din partea nobilimii, către Împărat⁵. Tot el a organizat excelenta moșie din Văscăuți, unde era ajutat de soția sa, Varvara Vasile Melnicov († 1910), sora vestitei moșiere din Edinița, Sofia Kozîțin († 1899). Din căsătoria lor s'au născut: Teodor, fruntaș al zemstvei, ctitor al bisericii din Văscăuți, Constantin, Alexandru, Vladimir († 1937), dr. Victor, Elena I. M. Cerkez, Eliza I. L. Lisovski și Ecaterina, care a moștenit Edinița.

1. A. Gorovei, *Soții Nimișescu, Din trecutul nostru*, V-VI 1939, p. 43.

2. Lista episcopilor onorari ai liceului este redată în complet la A. Krupenski, *op. cit.*, II, p. 2, și N. Lașcov, *A 75-a aniversare a liceului I de băieți* (Chișinău, 1908, II, p. 3-4); a se corecta: 1831—1834 Alexandru Sturdza, 1834—1839 Matei Krupenski, 1839—1841 dr. Alexandru Semașko, 1841—1844 Nicolae Catargi, 1844—1853 Ioan Ralli, 1854—1863 Teodor Kazimir, 1863—1868 Gheorghe Krupenski, 1873—1882 gentilhomme Mihail Sîm. Gerașcenevski, 1882—1892 Ioan Catargi, 1893—1896 Nicolae N. Donici, 1896—1901 Mihail M. Katacazi, dela 1901 Adam Balinski. A se corecta și la G. Bezviconi, *Românismul fruntașilor Moldovei dintre Prut și Nistru*, *op. cit.*, p. 493.

3. Ștefan Ciobanu, *Cultura românească*, *op. cit.*, p. 173.

4. N. Lașcov, *op. cit.*, p. 221, 222, 226.

5. A. Krupenski, *op. cit.*, II, p. 3.

Constantin Kazimir, al doilea fiu al lui Teodor, s'a născut la 1860. Este neuitatul Mecena, darnic filantrop cultural, mare ocrotitor al instrucției feminine, pionier în domeniul agriculturii și al activității autocărmuirii locale a zemstvelor¹. El a îmbunătățit soiurile de vite cu taurii din Holmogori, cu prășilele de cai aduse din Anglia și cu oile de Buhara. Știa să prețuiască munca țăranului, pe care o răsplătea, dându-i în schimb inventar modern, vite de rasă și semințe selecționate. Constantin Kazimir a întreprins diferite construcții de folos obștesc, iar ca filantrop cultural, el a întreținut vreo 600 bursieri și bursiere în așezămintele culturale din Rusia, România și Occidentul îndepărtat, cheltuind peste 100.000 ruble anual pentru această operă înălțătoare.

Altruist și liberal, Constantin Kazimir activa în zemstve, colaborând cu grupul progresist din județul Hotin, al fraților Lisovski². Il preocupau în special problemele instrucției poporului, ale medicinei și agronomiei rurale. În activitatea sa politică, a participat la întrunirile reprezentanților liberali ai zemstvelor, ce s'au ținut în centrul Rusiei, solidarizând zemstvele basarabene cu președintele lor — baronul Stuart — care a iscălit moțiunea³. În anul următor, a și intrat în Partidul progresist basarabean, înființat la 1905, și care la 21 August și 19 Septembrie ale aceluiași an a ținut întruniri la Chișinău. Era un aderent al principiilor constituționale, nu însă și al exproprierei pământului, măsură demagogică, care — după părerea lui — trebuia să aducă falimentul agriculturii basarabene.

Ales deputat în cea dintâi Dumă a Statului, Kazimir a aparținut Frațiunii reformelor democratice, în care activa și fostul guvernator al Basarabiei, prințul Urusov. La disolvarea Dumei, împreună cu ceilalți deputați liberali, el a plecat la Viborg, dar — cu totul decepționat — a părăsit adunarea înainte de a se semna faimosul protest-apel. Prăbușirea liberalismului dezastruos, i-a încheiat activitatea politică, deși — trebuie să recunoaștem — Kazimir n'a fost un oportunist, ci un idealist, care căuta numai îmbunătățirea soartei poporului. El s'a resemnat, parcă prevă-

1. G. Bezviconi, *Un capitol din viața instituțiilor Basarabiei de altădată, Viața Basarabiei*, Nr. 11-12, 1941, p. 901 și urm.

2. *Din trecutul nostru*, I-VI 1937, p. 68.

3. G. Bezviconi, *Un capitol din viața instituțiilor Basarabiei*, op. cit., p. 907.

zând desnodământul tragic al „liberalismului“, la 1917. Continua să colaboreze cu poporaniștii, strânși în secția agronomică a Societății Naturaliștilor din Basarabia¹. Conducea gospodăria moșiilor Vascăuți, Cernileuca și Edinița, când s'a stins pe neașteptate, la 12 Iunie 1910, deplâns de întregul popor².

+ * +

Despre celălalt fecior al lui Ioan Kazimir, Sandu sau Alecu (Alexandru, 1814—14.II.1882), știm că a fost moșier la Ianăuți și mareșal al nobilimii din județul Hotin (1860—1861). El s'a căsătorit cu Maria, fata secretarului gubernial Iancu Filodor³, nobil la 1818⁴, eterist, însurat cu fiica jîtnicerului Simion Glavce⁵; familia Filodor este de origine caucaziană, coborând din neamul Didian din secolul al XVII-lea⁶. Alecu Kazimir a avut câțiva copii: Ioan, înecat tânăr⁷; Maria, măritată cu avocatul Titus Iozefat Kulikowski⁸; Nicolae; Nadejda și Ana, doctoreasă cu o lăudabilă activitate pe vremea războiului Mondial, decedată în toiul revoluției, în Caucaz. Fiul lui Nicolae, Constantin Kazimir, este actualul moșier la Ianăuți, unde, ajutat de energica sa soție, Ana, născută Petre Boczarska, și-a încheiat o frumoasă gospodărie, ajunsă de două ori prada invaziei barbare⁹.

+ * +

1. Revista secției agronomice apare dela 1 Octombrie 1908: *Agricultura Basarabeană*, condusă de un comitet: V. Kossovici, M. Dubina, D. Kuznețov, V. Lomakin, L. Siținski, V. Ianovski, C. Schmidt, redactor fiind N. Moghilianski.

2. *Coroana pe mormântul prietenului tinerimii*—C. T. Kazimir, Kiev, 1911.

3. Dosarul Nr. 247, 1832, 124 file, Arhivele Statului din Chișinău.

4. *Operele Comisiei savante guberniale a arhivelor din Basarabia*, op. cit., vol. III, p. 417.

5. G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, op. cit., p. 59.

6. I. Filitti, *Arhiva G. Cantacuzino*, București, 1919, p. 262, compl. de d. George D. Florescu.

7. Despre Alecu Kazimir și viața la Ianăuți: A. Gorovei, *Din trecutul nostru*, Nr. 17-20, 1835, p. 40, și I-IV, 1939, p. 30-38 (*Scrisori din Basarabia*).

8. Nobili poloni din Kovno, transcriși la 1860 în partea VI-a a Cărții nobilimii basarabene, prezentând acte din 1652 (dosarul Nr. 152, 1860, 74 file, Arhivele Statului din Chișinău) și aparținând blazonului „Dragomir“ (J. Bobrowicz, op. cit., vol. V, p. 440; Niesiecki amintește această familie din secolul al XV-lea). Arhiva avocatului Alexandru T. Dragomir-Kulikowski (Hotin).

9. Folosim la alcătuirea acestei schițe, arhiva din Ianăuți (Hotin), a colaboratorilor noștri, d-na Ana și Constantin N. Kazimir.

Ca și ceilalți feciori ai lui Ioan, Costache Kazimir (1819—1874), moșier la Marcăuți, a fost un om de valoare. După studii la colegiul „Richelieu” din Odessa, el a fost funcționar cu însărcinări speciale pe lângă general-guvernatorul Novorosiei și Basarabiei, trecând apoi la Petersburg și fiind numit în cele din urmă procuror general al Odesei și președinte al Tribunalului Civil la Chișinău, unde-l găsim la începutul decadei a VII-a. Din căsătoria sa cu Ana Vasile Stroescu (1837—1883), sora marilor filantropi Mihăiță și Vasile Stroescu¹, Kazimir a lăsat următorii copii: Petre (1858—1884), Vasile († 1935), moșier la Marcăuți, pianist de talent, Constantin, Eugenia L. Derek (Franța) și Ecaterina².

Constantin C. Kazimir a fost un fruntaș de vază al Basarabiei, foarte popular și cu merite deosebite în fața acestei provincii. Născut la 1868, a purtat gradul de consilier de stat efectiv. L-am cunoscut în Decembrie 1934, la Briceni, și de atunci, ni-a fost un prețios colaborator la revista *Din trecutul nostru*. La 1936, el a donat Statului 104 ha. din moșia Trestieni-Hotin, pentru întreținerea crescătoriei sale de cai de rasă. Suferea mai de mult de o boală grea, care l-a răpus chiar în ziua invaziei bolșevice în Basarabia, în Iunie 1940. Bătrâna lui soție³ a fost salvată de Germani.

Meritul principal al lui Constantin Kazimir este activitatea sa neîntreruptă de însuflețitor și creator al expozițiilor agricole din Edinița, a căror însemnătate emulatorie și culturală a fost deosebit de însemnată, contribuind pe vremuri la dezvoltarea tuturor domeniilor de producție agricolă și zootehnică a Basarabiei. Incepând dela 1896, din an în an, la Edinița — centru important economic al județelor Hotin, Soroca și Bălți, — produsele Basarabiei își găseau o prezentare și desfacere pe o piață ajunsă acum europeană, deoarece expozițiile acestea atrăgeau atenția nu numai a localnicilor, dar și a străinilor. Foarte însemnată a fost participarea efectivă, la această manifestare, a țărănimii, observându-se aici ridicarea progresivă a nivelului gospodăriei țărănești. Guvernul s'a pătruns, cu timpul,

1. *Din trecutul nostru*, Nr. 17-20, 1935, p. 102, și G. Bezviconi, *Din alte vremi*, București, 1940, p. 23.

2. Arhiva lui Constantin C. Kazimir (Briceni, Hotin).

3. Maria Al. Strenkowski, măritată Wladislawski.

de marea importanță a acestor expoziții și le-a venit în ajutor, dar dela început s'a cerut o insistență și inițiativă pornită pe cont propriu de către Constantin Kazimir. Comitetul de organizare, el îl conducea, completându-l cu moșierii: C. T. și V. C. Kazimir, prințul P. M. Cantacuzino, Vasile Stroescu, baronul Stuart, M. N. Krupenski, I. C. Șișco, G. L. Lisovski, P. P. Derviz, C. V. Leonard, A. T. Aleinikov, V. S. Kossovici, V. Lomakin și alții. Ecaterina și C. T. Kazimir au pus la dispoziție terenul necesar expoziției pe moșia lor din Edinița, precum și clădirea „Casei Poporului“, purtând numele de „Sofia Koziiin“, deoarece era zidită în amintirea acestei mătușe a lor. Se găseau însă și adversari ai expoziției, care — în egoismul lor — țineau cu orice preț măcar s'o mute în altă parte.

Secțiile expoziției erau numeroase și variate. Insuși Constantin C. Kazimir fiind un renumit crescător de cai de rasă, s'a îngrijit în special de această secție. Alături apăreau: C. T., T. T. și V. C. Kazimir, V. Stroescu, M. N. Krupenski, prințul P. Cantacuzino, G. G. Râșcanu-Derojinski, G. Șimonovici, E. Oganovici, C. Russo, T. Antonevici, P. Cerkez, C. Leonard, E. E. Flondor, N. Bacal, N. Strenkowski, N. Scordeli ș. a. Expozanții vitelor cornute erau: C. T. Kazimir, prințul P. și prințesa S. G. Cantacuzino, M. P. Cerkez, E. V. Wassilko... Aproape aceleași persoane expuneau de pe moșiile lor: oi, capre, porci, găini, găști, rațe, curcani și porumbei. Dela 1902 s'a înființat o secție germinologică, abia la 1912 — secțiile de apicultură și viticultură, la 1902 — secția mașinelor și a uneltelor agricole, la 1903 — secția lucrului manual, la 1902 — secția de comerț și industrie, la 1903 — a învățământului poporului. Amintim mai sus numai pe expozanții mari — moșierii, dar un mare număr de țărani (Usețchi din Noua-Suliță, Bejenaru, Melnic ș. a.) completeau cadrele crescătorilor de cai, vite, păsări etc. Dintr'o dare de seamă de aniversare a expozițiilor din Edinița, alcătuită de agronomul P. S. Bocancea¹, aflăm că în decurs de 20 ani s'au expus în total peste 12.000 exemplare, din care 9000 (75%) aparținând țărănimii, iar în secția animalelor — vreo 60%. Cele 6000 piese premiate ale țărănimii (67%), au adus o vădită încurajare gospodăriei sătești, care a obținut pre-

1. Odessa, 1916.

mii prețioase, unelte moderne, vite, păsări de soiuri etc. și peste 27.000 ruble numerar.

Colaboratoarea principală în opera constructivă a lui C. C. Kazimir, a fost prima sa soție, Eugenia, fiica moșierului Petre Cerkez. După studii liceale la Moscova, unde tânăra fată era foarte apreciată de academicianul T. E. Korsch, profesorul ei, Eugenia Kazimir a influențat mult producția țărănească din Basarabia, a covoarelor țesute după izvoade vechi moldovenești. Lucrul manual și sericicultura, mulțumită ei, au obținut un loc de seamă la expozițiile din Edinița.

Încheiem aici privirea generală asupra legăturilor de rudenie ale Cuzeștilor în Basarabia. Deși numai o schiță sumară, deci incompletă, ea desprinde totuși aportul covârșitor adus de această familie în viața Basarabiei. N'a fost domeniu, spiritual, politic sau economic, unde să n'o găsim prezentă. Într'atâta încât putem afirma cu toată tăria, că de dânsa este legată unul din capitolele cele mai însemnate ale Provinciei de peste Prut.

G. BEZVICONI

CEAS TAINIC

Pe Nistru e sară.
Cad neguri bogate.
O singurătate
De plumb, mă 'mpresoară.

Hei, unde sunt, unde
Domnițele brune
Și vornicii? Spune!...
Tăcerea se-ascunde

Prin scorburi, și geme.
Greu hurue veacul.
De aur, etacul, —
Cu umbre, cu steme,

Cu patimi și vise, —
În goluri dispare.
E-aceeași uitare ;
Stăpânul ucis e.

...Și neguri bogate
Pe Nistru se lasă;
Mi-i sufletul casă
Și singurătate...

SERGIU GROSU

ALTE LUMI

Mătușa Matilda iubea cu duioșie locurile de munte pe unde copilărise. O vedeam în fiecare an, la Sf. Petru, adusă cu alaiu dela gară, — oaspe mult așteptat. Sosirea ei însemna totdeauna drumuri lungi în trăsuri cu zurgălăi, pe la mănăstiri, peste Stănișoara până la Bistrița, sau prin satele cu îmbietoare umbrare.

Știam că-i bogată dar strângătoare, că locuște într'o casă minunată, acolo, în orașul bătut crâncen vara de soare, plângându-și într'una barbatul și fiul, chipeș ofițer de cavalerie ucis năprasnic de un cal năvăș. Nu-i vorbă că acolo, cum se întâmplă adesea, fusese amestecată o femeie și încă una din cele ce stau să împrăștie amărăciuni multe odată cu ispita zâmbetelor lor.

Și anume, feciorul mătușii Matilda se ducea tot mai des pe la Stâlpenii lui Andrei Ulmeanu, după însurătoarea acestuia. Căci răpitoarea Zoe adusese farmec, tinerețe și lumină în casa ursuzului moșier, robul banului. Șaptele au tot umblat, duse de vânturi, până ce se întâmplă grozăvia. Vrând să-și arăte știința față de Zoe, căpitanul încercă un harmasar năvăș, deabia adus la curte. Dobitocul mai schilodise încă doi oameni, iar în acel sortit asfințit de Iunie, îndrăgostitul aprins de privirea ochilor robitori, află o moarte năprasnică, sub copitele bestiei capricioase. Catastrofa căzu ca un trăsnet, lăsând femeia desnădăjduită. Unii spuneau că Ulmeanu cumparase cu bani grei înadins harmasarul morții, cunoscând firea iute a căpitanului ale cărui vinovații le aflase mai de mult. Adevărat sau nu, dar nu după multe zile ucigașul necuvântător fu găsit mort în grajd, și argații purtau vorba că-l otrăvise cocoana.

Nici copilăria și nici adolescența nu m'au îndemnat s'o cercețez pe mătușa Matilda la dânsa acasă, unde servitoarele purtau bonete crohmolite și șorțuri albe. Mai avea o fiică. Femeie frumoasă dar rece și disprețuitoare, era măritată după un consul care-și îndeplinea slujba în Egipt de unde veneau adesea cărți ilustrate și fotografii. Fata cea frumoasă avea la rândul ei alte două la fel, școlărițe fericite care stăteau la bunica, luându-și în fiecare vacanță de vară zborul peste Mediterană, spre părinți. Dar n'am voit să intru în intimitatea acestor rubedenii, cu toată gingășia mătușii Matilda, cu toate micile și drăgălașele atenții ale celor două codane. Rezerva se datora poate acelui aer absent al bătrânei ale cărei minți erau dăruite fiului și bărbatului de mult adormiți întru tihna din urmă.

Așa că nu-mi pot lămuri hotărîrea luată într'o dimineață de Iunie să plec numai decât, diseară chiar, s'o văd pe mătușa Matilda. De douăzeci de ani mă poftea într'una! Acum, simțeam nevoia să-i răspund, cât mai repede... și am plecat.

La sosire, mi-a surâs ușor, ca de obicei, rostind fără nici o mirare:

— Ai venit?... Să știi că nu pleci până 'n toamnă... Am rămas iarăși singură cuc; fetele s'au dus de săptămâna trecută și peste un an doi rămân fără ele, căci isprăvesc școala...

Atunci nu i-am luat cuvintele în samă. Dar mi-am reamintit de ele în toamnă, când m'am văzut tot acolo reținut de o vrajă bizară.

+ * +

Mătușa Matilda trăia două vieți: una pământească, pentru cele două nepoate; alta dincolo de lumină, în prinsoarea amintirii băiatului și a lui Grigore Sofian, bărbatul ei mort și dânsul tânăr.

În ziua ceea, după masă, îmi spuse cu tristeță, schimbând vorba:

— Vezi, dacă trăia Victor, trebuia să fie acum colonel!

Dintr'un cadru, privea căpitanul, călare pe un cal sprinten; avea în figură o neliniște dureroasă. Toată casa se afla plină de chipurile lui Victor; aş putea spune că prezența lui stăpânea odăile cu mobile grele, ticsite cu bibelouri, picturi și covoare moi. Într'un dulap, jucăriile lui: cai de lemn, paiațe, urși, trenuri; într'altul, cărțile și caietele de școală. Din când în când, de prin scrinuri erau scoase la aerisire, tunicile în fireturi. Astfel,

mătușa Matilda îl vedea pe Victor aieve și nici o suflare nu-i tulbura visul: slujnicele pășeau în vârful degetelor, încălțate cu pantofi de pâslă. N'ai fi crezut că trăește cineva în casa cea mare de pe strada Voievozilor, severă, cu storurile totdeauna lăsate, parcă de frica soarelui.

Camera mea, cu două ferestre mari pe unde intrau parfumurile grădinii și cotcodacul găinilor, privea către dealul mă-tăhălos, acoperit de vii. Șoseaua șerpuitoare printre podgorii, le împărțea în două. Depart, se desprindea, limpede, cumpăna unei fântâni la drumul mare.

Mă cufundasem în jilțul primitor, de pe vremuri, odihnindu-mi ochii cu verdele zării, când răsună afară vocea stă-pânii:

— Liza, ai închis ferestrele dela odaia lui conașu Victor?

Auzii îndată sgomot în odaia vecină, apoi Liza intră tiptil, aducând tavaua cu dulceață de fragi. Mai aducea două volume luxos legate, trimise de mătușa Matilda ca să biruesc toropeala după amiezii. Erau tomuri din *L'Illustration*, vechi de pe timpul președintelui Loubet. Colecția revistei trona întreagă în biblioteca de mahon cât peretele de mare.

Până la masă trecură pe nesimțite ceasurile de arșiță, răsfoidind imaginile afânate de altă dată, fără să-mi închipui că seara voi cunoaște pe Valentin Cornea, prietenul mai tânăr al răposatului Grigore Sofian.

Respectabilă figură domnul Cornea! La prima scrutare, îl așezai în rândurile celor de care nu-i chip să te apropii. De fapt, conu' Valente — așa-i spunea mătușa Matilda și toată lumea orașului — se lăsa sloiu de ghiață numai asupra celorla socotiți de dânsul nevrednici. Dar ghiața se prefăcea repede în pajiște dacă ochii săi ageri descopereau în noul venit un tovarăș de visuri.

Să-și poarte gândurile, — asta era meseria lui Conu' Valente, iar soarta milostivă i-a îngăduit-o cu prisosință. O sfoară bună de moșie, și zestrea cocoanei Lucia, bunătate de vie cu vinațuri într'ales, îl puneau la adăpostul grijii zilei de mâni. Apoi, o nevestă pentru care vorba lui era sfântă și cele două fete frumoase coz nu-i dăduseră decât bucurie. Locuiau vechea

casă boierească unde, odată, trecând prin târg, găzduise două nopți Cuza-Vodă.

Ținut în puf de cocoana Lucia, domnul Valente nu manifestase veleități de a conduce gospodăria. Să se ocupe dumealui cu fleacurile de toate zilele — nici vorbă. Totuși „prințului consort” — cum l-au botezat de mult câțiva prieteni poznași — îi plăcea să se socoată în tagma năcăjiților.

„Un om năcăjit ca mine, o biată femeie năcăjită ca Lucia”, — iată vorbele sale ori de câte ori se ivea prilejul, deși nimic nu îndreptăța năzuința la năcaz a celui a căruia Dumnezeu nu-i drămluise niciunul din darurile sale.

Pășind prima dată pragul casei lui Cornea, am fost primit cu o stingheritoare politeță; din fericire solemnul început să lunece curând spre cordialitate neașteptată. Când plecase dela mătușa Matilda, mă poftise — cam de mântuială — să vin să-i văd „flecustețele și vechiturile” de acasă, căci aceasta-i meseria lui, „să adune hârburi și tinichele”. Din lămuririle mătușii, am aflat în urmă că Valentin Cornea este foarte învățat și umblat, că are un adevărat muzeu în casă și, mai ales, că nu este în stare să cășuneze cuiva vreun rău. „Dar, ca orice om, are și dânsul curiozitățile lui”, — complecta mătușa Matilda, totdeauna îngăduitoare în asemenea cazuri.

— Aveți un adevărat muzeu, exclamai cu nespusă mulțumire după ce, până târziu, i-am cercetat doar câteva din dulăpioarele încărcate cu medalii și monezi de tot felul, icoane vechi, hrisoave cu peceti, bucoave legate în piele, scripturi ferecate în argint și alte mărturii ale anilor sau depărtărilor.

— Ce să facem, niște oameni așa năcăjiți ca noi ne mai înșelăm supărările cu nimicuri de aieste: parale vechi, pietre, poze în malacoave, mucegaiuri. Dacă n'avem parale nouă, ne mângâiem cu lucrurile vechi...

— Dumneavoastră, necăjiți? Cum se poate? întrebai robindu-mi privirea peste vitrinele unde erau îngrămădite averi. Într'un dulap cu pereți de cristal scânteiau, molcom, galbenii — și trebuie să fi fost numai acolo avere bunicică: unii erau cât cei cinci lei blagosloviți ai lui Vodă-Carol bătrânul.

Domnul Cornea zâmbi ușor, proclamând astfel, nepri-

ceperea mea în a cunoaște nădufurile oamenilor. Intr'o minunată oglindă venițiană mă vedeam micșorat de îmbrățișarea dragonului de bronz care sprijinea cristalul.

— Dacă nu știi ce-i viața tinere! Indată ce simțim oleacă mai mult decât cei care nu fac decât să mânânce și să bea, ne socotim nefericiți. Fără 'ndoială, Dumnezeu m'a lăsat altfel decât ceilalți muritori! Mă doare să știu că unii — ce unii, cei mai mulți — o duc tare greu, și de-ar duce-o ei bine, cine știe, poate c'aș duce-o eu mai rău! Oricât m'aș căzni să fac bine tuturor, cam grea socoteală. Ori unde nimerești, tot prost iese? Zadarnic te sbați să ieși la un capăt!... Dar, ia să mai lăsăm năcazurile și haidem să ne 'nveselim c'o picătură de vin dela mine, — vin adevărat, nu dresuri crâșmărești... Licoarea untdelemnă turnată de mâinile inelate ale cocoanei Lucia, licărea în paharele cu chenare fine. Pe măsură ce timpul trecea conu' Valente îmi părea tot mai mare, iar „săraca Lucie” foarte frumoasă, ceea ce fusese, fără îndoială, judecând după prezent.

Se făcuse târziu. O pendulă monumentală bătea douăsprezece. Voiam să plec, însă Valentin Cornea, simțea nevoia să mai vorbească. O sticlă de vin negru, aburită, își descătușă pătrunzătoarele-i arome. Doamna îmi arăta cu mândrie înduioșată tablourile în ulei ale fiicelor ei, lucrate chiar anul trecut de un maestru italian. Femei pline de un farmec din care totuși nu lipsea bizarul. Una din ele privea blând subț sprincenele larg arcuite, iar pe buze îi înflorea un nevinovat surâs copilăresc, de fată timidă. Avea ochii tatălui, scrutați în necunoscut. Conu' Valente aruncă și dânsul o privire celor două picturi amintitoare ale odraslelor astăzi căsătorite și departe de casă, la gospodăriile lor.

— Tare-s necăjite săracele! Mergem la ele cu schimbul, când eu, când Lucie; nu prea ne potrivim cu felul lor de viață... dar dacă-s fetele noastre! Și să vezi ce mândrie de nepoți mai avem! Lia mi-a moștenit toate apucăturile: îi plac și ei nimicurile astea, — și din mâna dreaptă parcă mângâia dulapurile și policioarele pline.

L-am întrebat pe Valentin Cornea care-i Lia. Era, așa cum bănuisem, cea cu zâmbetul copilăresc.

Două săptămâni, zi cu zi, am scotocit muzeul domnului Cornea, spre marea bucurie a sprintenului bătrâior, fără să fiu în stare a-l cunoaște cum se cade. Adunase cu răbdare și chel-tuială lucruri scumpe, rare, dând dovada unei priceperi greu de întâlnit chiar la oamenii de meserie. Fiecare ciob cules dintr'o râpă, fiecare altă măiestrită sau vreun toiag crestă migălos, toate trezeau în sufletul său, patimi năvalnice. Nu era numai un colecționar Valentin Cornea, ci un cercetător erudit. Lucrările sale erau cunoscute peste hotare. Numai în orașul său de baștină nu le știa nimeni. Dealtfel, nici nu urmăse alte cursuri decât Institutele-Unite de pe vremuri, dar munca sa trudnică din bibliotecă dovedea cât de puțin prețuiesc examenele oficiale față de prietșugul cărților.

Intr'o seară greu împovorată de zăduful zilei, contemplan alături de mătușa Matilda scăpărările care brăzdau cerul înspre viile dealului Sunătoarea. Scânteile uriașe izvodeau ciudate broderii de o clipă, și tăcerea prevestea îndepărtatele frământări ale văzduhului. Aproape un ceas n'am schimbat nicio vorbă cu mătușa, care se cufundase într'una din meditațiile ei răscolitoare de amintiri. Am rupt tăcerea, rostind mai mult pentru mine însumi, fără voie:

— Ce fulgere!

Răspunsul se ivi grabnic și pe șoptite:

— Așa fulgera c'o zi înainte de a muri Victor!

Când veni cocoana Lucia, trăsnetul căzu pe undeva, despicând întunericul. În ciuda celor aproape cînzeci de ani părea tânără. În balconul îmbrăcat în viță de vie, arăta o altă decât cea dintre raritățile muzeului. Mătușa Matilda o sărută pe frunte, părintește, întrebând-o unde-i „boierul“, și atunci aflai că vizita fusese pentru mine, după cum glăsui într'o cunună de răs care totuși nu-i descreți fruntea.

— Știi că Valente nu mai poate fără mata? Iacă, m'a trimis să te ocărăsc pentrucă n'ai fost astăzi. Tocmai îți pregătise să vezi colecția de idoli dela Răchitoasa. Și să poștești mîne dimineața pentru o railă până la pădurea Corbenilor,—bine înțeles dacă vrei să faci o asemenea plimbare...

A doua zi dimineața, conu' Valente mă aștepta în chioșc:

— M-am gândit că nu faci bine. Venit de atâtea zile la noi în târg, să nu fi văzut încă pădurea Corbenilor, pădure de

stejari pusă de hatmanul lui Ștefan cel Mare, Corbeanul! Păcat numai c'au ciuntit-o și, ascultă drăguță, îmi venea să le strig negustorilor versurile lui Ronsard:

*Écoute bûcheron, arrête un peu le bras!
Ce ne sont pas des bois que tu jette à bas;
Ne vois-tu pas le sang, lequel dégoutte à force,
De nymphes qui vivaient dessous la dure écorce,
Sacrilège meurtrier...*

le-am uitat pe celelalte... Dar hai să ne pornim. Corbenii nu-s nici aproape nici departe, — cale de un ceas pentru oameni năcăjiți ca noi, ș'apoi ca să nu aștepte coana Matilduța, mânânci la noi...

Conu' Valente scoase tacticos ceasornicul, și ce mai ceas! Cogeamite ornic turcesc, fost al unui pașă dela Rusciuc, de aur masiv, încrustat cu podoabe ciudate, iar de apăsai un buton ascuns, îți bătea îndată ora.

— Așa meșteșug mai zic și eu, încuviință el, nu-i tinichea ca cele de astăzi! Vezi, tinere, atunci numai oamenii cu timpul scump aveau trebuință de asemenea scule, căci ceasul acesta e „artă pentru artă”, și tare bine mai era pe vremurile când păcătoșii de noi trăiau fără orologii! Atunci treceau zilele molcom, după soare și lună... Ce n'aș da să cunosc viața de acum câteva veacuri; să fiu cioban pe un vârf de munte, fără griji nici năcazuri...

— Cum se poate coane' Valente, dumneavoastră cioban?! Ce facem cu muzeul, aparatul de radio, muzica lui Beethoven și biblioteca? — întrebai râzând pe omul care cunoștea notă cu notă muzica divină a celui care scrisese Sonata Kreutzer.

— Să nu crezi că nu m'am gândit eu și la istoria asta: cioban, cioban, dar ce te faci fără cărți și radio...

— Intr'adevăr, ciobanii nu prețuesc altă muzică decât cavatul, vântul, păsările... Și nici de cetit nu le-ar arde lor...

— Da, da, numai că-i vorba de alți ciobani, și nu uita, tinere, că începi să te dedai la speculații. Eu ți-am vorbit de păstorii de acum câteva veacuri! Ciobanului Valentin Cornea de pe Ciahlău sau Grințieș nu i-ar fi trebuit radio, căci nici pomeneală nu era de așa ceva pe atunci!...

Imi luă brațul, strigă servitoarei să ne aducă două bas-toane, și iată-ne porniți...

Am ajuns degrabă la câmpul peste care arșița urma să se coboare încet, încet. S'a lămurit și socoteala cu ciobănia, care însemna mai degrabă un fel de viață în legătură strânsă cu firea înconjurătoare. În cele din urmă, conu Valente hotărî că poți fi cioban fără turmă, și încă mai cioban decât cei adevărați, dacă-ți place bolta înstelată, verdeața, buciumul, și te zădăresc gândurile.

Drumul apuca printre holde, însemnat cu salcâmi și plopî. La umbra lor, se odihneau femei cu grebla și sapa alături. Chi-purile stoarse de vlagă păstrau încă neastâmpărul viei al ochilor.

— Lume năcăjită, dragă, murmură clătînând din cap Valentin Cornea. Noi hălăduim fără grijă și ele se istovesc. Iar suratele lor boite bat străzile și nu știu cum să se mai schimonosească... Ce să faci, așa-i să fie!

Subt copac, răzămat de trunchiu, în pulberea ridicată de vânt, un orb, groaznic la înfățișare, întindea o mână scorțoasă. Nu mai aducea a om. Cunoscându-l după glas pe conu' Valente, începu cântecul său de totdeauna, rugând cerul să-i sorocească boierului toate bunătățile. Am scos un ban, strecurându-i-l în palma neagră și crăpată. Cornea însă nici nu-l băgă în samă, ca și cum nu-l frământase niciodată gândul pentru cei „năcăjiți“.

Pădurea Corbenilor, așternută peste culmea dealului, avea înfățișarea celor cinci degete ale mâinii. La capăt clipea, lin, acoperișul de tablă al unui conac — și mai încolo, ca o pală de sânge, turnul bisericii. Mirosul de codru începu să adie odată cu ivirea primilor lui crainici, mestecenii. Șerpuitul unei poteci călăuzea în inima pădurii de stejari și fagi, unde doi bușteni rătezați parcă-și așteptau oaspeții. Din când în când, graiul păsărilor tulbura liniștea stăpânitoare.

— Tare-i bine aici pentru al de noi năcăjiți!, — strigă bucuros Valentin Cornea, întinzându-se pe lăicerul de mușchi din jurul buștenilor. De-aș fi eu singur pe lume, aș lăsa cu limbă de moarte să mă îngroape într'o pădure... dar ce folos că nemernicii cășăpesc pe capete codrii! Ce a mai rămas din Corbeni îndată ce au încăput, ca zestre a Marianeî Licușescu, pe mâna lui domnul Mariki, domnul Bébé Mariki! Aud că vrea să tae iarăși o bucată! Când am să-l văd pe neisprăvit în pădure îi

voiu spune cum știu, încaltea să spuie că-s nebun: „Écoute, bûcheron, arrête un peu le bras“... dar mi-i că nu mă pricepe berechetul...

— Cine-i acest Bébé Mariki?

— Un domnișor foarte simpatic, dar eu nu-i întind mâna. Am motivele mele. Mariana, e fată drăguță, numai păcat că-i nevasta lui. Ți-o spune eu toată istoria și-mi vei da dreptate.

Un ceas întreg sub umbrele stejarilor n'am avut răgaz a deschide gura. Valentin Cornea este neînduplecat când își desvostă teoriile. Mi-a vorbit mult despre prieteni. N'avea niciunul în târgul său, și pe cine ar fi putut să aibă? Cărți nu juca, la cafeneaua „Metropol“ nu mergea, politica nu-l interesa, iar cărturarii locului îi recunoștea numai după blagoslovenia diplomei. Cunoștințele sale mai vechi, păstrând politeța drept mărturie a vechii lor obârșii, aveau cu totul alte îndeletniciri decât arheologia sau numismatica. Valentin Cornea, firește, fusese hărăzit singurătății și nici nu jînduise altfel. Cei mai frumoși ani și-i petrecuse, alături de cocoana Lucia, colindând muzeele străinătății, sorbind amândoi din plin cupa satisfacțiilor artistice, fără să ocolească nimic din ce-i lumesc. Și Valentin Cornea se pomeni deodată bătrân, cu o fiică de treizeci de ani, alta de douăzeci și cinci, cu nepoți, cu păr cărunt, și cu picioare nu atât de zdravene ca pe vremea când bătea potecile muntoase ale Șvițerei. Nu-i vorbă, prieteni a găsit în cale. Dar tot oameni din depărtări. Tânjește și acum după mucalitul de profesor neamț din Heidelberg cu care hoinărise Germania întreagă, ba încă mai pribegiseră împreună o vară prin Scandinavia. Și unde va mai găsi ființă așa de apropiată ca învățatul franțuz dela Grenoble! Cât privește venețianca ceea cu ochii neastâmpărați — să juri că-i pictată de Tizian — arătase atâta șăgalnică simpatie soților Cornea, încât o neliniștea pe cocoana Lucia, chiar și acuma, după douăzeci de ani.

— Știi ce-i prietenia, tinere? Și tot el răspundea în fraze calde, îmbietoare:

— Nu-i nevoie să scrii o carte întreagă plină de pilde și dulcegării. Foarte simplu: fiecare din noi este în felul său un aparat emițător și receptor de unde. Toată filosofia prieteniei constă să găsești un alt om în stare a te recepționa. Intr'un cuvânt, să fie de aceeași lungime de undă cu tine. Numai așa

se explică cum ai căzut la mătuşa Matilda, hodoronc-tronc, într'o bună zi de vară, în plina dogoreală a lui Iulie. Undele astea misterioase împrăştiate în lume de către şi mai misterioasele mele emisiuni magnetice, după ce au rătăcit cât au rătăcit, s'a întâmplat să le prinzi dumneta, pentrucă eşti plămădit sufleteşte aproape ca mine; asta o ştiu şi dela coana Matilda. Când mi-ai prins poruncitoarele semnale, n'ai mai întârziat. Te-ai suit frumuşel în tren şi nu după multe ceasuri, ne-am întâlnit. Înadins am căutat în seara ceea să nu vorbim prea mult, pentru a te iscodi în voe. Mi-a fost prea destul să te ascult povestind ceva de pe Bistriţa şi alte lucruri fără însemnătate pentru nepricepuţi, ca să mă dumiresc că suntem croiţi pe acelaşi calapod, adică nişte oameni năcăjiţi, purtând ţanţoşi capul către stele... Ei, poftim de mai spune ceva!

— Ce să mai spun? Mă 'nchin cu plecăciune!... Mă simţeam într'adevăr ferecat de teoria colecţionarului visător. Parcă avea dreptate. De atâtea ori, cei care se cunosc prea bine nu pot rămâne prieteni, tocmai din cauza cunoaşterii desăvârşite. Prietenia trebuie s'o întreţină un esenţial comun. Iar între mine şi conu' Valente acel esenţial era patima poleind vitrinele muzeului şi rafturile bibliotecii, iscodind neobosită drumurile şi coclaurile verii...

Ghiceam prin mireasma răcoroasă a pădurii cum, dincolo de umbrare, apăsa din greu toropeala amiezii. Trebuia să plecăm căci ne aştepta cocoana Lucia cu masa întinsă în chioşc.

— Mari nedreptăţi mai afli în lumea asta! spuse Cornea, ridicându-se de jos. Oare nu-i adevărată batjocură să se zică „mama pădurii“ la o bahadârcă uricioasă şi răutăcioasă? De ce mama pădurii? Din contra, eu aş spune aşa unei femei frumoase, cu glas catifelat şi gata de şuguit! Pădurea-i milă Dumnezeiască, nu vorbă de ocară...

I-am dat şi de data aceasta dreptate.

Ajunşi lângă orb care nu-şi schimbase locul şi nici cântecul, moşierul scormoni prin buzunare, găsi banul potrivit, aruncându-l în palma rotunjită ca un căuş.

Se reabilitase.

+ * +

— Dacă sunt aşa făcut, mă pot oare schimba? începu Valentin Cornea, tolănit în jilţul din bibliotecă, în adâncimile

căruia aproape se pierdea. Stai binișor colea, pe canapeluță, întinde-te dacă vrei, ca după masă, și s'ascuți cine-i alde Bébé Mariki, filfizonul bogat în prietenii. Ți-am spus, că nu pot suferi oamenii fără obraz, proști, obraznici și fudui, chiar dacă personal n'am avut să sufăr de pe urma lor. Nu-i pot răbda pentru că pătimesc alții din pricina lor, și cum o învărt ei, cum o dreg, totdeauna au noroc. Firește, că își găsesc fătați pe toate cărările, și astfel mârșăvenia se lățește și ajunge a fi chiar stigmată. Iată pentru ce nu-i dau eu mâna lui domnu Bébé, deși nevastă-sa îi nepoată de vară Luciei. Nu-i lungă povestea, iar miezul numai eu îl știu.

Dumnezeu să-l ierte, părintele Cristofor, dela Mărgești, — prima gară venind încoace, — a fost om de ispravă, dar, fără noroc. Am dela dânsul iconițe și niște ceasloave purtând însemnări de mâna bunicului său din Ardeal. Avea bietul popă o singură fată, cuminte și bălae ca o zână, ș'o învățase carte sănătoasă la Brașov. Deajuns de bogat și cu o fată vrednică, avea popa dreptul să nu se prea îngrijească de bătrânețe. Dar diavolul i-a scos în cale pe „nobilul domn Georges Pierre” Mariki, tatăl Bébé-ului de astăzi, răstrănepotul — poate și mai încurcat — al unui serenissim fanariot. Nume „mare”, bun pentru speriat naivii, fără altă avere decât casa ruinată și datoare și altă pricepere decât jocul de cărți și vânatul. Era un alintat al târgului. Protipendadei timpului, când pomenea numele de „Georges”, îi zbura gândul la portretele celor în islice și antiree cu hangere la brâu, din salonul întunecos al casei ipotecate la credit. Știa omul să-și arăte limpede coborîrea din cutare domn, adică o căzătură de vechil și dânsul. Purta inele cu coroane și alte fleacuri, bune să stârnească admirația târgului nostru. Nu mă ridic contra clasei mele, și n'aș avea niciun drept s'o fac, dar țin când e vorba de acei care ne-au feștelit treptele noastre de veche boierie; nu ți-am spus până acum, dar neamul Cornea al cărui urmaș sunt, își trage vechimea spiței hăt de pe timpul descălicării moldovenești. Dar să ne întoarcem la oile noastre. Ai să te cutremuri, drăguță, despre ce-i în stare să facă un nemernic.

Că era chipeș și plăcut femeilor, domnul Georges, n'o poate nimeni tăgădui. Doar asta i-a adus nenorocirea popei Cristofor. De o bucată de vreme, filfizonul se abătea mereu pe la Măr-

gești, până a sucit capul duduiei. Zi-i femei și pace ! Cum s'a putut aprinde o fată cu creșterea ei după craiul acela sclivisit, cu chipul desprins parcă din cărțile postale ilustrate ? !

Boierul Mariki nu citise în viață decât gazete. De „viță veche” fiind, ce-i mai trebuia și alt ceva ? Dela dragostea ei pentru cărțile bune, duduia Constanța lunecase până a-și amenința părinții că se omoară de n'o mărită cu fantele. Ce mai la deal la vale, se făcu acea căsătorie nebunească, iar putregaiul s'a dovedit curat putregaiu, mai cu samă acum când năpădisese în bănelul popei. Ceva mai mult : în mulțimea de nasuri ascuțite a babelor sfidând prin lorniete, și ale tinerilor săsând o franțuzească pocită, Constanța era cineva „nu din lumea lor”. Ea rămase fata popei dela Sfântul Atanasie din Mărgești. De prisos a-ți mai aminti de purtarea aleasă a Constanței, care învățase să fie o adevărată doamnă, în casele protopopești de peste munți. Mariki însă se rușina că-i ginere de popă. Deși trăia pe socoteala acestuia, îi disprețuia familia și pentru te miri ce își repezea soția, insultând-o : „Se cunoaște a cui ești”. Iar dumnealui își vedea mai departe de Scărlăteasca, văduva președintelui de tribunal, și-i cumpăra tot mai multe giuvaericele din banii socrului. Nici nașterea lui Bébé pe care-l știi, nu-i schimbă purtarea desmățată. Cu toate acestea Constanța își iubea bărbatul. De ce ? Năpastă, altceva n'a fost. Lucrurile au mers căne-cănește până într'o zi când popa Cristofor și-a luat bastonul cu mâner lung de argint și nimeri la ginere unde s'a întâmplat să cadă în plină ceartă. I-a spus vorbe usturătoare boierului, care, fără să roșească, încercă să-l înfrunte :

— Așa vorbești dumneata cu mine ? Eu care ți-am scos fata în „lume”, în loc s'o dai după vreun biet popă de țară ? !

— Mulțimesc dumitale ! Mai bine o dam unui popă ca mine decât unei lipitori care suge de pe spinarea noastră de cinci ani... Ascultă fata tatii, am venit să te iau. Cred că te-ai săturat de bioeri mari fără cămașă pe dâșii... Ia-ți băietul și haide acasă !

Merse fata fără să crâcnească, ceea ce l-a mirat mult pe popă. Se vede treaba că lucrurile ajunsese dincolo de hotarele îngăduiului.

Mariki a crezut la început că-i glumă. Apoi încercă o împăcare. Însă popa, așa, cu duhul blândeții, îi aminti Constanței

toate umilințele îndurate printre ciocoi. O divorță și o trimise iarăși la Brașov, la neamuri, să mai uite de suferință. Judecata dădu copilul în grija mamei, puține odrasle fiind crescute cu atâta belșug și duioșie ca nepotul popei, toți ai casei privindu-l ca pe o icoană. Osul de domn, ajuns iarăși la sapă de lemn, trăia pe unde nimerea, când la un moșier, când la altul, căci popa Cristofor îi luase până și ultimul ștergar din zestre. Din mila Băltăgoaiei, nevasta fostului ministru, Georges Mariki intră conțopist la o bancă din București. E de prisos să-ți spun viața pe care o ducea acolo : tripouri, spelunci, varietouri. Iată pe cine încercase popa Cristofor să-l oprească dela peire, dându-i fata lui, curată ca lacrima. El, atâta de chibzuit și prevăzător, se lăsase răpus de slăbiciunea Constanței, otrăvindu-și sângele cinstit și săpând el însuși groapa fetei. Un atac galopant cobori în mormânt copila care nu împlinise încă treizeci de ani. Cel de sus a cruțat-o de durea să-și vadă băiatul, nădejdea și idolul familiei, călcând pe urmele tatălui. Căci domnul prinț Bébé îi sămăna leit în toate. Luase dela mamă doar chipul. Frumuseța pe care o păstrează încă, i-a dăruit o nevastă cum n'o merita.

Te văd însă nerăbdător să afli care-i crima domnișorului acestuia și de ce-l disprețuesc ? Pentru alții n'ar fi moarte de om, dar pentru mine este. Pe măsură ce creștea, coconașului a început să-i fie rușine,—mă înțelegi, *rușine* !—c'a fost crescut de un popă, dumnealui, osciorul de domn. I-au crescut ifosele odată cu mustața. Măria mereu distanța între dumnealui și celelalte rubedenii, toți oameni detreabă, iar unii din ei cărturari de samă, cum îi profesorul Cristofor, filologul. Conașul Bébé, nevoit să-și petreacă tinerețele într'o casă de popă, suferea că-i cunoscut mai mult ca nepotul popii decât ca o mlădiță din nu știu ce domnitor sămănat de Fanar în Țara Moldovenească. În acel timp, prea nobilul tată, cu monoclu și inel blazonat, își ducea traiul obișnuit ; cărți, femei de stradă, cerșitul în mănuși albe. Ere doar „mon prince“, după cum îi ziceau câteva ne-bune care-l poșteau des la masă, precum și nenorocitele dela șantanuri. Intr'o zi „mon prince“ a fost găsit mort în podul unui hotel de mâna treia... Dar mă întind la vorbă și nu ajung la ceea ce am de împărțit cu nepotul popei Cristofor.

De fapt, e vorba de o banalitate peste care mulți ar trece

cu ușurință. Nu însă eu. Născut dintr'o bucată, e greu să mă mai schimb acuma la bătrâneță. Ascultă ce-ți voi spune și cred că-mi vei da dreptate.

Crescut cu duioșie rară, băiatul lui Mariki rămase aceeași stană de piatră. Școala i-a dat doar o slabă pospăială dedesubtul căreia mocneau păcatele tatălui. Nu mi l-am putut închipui însă până într'atâta nemernic. Ca student, domnul „prinț“, mulțumită pungii bunicului, dusesse viața feciorilor de bani gata. Licența lui în drept a costat multe parale, căci printre studenți și lumea în care se învățea, se dădea drept moșierul dela Mărgești, feciorul unui strănepot de domn. Numai că alți studenți din acelaș târgușor i-au cam stricat legenda: moșia era răzășia popei, iar prințul cel bătrân o zdreanță. Dar pe unde se învățea prințișorul, până și pe cămăși, purta coroana brodată. Și unii luau reclama de bună, prostia oamenilor fiind fără margini.

Intr'o dimineață, călătoream cu trenul spre casă. Din cauza inghesuelii, abia mi-am găsit un locușor pe coridor. Il zăresc pe „prinț“ împreună cu o femeie împopoțonată, plină de inele și brățări. Păreau intimi și discutau cu vioiciune la fereastra deschisă. La Mărgești, el coborî. Tovarășa de drum îl petrecu până la scara vagonului și întâmplarea făcu să prind un crâmpieiu de conversație, care avu darul să mă cutremure. Sunt cînsprezece ani de atunci, poate mai mult, dar vorbele îmi sună încă în urechi.

— Mi-ai spus că te dai jos la Iași!

— Imposibil, doar merg la moșie, aici la Mărgești, să mai văd ce treabă face administratorul; dealtfel, uite-l m'așteaptă...

— Da? Credeam că moșia-i pe lângă Iași... Nu uita să-mi scrii la București unde te aștept cât de curând...

Popa Cristofor își căuta nepotul, care zăbovea de vorbă cu doamna cea guralivă. „Administratorul“ era omul acela curat care-și închinase viața odraslei purtătoare a chipului fetei moarte. Ți-am spus destul... Ești lămurit acum?

Nu-i dau mâna filfizonului numai și numai pentru cele auzite atunci în tren, pentru „administratorul“ lepădat disprețuitor către femeia ceea, o cunoștință întâmplătoare din tren.

+ + +

Dulăpiorul plin cu romanele franțuzești ale lui Victor, se

deschidea arar, numai când trebuia gonit praful. Nici măcar din ochi nu cercetasem mica bibliotecă așezată într'un colțișor al odăii ce-mi adăpostea răsfățul în casa mătușii Matilda; pentru ceasurile de cetit, biblioteca cea mare a lui Grigore Sofian, îmi dăruia lucruri prea bune ca să mai tulbur liniștea de cavou a cărților lui Victor.

În ziua ceea mătușa, Matilda luînd un volum legat al cărui loc arăta știrb în raft, uitase cheile în încuietoare. Impins de chemarea tainelor avare, am deschis dulapul. Un paingân se strecura greoi dealungul raftului cu Georges Ohnet și Maupassant. Am scos la împlinire o carte, o ediție ilustrată a romanului „Une vie”, care întârzie o clipă în mâinile mele, aducându-mi din timpuri sbuciumul sărmanei Jeanne. Apoi imbolduri firești cerură să desfac învelitoarea, pentru a vedea coperta. Se desprinse o hârtie păturită în patru, căzând jos, pe moliciunea covorului.

Am început a celi scrisoarea așternută din fugă, cu trășături fine și nervoase, fără să-mi închipui că pășeam spre clocotul unei besne de patimă și moarte :

Victore,

„Ieri am furat fericirii o jumătate de zi numai pentru noi amândoi? Dar nu vreau să te văd fricos: doar știi cât îmi displace! Și apoi, nimeni nu bănuiește nimic. Ai încredere în simțirea și pătrunderea mea. El nu merită această soartă, însă ce putem face? Hotărăște-te! O vorbă și sunt întreagă a ta, după cum ți-am spus. Dece oare nu te-am cunoscut o zi, un ceas, înaintea nunții mele? Nu ți se pare sălbatec de nedrept ca doi oameni făcuți unul pentru altul să trăiască din furtișagul câtorva clipe miluite de Răscărăchioaia?!

El pleacă mâne la București. Am spus dinainte că nu mi-i a merge. Luni, la patru, să fii acolo. Să nu-ți fie teamă: pun mâna în foc pentru Răscărăchioaia. M'a ținut în brațe și gospodăria o are dela mine.

Gândește-te bine la ce-am vorbit; pe urmă și eu mă pot schimba! Înțelegi?

Astăzi m'am jucat cu puișorii. Ce păcat că vor ajunge și ei găini urâte!”

Nici iscălitură și nici dată. Numai o buclă capricioasă, ca o cheie de sol, apoi un postscriptum cu slove mari, subliniat gros: „Gândește-te bine, nu-i nici o crimă într'un divorț și o căsătorie. S'au mai întâmplat și răsîntâmplat“!

Cine să fi fost necunoscuta? Zoe Ulmeanu? Cine alta decât Zoe! Nici nu știam dacă mai trăia sau pe unde trăia.

Deci, Victor șovăise. Nu-și iertase să sfarme sufletul soțului, deși apucase calea fără întoarcere a dragostei vinovate. Și moartea-l răpuse pentru că ei nu-i plăceau oameni fricoși.

Am așezat cartea la loc. Maupassant își păstrase taina ce-i încredințase odată nesocotitul cetitor. Nesocotit sau poate numai din înfrigurare ascunse acolo, sub învelișoarea galbenă, rîndurile iubitei?

Taina, ca multe dintre taine, sfârșise prin a se dăru.

Trecuse timpul repede. Eram acum în August.

În acea zi Cocoana Lucia mă reținuse până târziu spre seară. Valentin Cornea tocmai îmi arăta niște bani moldovenești, când opri înaintea porții un automobil cenușiu din care sări o femeie sveltă, învăluită într'o naframă subțire ce-i ascundea chipul.

— Zoe! strigă veselă gazda, alergând întru întâmpinarea musafirei.

O hârtie tocmai atunci sălta să iasă din buzunarul meu și voiam s'o mototolesc, plictisit.

N'am mai făcut-o ghemotoc: era epistola supraviețuitoare din cartea lui Maupassant.

— E Zoe Ulmeanu, proprietara dela Stâlpeni, femeie căreia nici prin gând nu-i trece c'ar putea îmbătrâni, sugubeață nevoie mare, mă desluși conu Valente, trecând amândoi în salonul plin de lumină.

Nu știu de ce, dar sărutând mâna albă cu ascuțite unghii trandafirii a doamnei Ulmeanu, am avut certitudinea că scrisoarea din buzunarul meu fusese scrisă, într'o clipă de freamăt, de aceeași mână ce-și păstrase până astăzi, mângâioasă, frăgezimea.

O liniștită și limpede dimineață de sfârșit de August.

Drumul spre Stâlpeni urca pieptiș dealul din fața casei mătușii Matilda, apoi unduia în coasta pădurii și se lăsa spre o răspântie în crucea căreia se îngrămădea un început de sat, — câteva case dealungul pâraului și două mori răsărite dintre livezi.

Chiar la intrarea în sat sta o hardughie înaltă, purtând urmele anilor și având înfățișarea rateșelor din vechime. Edera îmbrățișa pereții, iar dindos, se estompau umbrele verzi ale grădinii. Era cârciuma locului, cu trecere și alișveriș mult.

Automobilul opri drept înaintea cerdacului plin de mușterii; din lăuntru vuiau glasuri de cobză și scripcă, amestecate cu chiuituri. Crășmarul, gras și mustăcios, alergă să întrebe de sănătate pe cocoana Lucia, ploconindu-se adânc, apoi aduse o lădiță pentru doamna Ulmenilor.

— Totdeauna poposește lumea aici, la Răscărăchioaia, cu treabă ori fără treabă, șopti cocoana Lucia... Ar fi bine să ne desmorțim câțiva pași până ce-și face tabietul șofeurul...

Răscărăchioaia!

— De ce-i spune Răscărăchioaia?

— A fost pe aici o crășmăreasă amarnică, o femeie și jumătate, moartă nu de mult. A moștenit-o un fecior al ei, dar tot la „Răscărăchioaia“ se cheamă locul, și numele nu-i va pieri cu una cu două...

— Strașnice petrecanii au mai văzut casele Răscărăchioaiei, sarac, ia'n vreo treizeci de ani în urmă, întări conu' Valente, clătinând din cap.

Cârciumarul se apropie poftindu-ne în casă și cocoana Lucia dădu încuviințarea. Intrarăm, urmăriți de temenelele negustorului. Depășind câteva uși, am pătruns într'o cămăruță curată și răcoroasă cu ferestrele spre grădină. Divanul acoperit de scoarțe vechi se întindea cât ține peretele. Un buchet mare de văzdoage împrăstia miresme proaspete.

De sigur că acolo, în odăița tainică, se întâlnise Victor cu Zoe, strecurându-se prin portița livezii dinspre fânărie, ca să scape de privirile drumeților.

— Pari schimbat! îmi spuse Valentin Cornea, te-o fi bătut soarele...

— Nu-i nimic o durere ușoară de cap, murmurai încurcat

și cu gândul dus la feciorul mătușii Matilda și la cocoana dela Ulmeni care dăruise aici ceasuri lungi unei dragoste vinovate.

— Și pe mine mă cam doare capul, dar am eu cu ce lecuî toată lumea, spuse alene cocoana Lucia, dându-mi o pastilă pe care am trebuit s'o înghit, deși tulburarea mea se datoră cu totul altor pricini.

— Da, da, Răscărăchioaia ceea a fost femeie amarnică, un edec al vremurilor făr'de întoarcere ! repetă Valentin Cornea sorbindu-și încet paharul, iar glasul său trăgănat parcă voia să desgroape amintirile.

Automobilul încetini mersul pe dealul dela intrarea în sat, pe lângă biserica împrejmuîtă cu zid temeinic.

— Iacă mormântul lui Andrei Ulmeanu zise cucoana Lucia arătând o marmoră strălucitoare, veghiată de flori albe și roșii. Așa am aflat că omul pentru care moartea lui Victor a însemnat o ușurare, trecuse și el în lumea dreptilor.

+ + +

A observat oare Zoe Ulmeanu c'o priveam, prea mult, prea cercetător ? Peste puțină să nu fi simțit că-i urmărită, gest cu gest.

Avea doar atâta sensibilitate feminină !

Un farmec nedeslușit, plutea în jurul ei. Tinerețele-i erau asfințite, firește, însă ochii cenușii, rămăneau sclipitori și ageri. Ascunși în umbra pleoapei, țeseau amurgul vrajei de altă dată. Ființa ei se agita vioaie prin încăperi. De pretutindeni o cercetau portretele răposatului. Infățișarea lui suferindă, fruntea largă și încruntată, dovedeau o fire cu totul în afară de cea a soției și o mare nepotrivire între cei doi.

Zoe, surâzătoare, ne vesti sărbătoarea zilei : Livia, singura fiică, împlinește azi douăzeci și unu de ani. Mai are două săptămâni de colindat prin Italia până să vie în sihăstria Ulmenilor. Chipul Liviei, din rama de argint, între trandafiri, aducea peste surâsul veșnic bogat al mamei o umbră de meditație, de neliniște.

În casă la mătușa Matilda, la Zoe Ulmeanu, la Valentin Cornea, tinerețea vorbea numai în cadrele de pe pereți...

Pe o masă acoperită cu catifea vișinie, dormeau câteva vechi volume încătărâmate. Deschid unul și după scurtă răsfoire dau de fotografia lui Victor, picurată de câteva cuvinte de închinare, vorbind de prietenie și respectuoasă afecțiune.

Valentin Cornea mă văzuse oprit asupra filei cu feciorul mătușii Matilda. Mă luă repede să-mi arăte veranda desmerdată de trandafiri agățători, terasă largă de unde privirea încingea întreaga zare cu pădurile dese, dealurile moi și galbenul mi-riștilor. Un lucru n'am putut bănuî : în ce loc se prăbușise Victor ? Oare, nu chiar în fața verandei și a trandafirilor ei agățători ?

La masă, în căldura intimității, Zoe Ulmeanu mărturisi că pentru nimic în lume n'ar părăsi Stălpenii, căci i-ar fi peste putință să trăiască aiurea.

Ca o zvâcnitură de lumină care descopere prin beznă prăpăstii fără fund, expresia trăsăturilor lui Victor, așa cum mi se întipărise în minte, visătoare și totuși neliniștită, se apropie dintr'odată de chipul preocupat și întrebător al Liviei. Același oval cu armonioase rotunjimi italiene, aceleași năzuințe picurând subț bolta ochilor dornici, dădeau preciziuni denunțătoare asemănării dintre cei doi.

În buzunarul meu, suspina, ca dintr'o altă lume, scrisoarea lui Zoe către Victor... Și în foșnetul ei, se lăsa surprinsă, întreagă, o taină de demult, ca o floare strivită între paginile unei cărți.

AUREL GEORGE STINO

ZI DE PRIMĂVARĂ

Ziua asta albă, moale de mătasă,
Nicio îndoială 'n inimă nu lasă...

Te resfiri la soare, arbor ghemuit, —
Urcă 'n tine valul sucului zorit.

Către altă verde zi de sărbătoare
Crengile se 'ndreaptă. Plin de 'nverșunare,

Plugul mușcă țărna umedului lan —
Ară 'n orice suflet plug aerian...

Năzuirea-și ține mâna pe cormană:
Pânea ce o sameni, va aduce mană.

Bălțile de apă din omăt stinger,
Toate dela ceruri flori albastre cer.

Călătoare păsări duc pe-aripi solie —
Spații supte 'n goană ca de-o herghelie.

Sălcii stau în brazde, pe ușori la porți.
Suflete, aprinde facle celor morți...

Pune-mi, primăvară, degetul pe buze,
Spulber peste focul care doarme 'n spuze...

MARINĂ

De orişice călcăi de val
Lumini s'au prins — polei subţire
Ca toamnele din amintire,
Pe vânt cu freamăt de caval

Intindeţi frânghii, mâni de criţă,
Corabia s'a 'nfipt hamger
Tăind bucăţi, pieptiş, de cer,
Pe apele de albastriţă.

Pământul glodului din lume
Cu fum pângăritor de horn,
Amar îl blestem când întorn
Privirea mea pe drum de spume.

Prieteni pescăruşi se 'ndreaptă
Cu arcul sborului deschis,
Spre stranii insule de vis...
Acolo portul ne aşteaptă...

MARIA GH. CUZA ȘI ASOCIAȚIA „AMICELE TINERELOR FETE” DIN IAȘI

Asociația „Amicele Tinerelor Fete” s’a constituit în România la 1927 în București; iar filiala din Iași în Ianuar 1938. Aceasta din urmă, se datorește unui grup de Doamne între care număra, ca membră fondatoare, Maria Gh. Cuza.

Asociația desfășoară o activitate de asistență și de reeducare închinată fetelor tinere rătăcite pe cărările vieții, lipsite fiind de un mediu sănătos educativ, ori prost îndrumate de sfaturile viclene.

Pentru a te ocupa de copila nimănui sau de cea dezorientată, se cere sufletește un sentiment matern puternic și atâta de bogat, încât să se reverse peste cadrul propriului cămin, precum și o pricepere cu orizont larg, cuprinzător al marilor ca și al măruntelor nevoi de viață. Pe această linie de lucru, cu aceste însușiri absolut necesare, s’a așezat, din prima clipă, personalitatea desăvârșită a Mariei Cuza.

Activitatea ei la Asociația „Amicele Tinerelor Fete”, se desfășoară în două epoci: ca membră în consiliu în anii 1938 și 1939 ca președintă, în anii 1940, 1941 și 1942.

+ + +

Cercetez condica de procese-verbale ale ședințelor.

Mă izbește, dela prima vedere, iscălitura Mariei Cuza.

Stă dreaptă și luminoasă ca ea însăși. Cu trăsături distinse, cu elegante și originale mișcări de condei, cu linii fine alternând

cu altele apăsate, și cu o rotundime mlădioasă la baza literelor,— ea e totdeauna aceeași și iar aceeași. Neschimbată în proporții, ea se distinge ușor între celelalte, fără de vreo alterare în trăsături, Cuvăntează ca o mărturie vie de caracter constant, mereu la fel cu el însuși, reflectând o înaltă moralitate, bunătatea, distincția și hotărîrea.

Constituirea Asociației însemna, în primul rând, întemeierea adăpostului pentru copilele adunate din marea mulțime. Însemna căminul pentru cele lipsite de mijloace; un local, mobilier și resurse bănești.

Adăpostul a fost întemeiat în localul școlii „Munca Iașilor” din str. Codrescu; de aici însă a fost evacuat curând. Atunci s’au pornit iscodiri fără popas pentru găsirea unei locuințe, care să facă posibilă îndeplinirea scopului ocrotitor. La această istovitoare muncă de străbateră a orașului, de cercetare amănunțită a condițiilor de acceptare, Maria Cuza a luat partea cea mai activă: a căutat, a obosit, a găsit și a cucerit casa din strada Elena Doamna, unde funcționează și azi Instituțiile Asociației.

Iat-o alergând peste tot spre a procura mobilierul necesar,—primele paturi au fost date de soțul ei în calitate de Ministru al Muncii,—și apoi lucrând personal la orânduirea interioarelor. Fapt mărunț, realizat discret, care, ca multe altele, a ieșit la iveală deabia târziu, fără voia ei; fapt însemnat însă pentru că pune în valoare comori sufletești de-o aleasă și superioară calitate.

O găsesc apoi făcând parte din toate delegațiile care vizitau autoritățile pentru adunarea de fonduri sub formă de donații ori subvenții anuale. În 1939 a bătut la poarta Rezidenției de unde s’a întors cu câteva mii de lei. Altă dată, dela Primărie, a adus o subvenție anuală și un vagon de lemne pentru Asociație...

Pe vremea aceea, am văzut-o pentru întâia oară la o ședință a consiliului. Ca nou venită, nu cunoșteam decât puțin din lucrul Asociației și foarte puține doamne din consiliu. Eram străină și dezorientată. O doamnă necunoscută a fost cu mine de o atenție deosebită; mi-a vorbit și, la plecare, mi-a strâns mâna. Era Maria Cuza. Păstrez amintirea zâmbetului afectuos

și expresia inteligentă a ochilor, în care se lăsa întrezărit sufletul ei atât de cald.

La 13.III.1940, în urma decesului doamnei Meissner, Maria Cuza, pentru marile ei însușiri și interesul pasionat dat instituției, a fost aleasă Președintă a Asociației „Amicele Tinerelor Fete”, filiala Iași.

În această calitate, activitatea ei devine mai cuprinzătoare; posibilitățile ei morale se lasă puse într'o lumină mai intensă; ființa ei întreagă se cheltuește mai bogat. În darea de seamă pentru anul 1939, pe care o face la adunarea generală din 14 Aprilie 1940 spunea singură: „voi depune toată râvna într'u îndeplinirea datoriei mele”. Și, în adevăr, așa a fost.

Cea mai mare nevoie a Asociației era strângerea de fonduri pentru întreținerea Adăpostului și Căminului, ceea ce nu se putea face numai prin asistența membrilor, cotizațiile lor fiind prea mici și prea puține. Prezidenta începe o asiduă și energică campanie care a durat în tot cursul ultimilor ani, adresându-se tuturor autorităților și persoanelor binevoitoare. Astfel, în procesele verbale ale ședințelor, se constată fructuoase încasări variind între 500 și 50.000 lei și ajungând în cursul unui an la câteva sute de mii de lei.

Aceste rezultate mulțumitoare se datorau mai ales ei, căci nu se sfia să ceară pentru alții. Maria Cuza avea un talent special de-a cuceri oamenii pentru cauza sfântă căreia se devotase. Știa să pună chestiunea în așa fel încât nu putea fi încătușată de nicio considerație. Și, tocmai de aceea, n'a fost refuzată de nimeni, niciodată.

Urmau apoi adresele de mulțumire, sincere și pline de recunoștință, în care erau amintite golurile ce fusese împlinite. Aproape în toate ședințele erau redactate câte una sau două. Nimeni nu scăpa neobservat, oricât de mic i-ar fi fost sprijinul.

De altfel adăpostul și căminul s'au bucurat și de asistența directă a Mariei Cuza, căci *multe de toate*, mai ales la sărbători, plecau din gospodăria ei și luau drumul Asociației. De multe ori, darurile erau aduse personal de președintă, care, în

asemenea împrejurări, devenea o adevărată mamă pentru „co-cuțele” ei.

Vizitarea Căminului o făcea aproape zilnic. Simțea nevoia să cunoască păsurile și bucuriile fiecăreia. Le întreba despre mersul studiilor, căci cele mai multe urmau la școală, — ce note au luat, dacă și-au făcut datoria întreagă, ajutându-le chiar la nevoie. Apoi se interesa cu deamănuntul de sănătatea, de masa lor, dându-le sfaturi medicale cu vorbirea ei duioasă și blândă. Mâna-i delicată, lunecând cu afecțiune pe obrajii unui copil, aducea alinare suferințelor fizice ori sufletești. Era așteptată, dorită și primită cu bucurie sinceră și afectuoasă. Și ea venea, venea mereu, strângând la sufletul ei plin de iubire maternă lumea mărunță a fetițelor care stăruia să fie cât mai cuminte, pentru ca nu cumva să o supere.

Până și personalul administrativ se lipise de inima ei largă și bună. Am văzut în zilele întunecate ale pierderii Mariei Cuza, pe d-na directoare a Căminului. Avea figura schimbată de durere, ochii umezi. Cu o tristețe profundă, ne spunea: „Am pierdut o mamă”. Patru cuvinte, din care unul așa de cunoscut, atât de des spus de fiecare din noi; dar atât de imens, de adânc și de cuprinzător al celei mai sfinte, mai pure și mai nobile iubiri pe pământ!

Aceeași grijă maternă o avea pentru fetele din adăpost. Aici erau suferințe mari, — și fizice și morale; era rătăcire și haos sufletească. Celor greu suferinde, președinta le găsea locuri în spitale, ca să fie căutate cu îngrijire serioasă. O vedea apoi preocupată de mersul boalei fiecăreia, tremurându-i vocea de grija să n'aibă vreo veste neplăcută ori de bucuria unei vindecări. Pentru cele bolnave sufletești avea povești blânde, cum numai ea singură le putea aduce, căci inteligența-i aleasă găsea cuvântul potrivit pentru fiecare. Câteva vorbe bune — nu multe, dar tocmai cele care trebuiau, — lumina o viață nouă, deschidea cărări îmbietoare care duceau la limanul liniștei și cînstei. Mai toate tinerele luate sub aripa adăpostului încălzit de prezența Mariei Cuza, și-au salvat trupul și sufletul de întinările vieții.

Acolo, — după cum singură spunea — a putut să se dăruiască din plin: „Elanul nobil și firesc al sufletului de mamă... l-am re-

vărsat cu prisosință în cadrul posibilităților noastre restrânse, asupra copilelor ce au avut nevoie de un sfat, de o găzduire, de o îndrumare, de o rază nouă în calea lor spinoasă... Am căutat să ridicăm, să sprijinim, să alinăm”...

Asociația a organizat, în cursul celor patru ani de existență, câteva baze, șezători și conferințe pentru sporirea fondurilor. La toate acestea, Maria Cuza a desfășurat o plină și harnică activitate.

Printre lucrurile expuse în bazar, găseai în fiecare colț obiecte lucrate de mâna ei silitoare sau dăruite de sufletul ei bun și generos.

La una din șezători, organizată în 1941, a luat pe sama ei distribuirea celor mai multe bilete. Pornea disdediminează cu micile hârtiuțe colorate care trebuiau transformate în bani, căci îi trebuiau bani pentru „cocuțele” ei. Zilele erau reci și mohorâte, iar dela un timp o burniță înghețată prindea să izbească din toate părțile. Obrazul îi era ud și o ustura, mâinile erau amorțite de frig; dar acestea nu o împiedeca să-și urmeze drumul. Cu pas vioi și hotărît, având curajul faptei bune, își îndeplinea misiunea, întorcându-se veselă la cuib. Conștiința datoriei împlinite biruia încercările istovitoare ale trupului.

Altădată, cu aceleași bilete aducătoare de monedă, se așeza în calea celor ce veneau la conferințele din Aula Universității. Știa că nu va fi refuzată de nimeni și, având pe buze zâmbetul ei dulce și cuceritor, preschimba repede-repede, hârtiuțele în bani aducători de căldură, lumină și hrană pentru cei nevoiași.

Din darea de seamă a anului 1939, de unde am extras și precedentul citat, reese că Maria Cuza urmărea, peste scopul asistenței imediate, unul cu mult mai înalt, patriotic.

Ea nu se preocupa numai cu grijă creștinească de fata rătăcită ori nevoiașă, ci vorbea de : „copilele neamului nostru” (pg. 8, al. 3). Prezidenta situa deci problema tineretului feminin în cadrul intereselor primordiale, întru salvarea sănătății și sufletului obștiei românești.

În fiecare copilă adăpostită în cămin, ea vedea o fiică a neamului care trebuia redată cu orice chip nu numai ei însăși, ci, în primul rând, patriei. A înțeles să lupte făcând mari sacrificii, socotindu-le necesare pregătirii fetelor rătăcite sau

pe cale de a se pierde și transformarea lor în elemente folositoare, în vederea unui cămin trainic și profund moral.

Ea împletea astfel firul de aur al familiei cu lanțul de oțel al strădaniei seculare din care Moldova și-a durat viața statului, asigurându-i o dârză rezistență împotriva oricăror altor încercări viitoare.

Toată această înaltă concepție a dăruirii de sine într'o vastă și atotîndestulătoare muncă, depășeau cu mult cadrul obligațiilor unei președinte de asociație. Numai o femeie superioară ca Maria Cuza a putut domina întreaga problemă a reeducării tineretului nostru feminin. Căci avea entuziasmul cerut de cauzele superioare și instinctul jertfei, atât de necesar realizării sfintelor idealuri.

De aceea, ea va rămâne între noi, cu amintirea marilor ei calități și a strălucitelor mărturii de abnegație aduse pe altarul creștin și național.

ELIZA IOSIF

RUGĂMINTE LA RĂSCRUCI

Spune-mi tu, singurătate,
Chinul meu, durerea mea,
Dorul zării depărtate
Foc din rătăcită stea...
Spune-mi tu, singurătate,
Șoapta lumilor uitate.

Spune-mi tu, pustiu din mine,
Ale mele frământări,
Clarul nopților senine,
Farmec dulce de-așteptări.
Spune-mi tu pustiu din mine,
Ingânări de dulci suspine.

Spuneți voi, pierdute vise,
Fantomatice păreri.
Cărării pe veci închise,
Voi izvoare de dureri.
Spuneți gânduri, spuneți vise,
Basmе lungi cu paradise.

Spuneţi! Vreau să simt în gene
Lacrimi şi să plâng cu voi
Ca în reci şi mari troiene
Ele să îngheţe-apoi...
Spuneţi-mi şoptind alene
Tâlcul vieţii pământene.

P A C E...

În liniștea 'nserării când totul cere pace,
Din schitul de pe vremuri cu vechiul lui pridvor,
Un glas bătrân de clopot spre culmi abia-și desface
Ecoul rugii sale, smerit, duios, ușor...

Bătrâni aduși de spate pornesc pe cărăruie,
Ducând greoi, povara păcatelor lumești
Și merg spre închinare căci glasul-i chiamă. Sue
La schit să îngenunche, spre tainele cerești.

Bătut li-i drumul rugii. Toegile li-s roase
Iar schitu-i ca și dânsii, un eremit bătrân.
O cruce pe 'nălțime cu brațele-i sfioase
Arată 'n părți de lume strâmtori ce le rămân.

Din turla ostenită, un clopot blând trimite
Chemarea de apostol și cântul în văzduh, —
Un imn de înfrățire a serii liniștite,
Un dar pornit s'aline mult încercatul duh.

E palidă lumina amurgului. Tăcută...
E pace 'n orizonturi şi tihnă pe pământ...
Un pâlc uşor de îngeri cântând din alăută
Coboară lin în locul amarului frământ.

Când mâna uscăţivă de schivnic se întinde
Spre candela golită turnând din sfântul mir,
Pioase frunţi s'apleacă şi-amurgu 'ncet aprinde
Prin sfânta inserare, făclii în cimitir.

VLADIMIR FOCŞA

MARIA GH. CUZA, POETA SUFERINȚII

Moartea Mariei Gh. Cuza, pe cât de timpurie tot pe atât și de neașteptată, văduvește bătrâna cetate culturală a țării de una din cele mai interesante personalități feminine.

Ceea ce a caracterizat-o în deosebi a fost modestia, o modestie absolută care a repugnat adulațiile și căreia i-a displicut reclama, fie chiar cea mai puțin zgomotoasă. Din acest punct de vedere, Maria Gh. Cuza este prototipul moldovencii de nobilă viță, atât de deosebit de acel al femeii parvenite, avidă de manifestări publice și orgolioasă de circulația numelui ei.

Nimic n'a urit mai mult Maria Gh. Cuza ca desfrâul de publicitate ce se făcea în jurul altora, și nimic n'a condamnat mai fără cruțare ca dezertarea lor dela îndatoririle față de cămin, în schimbul unor satisfacții — atât de efemere — pe care numai intrusiunea pe tărâmul activității publice le-o putea da.

Atât de discret a activat în domeniul filantropiei și al operelor sociale, încât a trebuit să moară ca să aflăm că, în calitate de prezidentă a asociației „*Amicele tinerelor fete*” din Iași, a adunat prin strădania ei fondurile necesare întreținerii celor două cămine de dansa înființate, care au ajutat atât de mult la adăpostirea și îndrumarea tinerelor vlăstare rămase fără nicio ocrotire, ferindu-le dela lunecarea în mocirla socială. Și tot după ce a trecut dincolo de „lumești hotare”, am aflat despre munca ei istovitoare depusă vara trecută la căpătâiul mucenicilor sfântului nostru război, în calitate de membră a „Crucii

Roșii", în timp ce atâtea altele se refugiasse la țară, departe de urgia bombardamentelor bolșevice.

Parcă o văd cu privirea ei senină ca azurul aplecându-se lângă patul fiecărui rănit pentru a-i alina durerile, spunându-i o vorbă de îmbărbătare, sau ascultând fragmente impresionante din lupta și jertfa ostașilor noștri care au desrobit și leagănul copilăriei ei : Storojinețul...

Durerea răniților a găsit în hipersensibilitatea ei, aceeași violină în care răsunase extenuantele sale svârcoliri după liniște, atâtea emoționante implorări pentru împlinirea unor visuri care nu s'au împlinit :

*Pe când neodihnită, prin seară pribegesc,
Știind că prin mulțime azi nu te mai găsesc.
Când jalea greu m'apasă și totul e pustiu,
Mă 'ntreb nedumerită ce vreau ? De unde viu ?*

*Ce-i scopul meu în viață ? Mi-a mai rămas vreun scop ?
Cu mâni înfrigurate azi pot să-l mai desgrop ?
Cu soarta ne 'ndurată din nou mai pot să lupt
Când zeaua mi-e străpunsă și paloșul mi-e rupt ?*

*În viață ce m'așteaptă ? Un șir îndelungat
De desnădejdi amare ? Mi-e sufletul 'narmat
Ca să mai lupt de-acuma cu-atât de crunți vrăjmași ?
O, Doamne, luminează deapururi ai mei pași.*

(„Sbucium“)

Leit-motivul poeziilor Mariei Gh. Cuza este sbuciumul, frământarea, setea după liniștea din care n'a mai rămas decât scrumul amintirii :

*Duloase îmi răsună ecouri din trecut
Și se desprind pe 'ncetul ca 'n șir mărgăritare.
O, cât de drag îmi ești
Vei înțelege oare ?
Nu simți cum gându-mi, veșnic te cată 'n depărtare
Și cum — fior nostalgic — făptura-mi stăpânești ?...
Ce taină-mi leagă dorul de umbra ta de fum ?...
E noapte și e toamnă... foi galbene în zbor
Învăluie uitarea — a mea și-a tuturor —
De ce atunci lumina-ți mai stărue pe drum ?*

(„De ce“)

Chiar atunci când cântă primăvara, poeta nu găsește în sufletu-i trudit o rază de lumină, un strop de bucurie, — de aceea nu vrea să audă nici „hohot de cânt“, nici „veselie“, nici chiar „versul melancolic de privighetori“ :

*In umbra pădurii, o ceață ușoară,
Un vâl de verdeață se 'ntinde în lung,
Suflarea de ghiață răstoarnă, doboară...
Ce-i pasă de gingașa floare din crâng !*

*Ei haide 'nainte, vulește mai tare !
Hai vâjâie, volbură 'n păru-mi vâlvoi !
Clădește din nouri cetăți de-apărare :
Nu vreau primăvara să vie la noi*

*Nu vreau s'aud hohot de cânt, veselie,
Nici vers melancolic de privighetori.
Miresme și fluturi ? O, ce tronie !...
Hai, vântule, spulberă muguri și flori !*

(„Cântec de primăvară“)

Contrastul dintre natura care îmbracă straiu de sărbătoare și îmbie pe om la veselie, la dragoste, — și starea sufletească a poetei cutropită de durere — îl întâlnim aproape în toate poeziile Mariei Gh. Cuza. Iată acest contrast în una din cele mai isbutite poezii, — „Pe cea din urmă strună“ :

*Din codru-a răsărit mareața lună —
Și parcă blânda-i rază-ar vrea să-mi șteargă
Pleoapele de lacrimi încărcate
Și să mă 'ntrebe ca o soră bună :
„De ce privirea-ți e îngândurată ?
„Zi, ce te-apasă, de ce plângi tu-mi spune !“...
Să-i plâng eu luni azi durerea-mi toată ?
Să-i cânt pe lira mea fără de strune ?
Vai ! Numai una mi-a rămas, căci viața
Incet le-a rupt tot una câte una...*

Pe canavaua versului, Maria Gh. Cuza și-a brodat gândurile, îngrijorările și de foarte puține ori bucuriile ce i-au surâs. În „vox clamantis“, durerea ei, „jalea de orfan“, nu poate

fi potolită decât de cel mai deplin „cuvânt“ de pe pământ pe care-l închide în taina ei, în sufletul ei trudit: „adâncă noapte fără stea“:

*Aș vrea să strig în munți numele tău,
Din stâncă 'n stâncă să răsunе lung,
Și 'n apa-adânc' a negrului pârâu
Să se cufunde lin numele blând al tău...*

*Aș vrea să-l strig pe mal de ocean
Acest cuvânt atât de scump și blând,
Aș vrea ca valurile rînd pe rînd
Umbrite de aripi de goelan
Să-mi plângă 'n depărtare jalea de orfan...*

*Aș vrea să chem în noaptea fără stea
Când biciuiți fug negrii nori de vînt,
Cel mai deplin cuvânt de pe pământ...
Nu! — Il închid în taina mea, —
In sufletu-mi: adâncă noapte fără stea !*

Dar Maria Gh. Cuza nu și-a cântat în versuri străbătute de fiorul copleșitor al sbuciumului numai nemulțumirile prezente, și n'a închis în sclipirea lor dureroasă numai rîvna pentru paradisul pierdut, ci și-a prevestit și sfârșitul într'o impresionantă „Rugă“, apărută în numărul omagial al „Cugetului Moldovenesc“ închinat d-lui Gh. A. Cuza:

*Cînd, fulg topit, la finele de iarnă
Voi trece de lumeștile hotare, —
Veni-va oare liniștea cea mare,
Uitarea peste lacrimi s'o aștearnă ?*

Aceeași nepotolită sete de liniște și aceeași chinuitoare îngrijorare că ea nu va fi găsită nici dincolo de „lumeștile hotare“, ca să aștearnă uitarea peste lacrimi...

Terținele acestui sonet excelează printr'o dogoritoare mărturisire de dragoste ființei adorate:

*...Căci nu vreau să mă uiți ! și eu volu cere
La tronul lui Isus în alte sfere,
La capătul Tăriei Sale reci,*

*Să nu mă ducă 'n lumile stinghere
Ci până la suprema înviere
Să flu de tine aproape 'n veci de veci!*

După cum se vede din versurile citate, Maria Gh. Cuza a fost însetată de liniște, tot așa cum Dostoiewski a fost însetat de Dumnezeu, pe care l-a căutat și l-a descoperit, în parte, în nobleța de caracter a unor oameni și 'n orânduirea divină a naturii.

Pentru ea, poezia a fost o necesitate, o imperioasă necesitate de viață: dar nu pentru etalare, căci ea n'a ținut să apară pe ecranul discuțiilor publice, să producă vâlvă, să dea autografe sau să aspire la vreun premiu național pentru poezie. Pentru a se pune la adăpost față de atenția unor confrăți întru stihuire ce ar fi putut face imprudența unor elogii în presă, și-a ascuns numele sub purpura pseudonimului Maria Dela Cozia pe care-l veți găsi aproape în fiecare număr al revistei „Cuget Moldovenesc”, unde a colaborat neîntrerupt până în ceasul din urmă.

Sugerez pe această cale d-lui Gh. A. Cuza și d-lui P. Stati, în calitate de directori ai „Cetății Moldovei” și „Cugetului Moldovenesc” ideia de-a strânge într'un singur mănunchi toate versurile Mariei Gh. Cuza răzlețite prin reviste. Ar fi un omagiu de prețuire adus excepționalei ei sensibilități, care te trezește din amorfismul vieții cotidiene spre a-ți reda valoarea conștiinței de tine, transformându-te într'un adevărat receptacol al suferinței altora.

Durerea, voluptatea durerii! — iată în două cuvinte esența poeziei Mariei Gh. Cuza. Versul a fost pentru ea o necesitate de viață, de spovedanie discretă, de revărsare în fâgașul rimelor a atâtor suferințe picurate zi de zi, în sufletu-i cernit de loviturile unui destin atât de nenorocos. Ca să nu amintim de pasionatul avânt al jertfei ei—care a mers până la suprema jertfă—pe altarul căminului, unde a adus tot ce o femeie poate da: prestigiu, atenție, iubire—o dogoritoare iubire, mai ales,—ceea ce nu orice femeie poate dărui, dar ceea ce Maria Gh. A. Cuza a oferit cu o emoționantă uitare de sine, cu o magnifică abnegație.

Dar poezia a fost pentru ea și o necesitate de refugiu din

sbuciumul cotidian, din viața asta atât de ingrată mai ales cu cei buni, cu cei cu inimă de aur...

Durerea a devenit singura bucurie a poetei, dacă e riguros necesar ca orice om să aibă și bucurii.

Și această bucurie a transfigurat-o cu drept cuvânt, iar atunci când viața i-o refuza — atât de rar, de altfel — ea suferea și mai mult, căci i se răpea și ultima posibilitate de-a ajunge spre piscurile fericirii îngăduite: voluptatea durerii... Și atunci, Maria Gh. Cuza pătimea așa cum numai mucenițele nevrednice de jertfa lor știu să pătimească.

Acum ne va fi mai ușor să pricepem de ce poeta se înspăimânta de venirea primăverii, aducătoare de veselie, de cânt și de soare, și de ce implora vântul să spulbere mugurii și florile ei!

Erau toate acestea un chiot prelung de viață, atât de straniu pentru „viața” ei — o liră cu strunele frânte — încât dacă ar fi ademenit-o, ea și-ar fi văzut îngrădită și ultima potecuță către supremul ei bun: voluptatea durerii.

Ar mai trebui poate să pomenim și de alte poezii — „Mamei mele”, „Lui Octavian Goga” (în metru antic) sau de acea isbuită traducere din Alfred de Vigny, „Cornul”, — unele din ele apărute în revista „Cuget Moldovenesc” alături de alte colaborări care nu te cucereau prin sonoritatea semnăturilor, ci prin avântul tineresc către piscurile însoțite ale artei. Stăruie însă să subliniez un fapt cu mult mai important: deosebirea fundamentală între poezia Mariei Gh. Cuza și aceea a d-lui Gh. A. Cuza.

Versurile d-lui Gh. A. Cuza sunt oglinda unui temperament clocotitor, vulcanic, pe câtă vreme acelea ale Mariei Gh. Cuza, ale unui suflet diametral opus, potolit, care te subjugă nu prin vigoarea expresiilor, ci printr-o copleșitoare duioșie și delicateță.

Influența reciprocă a acestor temperamente atât de deosebite ar fi putut fi rodnică și pentru d. Gh. A. Cuza și pentru tovarășa sa de viață, pe tărâmul artei cât și al vieții.

...Și ce mare păcat că ea n'a fost, ci numai a putut să fie!...

Maria Gh. Cuza pleacă spre alte țărături în floarea vieții, cu același zâmbet senin pe buze, credincioasă căminului și scum-

pului ei George, pe care l-a venerat și i-a închinat dragostea și prețuirea ei întreagă.

În urma ei, rămân, în pragul adolescenței, două vlăstare profund îndurerate.

Ultima și unica ei dorință a fost respectată cu sfințenie: în drumul ei fără întoarcere s'o întovărășească toate rândurile pe care tovarășul ei de viață i le-a trimes, din tinerețe până în ceasul dureroasei despărțiri.

...Subt bolta în care-și doarme somnul de veci, a însoțit-o maldărul de scrisori legate cu panglică albastră, spre a le avea acolo unde nu e sbucium nici tristețe, ci numai liniște. Liniștea după care s'a svârcolit, dar de care n'a avut parte în viață, — „o noapte adâncă fără stea“.

GRIGORE V. COBAN

PRELUDIU PRIMĂVĂRATEC

Nori de lână
prind să lase
ceața până
peste case.
Zării oarbe
î se 'nchină
albe boabe
de lumină.
Plâng copacii
ce vor viață,
plâng saracii
uși în ceață.
Stă să rupă
dîg de fiare
dorul după
cer și soare...
Haină verde
codru-așteaptă
și se pierde
doîna 'n șoaptă.
Se 'nfioară
tot pămîntul..
...primăvară,
ai cuvîntul...

CÂNTEC

Doamne când, o spune-mi când
Voi avea iar dor și gând ?

Cântecele mele toate
Cât vor sta în scrin uitate ?

Lacrămile, lăcrămioare
Când vor prinde stropi de soare ?

Când tristețile sarace
Vor întinde steag de pace ?

Doamne, spune-mi, când și cum
Am să-mi fac din zare drum ?

Când voi prinde 'n prag de seară
Soare nou de primăvară ?

Îmi stă sufletul flămând...
Doamne când, o spune-mi când ?

SANDU RUSU

CEVA DESPRE URMAȘII LUI PETRU VODĂ RAREȘ

Se credea că s'au întors vremurile lui Ștefan cel Mare, odată ce a urcat treptele tronului Petru Vodă Rareș. Dar, îndrăzneala, impulsivitatea, lipsa de tact și sânge rece care-l caracterizau pe noul domn, așa de necesare în acel timp, pentru a păstra echilibrul forțelor în antagonism care-i înconjurau țara, l-au dus la acele zile de pribegie, din care a trebuit să se întoarcă pe tronul înaintașilor săi, frânt de umilință și cu ajutor turcesc.

Urmașii săi la tron, Iliaș și Ștefăniță, au suportat toată greutatea evenimentelor din anii 1538—1541¹. Neînțelegerile dintre factorii de conducere ai țării din anii 1526—1555, nu numai că n'au convenit stăpânitorilor moldoveni², dar i-au răsturnat din scaun și pe unii chiar i-au coborât în mormânt.

Ne gândim, când spunem aceasta, la Ștefan Vodă Lăcustă, ucis în Decembrie 1540 de boierii conduși de logofătul Troțușan, la Alexandru Cornea, părăsit de aceea cari l-au ridicat domn și predat lui Petru Vodă Rareș, care i-a tăiat capul (Februarie 1541) și la Ștefăniță Vodă Rareș, străpuns de săbiile boierilor săi în cortul dela Țuțora, în noaptea zilei de 1 Septembrie a anului 1552.

Urmașul la tron al lui Petru Rareș, Ilie, după mamă se trăgea din neamul despoților sârbi. A fost trimis la Constan-

1. I. Minea, Despre sfârșitul lui Ștefăniță Vodă Rareș și ceva despre Alexandru Lăpușeanu, în *Cercetări Istorice*, a. X-XII, nr. 2, p. 193.

2. Ibidem, p. 194 și *Curs universitar*, a. 1933-34.

tinopol ca ostatec. Aici a locuit în casa unchiului mamei sale Mehmed Socolli, care se turcise. Dela acesta a căpătat obiceiurile ce-l vor face mai târziu să-și renege credința. Prin urmare, activitatea lui de mai târziu, s'a datorat trăirii într'un mediu necontrolat de părinții săi¹ la care s'a adăogat lipsa lui de caracter și energie cum nu s'a mai întâlnit la nici unul din urmașii lui Ștefan cel Mare.

Venit la tron din Țarigrad, Iliaș Vodă, și-a adus cu el favoriții săi: pe acel Nour, pe turcul Hadâr, femei cu care petrecea, depărtându-se de legea părinților săi². Lumea moldovenească a început să dea semne de neliniște. Se știa în întreaga țară că „Domnul mânâncă carne Miercurea și Vinerea, că nu postește în postul mare, că nu bea vin și nu mânâncă carne de porc”³. Aceste svonuri erau răspândite de cler și boieri pe care — lucru nemaipomenit până atunci — îi pusese să plătească biruri. Domnul a încercat să potolească revolta. Capul hatmanului Vartic a căzut și a făcut mari schimbări între boierii divanului său. Era însă un om care nu putea stăpâni. Apela de multe ori la sfaturile mamei sale și probabil că chiar ea se ocupa cel mai mult cu treburile țării. Cu toate aceste sfaturi a continuat să chinue pe boieri, „zugruma și tortura”⁴, „pom înflorit pe dinafară iar pe dinăuntru lac împutit” îi zice cronicarul⁵.

Iliaș Vodă a hotărât să se turcească. La 10 Iunie 1551 era turcit. N'a voit să spună aceasta „țării”, adunată în curtea palatului din Huși la 1 Mai 1551. Ii mai rămăsese un pic de rușine și n'a spus că merge să se turcească ci ca să ceară Sultanului scăderea birului⁶. Protestele țării au fost unanime. „Lepădându-se de Hristos s'a gândit că va dobândi cinste mai mare dela Împăratul”, a scris Ureche⁷. Azarie a scris următoarele despre fapta lui: „el lasă și domnie și mamă și frați și pleacă, dacă ar fi putut ar fi sburat prin aer... se leapădă de bună voe de Hristos și se aruncă în brațele diavolului. Sărării de noi ce-am

1. I. Minea, Curs, etc.

2. N. Iorga, Istoria Românilor, t. IV, Cavalerii, p. 416.

3. Ibid.

4. Ibid.

5. I. Minea, o. c.

6. N. Iorga, o. c. pp. 420-2.

7. Ureche, ed. C. Giurescu, p. 164.

mai îndurat! O dreptate, o soare, cum ai putut suferi astfel de fărâdelegi ale celui ce au fost un batjocoritor al lui Hristos"¹. „Astfel se prinse Iliaș în capcană spre bucuria diavolului, lupul cel sufletească, întâiul născut al satanei și fiu al perzării"² îi zice Eftimie. Insemnări s'au făcut și în cărțile bisericești, însemnări de hulă. Numele lui a fost șters din pisanile bisericilor din Roman și Tg. Frumos.

Iliaș Rareș a avut doi frați, pe Ștefan și Constantin. În timpul domniei lui Iliaș și a lui Ștefăniță, Constantin probabil că a fost ostatec la Constantinopol. Din știrile păstrate, știm că acest copil avea în 1554, 13 sau 14 ani³. Prin urmare s'a născut în anii de pribegie ai lui Petru Rareș, deoarece în 1536, în documente sunt menționați numai fiii domnești Ilie și Ștefan⁴. Il găsim amintit pentru prima oară în pisană Episcopiei din Roman, alături de fratele său Ștefan — numele lui Ilie fiind șters — în anul 1542.

Lucrările la Episcopia din Roman au continuat și după moartea lui Petru Rareș, deoarece inscripția continuă astfel, după ce arată că zidirea a început în timpul lui Petru Rareș: „iară după sfârșitul lui sus pomenitul, iubitul lui fiu⁵... cu mila lui Dumnezeu luând sceptrul și tronul și cu iubitoarea de Hristos maica sa Elena și cu prea iubiții săi frați Ștefan și Constantin o zidi și o termină în memoria sa și a părinților și fraților săi". Biserica a fost terminată în anul 1550.

Constantin Rareș este pomenit în documentele din 8 Aprilie 1547, 28 Aprilie 1551, 25 și 29 Aprilie 1552⁶ și Aprilie (doc. n'are data de zi) 1552⁷. Prin acest ultim document, Ștefăniță Vodă, întărea împărțirea moșiilor Spireni, Drăgănești, Lăzești și Sărăcinești, urmașilor fostului proprietar. Documentul amintește pe fratele domnesc Constantin și pe fiul domnesc Petru. Un document din 28 Mai 1552⁸ ne arată că fratele dom-

1. I. Bogdan, *Letopisețul lui Azarie*, p. 201.

2. Idem, *Cronicele moldovenești înainte de Ureche*, *Cronica lui Eftimie*, p. 217.

3. Hurmuzaki, t. II, p. 234, Hurmuzaki, t. II, p. 183 și N. Iorga, în *Revista Istorică*, a. XIX, pp. 16-7.

4. N. Iorga, *Analele Acad. Rom. Mem. sect. ist.*, t. XIX, p. 212.

5. Aici a fost numele lui Iliaș, șters din pisanie după turcire.

6. N. Iorga, l. c.

7. G. Ghibănescu, *Ispisoace și Zapise*, t. V₂, p. LXXVII.

8. A. Veress, *Doc. I*, pp. 85-6.

nesc Constantin a fost trimis de Sultan în Moldova, pentruca din ce-i datora țara pentru bir să folosească jumătate pentru armată și să fie gata ca să intre în Ardeal. Era deci la aceeași dată în Constantinopol de unde a venit în Moldova. Nu putem preciza dacă a rămas în țară până la moartea fratelui său. Ceea ce e mai sigur e că s'a reîntors la Constantinopol, deoarece boierii l-ar fi susținut pe el la domnie contra lui Alexandru Lăpușneanu și nu pe Joldea. Boierii cari l-au ridicat pe acesta, la îndemnul doamnei Elena, făceau parte din partidul Rareșștilor.

Între acest partid, în cap cu doamna Elena și între Alexandru Lăpușneanu a izbucnit un conflict, care a culminat cu zugrumarea soacrei domnitorului în 1553¹. Explicația acestei crime o găsim într'o scrisoare, adresată de Alexandru Lăpușneanu regelui polon, în Martie 1553. Voevodul se plângea că Turcii i-au cerut mărirea tributului la 25.000 ughi, că nebunul de Ștefan plătise 30.000, lăsând și o datorie de 16.000 ughi pe care trebuia s'o plătească el. Scrisoarea o încheie astfel: „Așa moștenire mi-au lăsat fiii lui Petru Vodă, acei lotri de Mahmet și fratele mai mic, iar celălalt frate Constantin, fiind la Poartă, a cerut domnia promițând 40.000 ughi, iar pe lângă bani, a mai promis 500 cai și 10.000 oi pe an”².

Scăpat de soacră, care voia să-l înlocuiască cu fiul ei, Lăpușneanu și-a îndreptat atenția asupra lui Constantin Rareș, singurul pretendent cu cele mai multe drepturi la tron. În anul 1554, Constantin Rareș avea 13 ani. Aceasta o știm din raportul făcut de ambasadorii regelui Ferdinand I, la 30 Martie 1554³. După rapoartele lui Anton Verantius și Francisc Zay, din 1 Aprilie 1554⁴ și al lui Hans Dernschvam⁵, Constantin Rareș ar fi avut 14 ani. Constantin Rareș s'a îmbolnăvit la 27 Martie 1554⁶. Primele două rapoarte susțin că a fost otrăvit.

1. I. Minea, Curs universitar pe anii 1933-1934.

2. N. Iorga, Istoria Românilor, t. V, Viteji, pp. 26-7.

3. Hurmuzaki, t. II, p. 183.

4. Hurmuzaki, t. II, p. 234.

5. N. Iorga, Revista Istorică, a. XIX, pp. 16-7. N. Iorga greșit a afirmat că acest raport se referă la Constantin Lăpușneanu, care în 1554 nu era născut și apare în documentele tatălui său deabia în 1565. Dealtfel Constantin era mai mic decât Ion, Bogdan Petru și Mihai. Ilie Rareș îi era unchi.

6. Hurmuzaki, t. I, supl. I, pp. 15-6.

E aproape sigur că aceasta era mâna lui Alexandru Lăpușneanu. Iliaș nu reprezenta pentru el nici un pericol din cauza noiei religii pe care o adoptase. El se afla la Alep unde a și murit în anul 1562¹.

Constantin Rareș, cât timp a stat la Constantinopol, s'a purtat „ca Valahii”², ca și oamenii săi. Familia sa luase măsuri ca să nu mai cadă în păcatul fratelui său. Din raportul lui Hans Dernschwam știm că atât el cât și oamenii lui umblau îmbrăcați românește.

Înainte de a muri, Constantin Rareș a fost împărțășit după obiceiul creștin. Turcii au pretextat că el ar fi spus că se va turci când va fi major. Vizirul a trimis soldați care au alungat pe Greci din jurul mortului, au luat cadavrul, l-au dus în moschee, i-au făcut rugăciuni și l-au circumcis după obiceiul turcesc. I-au pus în cap un turban și unul pe sicriu³ și l-au îngropat în afară de zidurile cetății, cam la patru mile depărtare⁴.

Astfel s'a stins cel mai tânăr vlăstar al lui Petru Rareș. Fetele lui au dat însă dovezi de o energie și de o capacitate necunoscută în istoria țărilor noastre.

N. GRIGORAȘ

1. N. Iorga, *Revista Istorică*, I. c.

2. *Ibidem*.

3. *Ibidem*.

4. N. Iorga, *Analele Academiei Române*, Mem. secț. ist. a. XIX, p. 212.

BUGEACUL

Câmpii întinse și împurpurate,
Cu ierburi nepătrunse de savane,
La orizont, ca niște caravane,
Cu șiruri de movile 'mprăștiate.

Pe-alocuri vezi frânturi de iatagane
Și pietre de morminte desgropate
Și ferării din vremi, întunecate,
Și vechi zidiri, întărituri cumane.

La margini de cătune și prin vii
Au mai rămas și stâlpi cu semilună,
Prin care astăzi leneș vântul sună...

Aici e leagănul de vijelii
Și crivățul aici mai falnic bate
Din șesuri și din zări involburate.

REÎNVIEREA VISURILOR PRIN DUMBRĂVI

Fiicei mele Veronica

Vor fremăta dumbrăvi. Zâmbirea lunii
Va potoli chervanele furtunii...

Prin luminișuri, Feți-Frumoși s'or naște,
Și roibi de vânt din purpură vor paște.

Vor străluci luceferi. Stele — cerbii
De vis, — vor înflori desișul ierbii...

Sub glasul lor s'or sparge văi adânci,
Impărății de piscuri și de stânci...

Vor crește soimi, cu basme în balade,
Cu tunete în vrere, foc în spade...

Vor fremăta dumbrăvi ca de cleșlar,
De-aici, dela hotar, până 'n hotar!

ALFRED TIBEREANU

ÎNRUDIREA A DOUĂ FAMILII: CUZA-FLONDOR

Despre familiile Cuza și Flondor s'au scris serioase studii genealogice; cea dintâi a făcut obiectul unei vaste lucrări a mult cunoscutului cercetător istoriograf Gh. Ghibănescu, intitulată *Cuzeștii*¹, iar despre a doua a scris Sever Zotta², arătând trecutul acestei familii.

Din cercetarea amănunțită a acestor valoroase lucrări, cât și a altora, constatăm că atât familia Cuza cât și Flondor își întind rădăcinile în trecutul îndepărtat al neamului nostru; vițe din tulpina celor două familii s'au îmbinat în vâlmășagul anilor cu atâtea, altele, din tulpinile altor familii a căror amintire se confundă cu însăși istoria Moldovei lui Ștefan cel Mare.

Este destul să amintim că cele două spițe cuprind pe *Movilești* și pe *Cantemirești*; că în împletirea lor intră și descendenți din *Petriceicu Vodă* și *Cehan Racoviță Vodă*; că pe ramurile dese ale celor doi arbori genealogici au înmugurit *Costineștii*, *Hăjdăii*, *Hurmuzăcheștii*, *Stârcii*, *Goian*, *Balș*, *Sturza*, *Crâstea*, *Bainschi*, *Vartic*, *Jora* și alte familie.

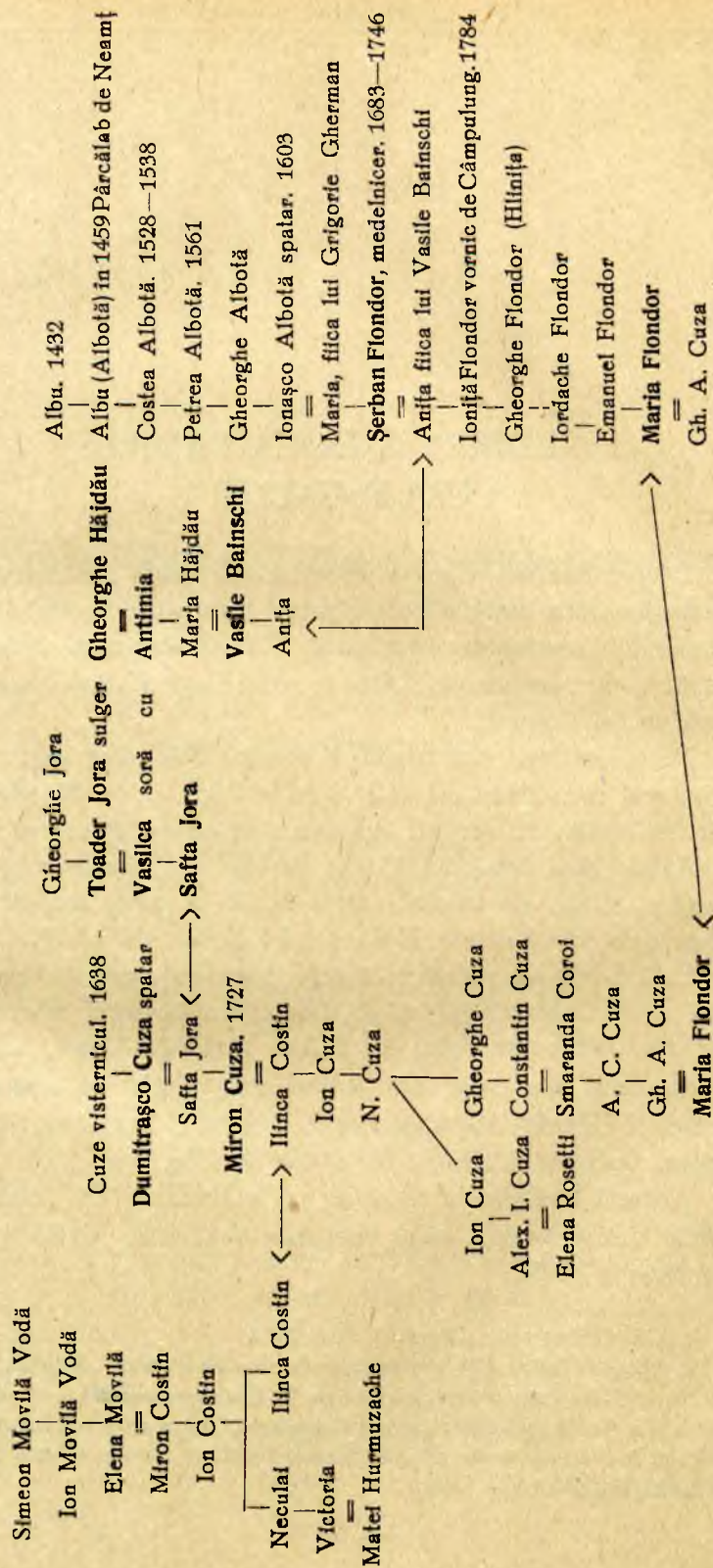
Această împletire a făcut să se întâlnească de două ori familiile Cuza-Flondor, după cum mai lămurit se poate vedea din alăturata spiță.

1. Gh. Ghibănescu, „Cuzeștii”, Iași, 1912.

2. Sever de Zotta, „Die Abstammung der Familie Flondor”, Radautz, 1933.

Sever Zotta este primul cercetător la Iași în domeniul genealogiei; a condus și o revistă intitulată: „*Arhiva Genealogică*”, care apărea la Iași și unde s'au tipărit foarte interesante articole asupra familiilor noastre. El este unchiu după mamă al Mariei Gh. Cuza.

ÎNRUDIREA FAMILIILOR CUZA-FLONDOR

Dumitrașco Cuza¹, mare comis și mai pe urmă postelnic în 1678, s'a căsătorit cu Safta Jora fiica lui Toader Jora sulger și soția sa Vasilca soră cu Antimia², soția marelui armaș Gheorghe Hașdeu.

Acest *Gheorghe Hașdeu*, căsătorit cu Antimia Vartic, are o fiică Maria, care se căsătorește cu *Vasile Bainschi* (Volcinski)³ a cărora fiică, *Anița*, se căsătorește cu *Șerban Flondor*. Căsătoria pare să fi avut loc abia după anul 1721, August 25, pentru că la această dată Anița este reprezentată într'o judecată de tatăl ei vitreg, *Gheorghiță Apostol* visternic (Zotta, *Arhiva genealogică*, II, 1913 p. 146).

Șerban Flondor, pe care-l găsim atât de des pomenit în documentele vremii, este strămoșul tuturor Flondoreștilor; s'a născut pe la anul 1683 și a murit la 1746. Era fiul lui Toader Albotă armaș, care și-a zis Flondor. Acest *Șerban Flondor* a avut trei copii: Ioan, Teodor și Maria. Teodor a murit fără copii⁴; Maria s'a căsătorit cu șatrarul Ioniță Stârcea, poreclit

1. Dumitrașco Cuza, prin căsătoria cu Safta Jora, se lega cu una din cele mai vechi familii din țară, din care unul Antiohie Jora a ajuns și mare logofăt; acest Antiohie Jora a fost frate cu Gligoraș Jora și fecior Todosiței Costachi soră cu Gavrilă Costachi și cu Safta, mama lui *Mihai Racoviță Vodă*.

Iar mama Saftei, Vasilca, soția lui Toader Jora era fiica lui Vasile Vartic, familie pe care o întâlnim în timpul lui Petru Rareș. Mătușa Vasilei Jora a fost Antonia Vartic, doamna lui Miron Barnovschi Vodă, fata lui Gavrilă Vartic, vornicul Țării de jos, fecior lui Petru Varticovici, hatman și pârcalab Sucevei sub Petru Rareș. (Ghibănescu, *Cuzeștii*, p. CLXVII).

2. Antimia fiica lui Vasile Vartic și al Irinei, fiicele lui Avram de Lucăceni; nepoata de frate a Antoniei, soția lui Miron Barnovschi (*Arhiva Genealogică*, II, 1913, p. 142). Prin mama ei se trăgea din bătrânul Tăutul vel logofăt. (*Iorga*, boieri și răzăși în Bucovina și Basarabia, p. 22). Bunicul, ei Efrem Hașdeu, a fost căsătorit cu o nepoată a lui Moisa Movilă Vodă. (*Zamfir Arbore*, Basarabia în sec. al XIX, p. 750).

3. Vasile Bainschi (Volcinski). Despre acesta date amănunțite ne dă Sever Zotta în *Arhiva genealogică*, II, 91. Cronicarii îl numesc „nepotul“, Enghel îi zice „văru“, iar Cantemir „rudă de sânge“ al lui Ștefan Petriceicu Vodă. Deasemenea prin soacra sa Antimia, Vasile Bainschi era înscris și cu dinastia Movileștilor, căci mătușa Antimiei, sora tatălui ei, era Antonia soția lui Miron Barnovschi Vodă (Zotta, op. cit.). Acelaș Vasile Bainschi mai era înscris cu Cantemireștii. Dimitrie Cantemir în „*Vita Constantin Cantemiri*“ îl numește „Bainsckium serdarium suum qui avunculus erat generi mei Bogdani“.

4. Teodor Balan, „*Documente Bucovinene*“, V, p. 76: Testamentul lui Toader Flondor din 14 Iunie 1786.

Cracalia. Ion, al treilea fecior al lui Șerban Flondor, are nouă copii ¹: *Dumitru* ², *Vasile*, *Ioniță*, *Constantin* ³, *Anița*, *Gheorghe* ⁴, *Maria* ⁵, *Alexandra* și Safta.

Din Gheorghe Flondor se trage linia familiei Flondor în Hlinița căreia aparține și Maria Flondor, fiica lui Emanuel Flondor, căsătorită cu profesorul Gh. A. Cuza. Aceasta este a doua întâlnire genealogică a familiilor Cuza-Flondor după cea dintâi care a fost acuma trei secole în urmă.

GH. UNGUREANU

1. Balan, op. cit., p. 76.

2. Dumitru frecventa în 1785 o școală din Cernăuți; din el se trage ramura Cobălciu.

3. Din Costantin se trage ramura familiei Flondor din Storojineț.

4. Din Gheorghe ramura Hlinița.

5. Maria a fost căsătorită cu Vasîlco.

Moșia Hlinița a intrat în proprietatea Flondoreștilor dela Șerban Flondor care la 1751, Iulie 9, face un schimb de moși și primește dela Aristarh „întreg satul Hlinița din ținutul Cernăuților în schimbul a patra parte din satul Văscăuți de pe apa Ceremușului”.

VIATA LA IASI

FILARMONICA IEȘANĂ ȘI OPERA MOLDOVEI

Sunt o sută de ani de când Conservatorul de muzică din Iași se străduiește să creeze aici un mediu muzical.

Sunt o sută de ani de când această școală a format elemente pentru alții, de oarece în Iași ele nu-și puteau găsi pâinea de toate zilele.

De atunci și până nu de mult, s'au născut în vechea urbe nenumărate încercări de orchestră și operă care însă s'au sfârșit după un trai de câteva luni numai.

Cauzele tuturor acestor înfrângeri au fost multe.

Bucureștiul trebuind să se modernizeze și să tindă la egalarea celorlalte capitale Europene, a fost firesc să adune de pretutindeni fondurile necesare unui asemenea scop. De aceea, prima Filarmonică și Operă au fost înființate acolo.

Iașul detronat din titlul de capitală, a căzut într'o apatie care l-a făcut neapt să reacționeze singur și să muncească numai cu mijloacele sale. S'a pus în postura boierului sărac care preferă să ceară drepturile pierdute, în loc să caute să muncească și să producă.

Vechea clasă bogată boierească a dispărut. Unii au murit, alții au plecat peste hotar. Neamuri străine s'au grăbit să le ia

locul; au speculat și au cumpărat tot ce-a fost de vânzare. A-ceștia din urmă n'aveau nimic comun cu spiritualitatea noastră moldovenească, iar ca tendință, au fost totdeauna pentru un modernism exagerat, dizolvant al oricărei tradiții.

La toate aceste s'au mai adăugat: ambițiile personale, intrigile și sfezile interne ale pseudo-artiștilor megalomani, care desigur n'au putut contribui cu nimic la întemeierea unui mediu muzical îndeajuns de senin pentru a-l face și constructiv.

În aceste condiții și 'n astfel de postură, școala de muzică nu putea să facă decât ceea ce a făcut în ultimul timp, adică să se închidă în zidurile sale și să cultive elemente pentru alții. Dar de sperat, spera. Căci nu există pe pământ plămadă ome-nească să nu se hrănească cu divinul narcotic al nădejdlor de mai bine.

În toamna anului 1941, printr'un concurs de împrejurări fericite pentru Iași, mișcarea lui muzicală a cunoscut o neo-bișnuită reînviere, datorită faptului că, în zorile lumii noi națio-naliste, apare ca președinte al Societății de radio-transmisiune un moldovean autentic, din Tecuci, care îi dăruște mult visatul post Radiofonic al Moldovei. Cum emisiunile aveau nevoie și de muzică vie pe lângă acea mecanică, ele au reținut la timp puținele elemente muzicale care se mai găseau pe piața Iașului, pentru a le folosi. De aici pornește semnul bun al începutului realizărilor muzicale, care a mocnit în sufletul atâtor artiști în trecut.

Printr'o altă fericită coincidență, președintele radiofoniei din București este azi ministrul nostru de Cultură Națională.

D-l I. Petrovici care timp de trei decenii a fost profesor al universității ieșene, a asistat îndurerat la repetatele încercări de neisbutit idealism local și la apusul atât de grabnic al orches-trelor noastre filarmonice. Domnia-sa și-a menținut părerile de altădată, că o cultură națională nu poate fi superioară, decât dacă e complectată cu gândirea și manifestarea muzicală a colec-tivității. Și atunci când domnul Radu Constantinescu, directorul Conservatorului ieșan, i-a cerut înființarea și sprijinirea unei fi-larmonice moldovenești, a găsit în ministrul Petrovici, un suflet

înțelegător și convins de necesitatea înfăptuirii acestei orchestre. Domnia-sa a și dispus în bugetul dela 1 Aprilie 1942 introducerea filarmoniceii ieșene cu suma de 3 milioane lei.

Cu această nouă ființare s'a realizat însă unul din visurile scumpe ale Iașului, vis care s'a împletit cu un altul, — acela de a face muzică pe școli, gradată pe secole de dezvoltare, și de a preceda fiecare concert cu o disertație explicativă. S'a susținut și încurajat astfel muzica autohtonă și mai ales au fost chemați, în număr cât mai mare, studenții, elevii, și, în general tot tineretul, la o lume nouă, cu orizonturi luminoase, de unde să iasă cu alte preocupări decât acele mărunte, ale cotidianului.

În primăvara anului în curs, patru profesori ai Conservatorului local, printre cari directorul instituției, au avut ideea înființării unei opere pentru propaganda românească dincolo de Prut și dincolo de Nistru, până la Bug.

Ea a fost primită de publicul ieșan cu neîncredere, ba chiar cu ironii care au mers până la usturătorul sarcasm. Dar și de astădată prezența și cuvântul d-lui ministru Petrovici au realizat neașteptata minune. Opera nu numai că s'a născut, dar a capatat din început prestigiul ctitoriilor temeinice.

Spectacolul „Bohema“, prin care s'a deschis în luna Martie activitatea Operei ieșene, i-a adus încrederea necondiționată a marelui public.

Cele dintâi șapte reprezentații, soldate cu un beneficiu de 350.000 lei, și-au îndestulat singure toate cheltuelile montării, dând o strălucită satisfacție comitetului de conducere, care începuse cu modestul fond de numai 20.000 de lei adunat exclusiv din buzunarele sale.

Acum se montează o operetă și o operă comică, cu care ansablul ieșan intenționează să facă în luna Iunie un turneu prin 11 mari centre din Basarabia, Transnistria și Bucovina, îndeplinind cu aceasta primul scop ce și l-a propus instituția, — educarea și dezvoltarea gustului muzical până în cele mai îndepărtate colțuri ale Moldovei.

Un comitet de onoare, compus din personalitățile cele mai funtașe ale Iașului, sub conducerea I. P. S. Mitropolit al Moldovei

Irineu Mihălcescu, are grija de a asigura operei „Moldova“ o asistență susținută și fructuoasă în domeniul artei, până în ziua când Statul, despresurat de îngrijorările prezente, o va putea lua pe sama sa.

+ + +

Speranțele realizate până acum au adus încrederea. Inceputurile au depășit așteptările și sunt cheazășia înfăptuirilor viitoare.

Putem afirma de pe acuma că, și în latura muzicală, Iașul își va îndeplini cu prisosință rosturile mari la care este chemat și anume de a fi capitala purtătoare de lumină a Moldovei întregite, dela granița Pocuției și până în apele tulburi ale Bugului.

AL. I. ZIRRA

CRONICA EXTERNA

LA ANIVERSAREA LUI ADOLF HITLER

Cei 53 de ani impliniți la 20 Aprilie 1942 de Führerul-Cancelar al Marelui Reich, au prilejuit o entuziastă și largă manifestație de simpatie în toată lumea europeană care, alături de Axă, pregătește astăzi întocmirea noilor orânduiri ale continentului.

Adeziunea spontană se adresează, desigur, nu omului ci operei sale, vastă pe cât de atotcuprinzător îi este geniul. Căci Adolf Hitler a depășit cu mult făgașul destinelor personale, ba chiar și naționale, pentru a se proiecta dincolo de orbita veacurilor, în lumea adevărilor eterne.

Revoluția național-socialistă, de dânsul inițiată și realizată, prezintă două aspecte, — unul național germanic, celălalt de întindere universală O *Weltanschauung*, cum singur o definește marele om politic.

Redresarea mândriei naționale după înfrângerea războiului trecut, exterminarea curenților de stânga cu tot deprimantul lor balast, apoi inaukularea încrederii oarbe în discernămintele sale providențiale, au fost primii pași, primele înfăptuiri realizate cu pilda propriilor jertfe și suferințe. Li-a urmat după zece ani cucerirea puterii și odată cu dânsa, zmulgerea Germaniei din ferecarea umilitoare în care o aruncase Geneva. Teritoriul Reichului depozat, nu numai că s'a refăcut dar a îmbrățișat, pentru prima dată în istorie, tot spațiul germanic. Rhurul, Saarul, apoi Austria, Țara Sudetilor, Memmelul și Polonia, iar acuma recent, Alsacia și Lorena, au fost tot atâtea etape glorioase, străbătute fulgerător, în iurășe de epopee. Mișcarea se înfăptuise, — un singur suflet într'un singur teritoriu, amândouă unite indisolubil de mâna unei soarte fără egal.

Zollvereinul preconizat în prima jumătate a veacului trecut de Fre-

deric List în vederea unificării economice a statelor și stățișoarele germane, unitatea politică dăruită în cea de-a doua jumătate de principele Bismark, dar numai în avantajul exclusiv al Prusiei, au fost desprinse din faza lor larvară și desăvârșite într'un tempo vertiginos de Adolf Hitler. Viziunea sa profetică mergea desigur pe drumul ideologiilor, dela Oswald Spengler și Nietzsche, până la scăpărările de glorie ale celui alt genial organizator și general. — Frederic cel Mare.

Prin deoseblire însă de precursori, Führerul a avut privirea de ansamblu ce ți-o oferă numai culmile evoluției. Nu o unitate vamală care să satisfacă doar latura economică și nici una politică, dând preferințele sale vreunui din state în desavantajul celorlalte, ci *unitatea sufletească* a nației întregi. Desființarea distincțiilor și rivalităților regionale, contopirea definitivă a ritmului colectiv către unul și același ideal național, — iată ce a urmărit în primul rând Führerul-Cancelar. El a depășit astfel nu numai barierele vamale ale lui List dar și politica egocentrică, prusacă, a Cancelarului de Fier al cărui socialism statal a fost transformat de cel de al treilea Reich în național-socialism așa după cum alianța impusă altădată Austriei a devenit realitatea biruitoare a rotunjirilor teritoriale.

O asemenea inegalabilă citorie nu putea fi întemeiată decât de un titan, dublat de un mare mistic. Aderențele problemelor germanice fiind răspândite în însuși echilibrul european, agitarea lor a produs adevărate seisme pe continent. Meschinul egoism care făcea să sufere mândria și interesele vecinilor, a determinat în mod fatal reacțiunea. Adolf Hitler știa prea bine ce se va întâmpla și, neobosit, își pregătea zi de zi poporul său. În timp ce democrațiile de pretutindeni își râdeau de mărșăluirea batalioanelor de asalt și stropseau cu noroi moartea unui Horst Wessel, Führerul aduna sub scutele drapelului cu Svastica adevărate nesimțite a convingerilor populare și țesea dintr'însa zăua rezistenții naționale în vederea oricărei încălcări sau atacuri ale lumii vechi. Combătând apucăturile din ce în ce mai dizolvante ale democrațiilor vetuste și destrăbălate, s'a ajuns la formidabila încheștare prezentă pe care desigur el n'a dorit-o, dar împotriva eventualității căreia își luase din timp toate măsurile de precauție.

Ar fi greșit să credem însă că numai necesitățile pragmatice ale politicii hitleriste au dus la conflagrația universală. Alături și peste ele, pluteau acele idei de circulație generală, cu iradierii epocale, constituind o nouă concepție mondială și desemnând pe animatorul lor drept cel mai mare gânditor politic din câți l-a avut vreodată lumea.

Căci nu oricui îi era dat să vadă că democrația după un veac și jumătate de existență, își trăise traiul. Că omenirea evoluase încet, dela lămuririle „egalității, libertății și fraternității”, spre o concepție de disciplină socială și de strunire a instinctelor populare, topite în conștiința unui singur. Că pruncii libertarismului, — iudaismul plutocratic și francmasoneria conspirativă, — care tindeau la încetușarea fizică a civilizației după cum inter-

naționala comunistă sapa sistematic dezagregarea-i spirituală, pregăteau într'un ritm accelerat avenirea messianismului iudaic. În sfârșit, că popoarele ariene își jucau ultima lor carte, fie la masa verde a Ligii Națiunilor, fie la cea roșie, a Kominternului.

Dar să le fi văzut și încă n'ar fi putut reacționa, neavând la îndă-mână posibilitatea unei asemenea gigantice întreprinderi. Pe când Hitler avea și poporul și credința cu el. De aceea avântul i-a fost irezistibil și a parvenit să înfigă pe firmamentul contimporanului punctele sale cardinale, — *antisemitismul*, de esență rassială, *antiplutocratismul*, în ordinea economică și *antibolșevismul*, în latura politică.

Pe jidan, primul și necruțătorul vrăjmaș, el l-a doborât, tăindu-i mai întâi în Germania articulațiile oculte care sunt sinagoga și templul masonic, dărâmându-i apoi peste granițe, unul câte unul, bastioanele socotite inexpugnabile până atunci. Singur și împotriva lumii întregi, el a redus la tăcere Austria, Polonia, Cehia și Franța. Rusia, la rândul ei, este pe punctul de a se prăbuși. Și nu va trece poate anul când vor împărtăși aceeași soartă, democrațiile anglo-saxone.

Odată cu năruirea lumii vechi, se pregătește să dispară și regimul de teroare a aurului care storcea până la neființă vloga popoarelor, făcând din tezaurele blindate ale băncilor internaționale arme mai teribile chiar decât cazematele frontului.

Dar intervenția Führerului a fost într'adevăr providențială mai ales în cruciada de dânsul întreprinsă împotriva Bolșevismului. Căci, prin deosebire de național-socialism pe care Hitler îl definește ca un fenomen pur germanic și în consecință neapt de a deveni marfă de export, — bolșevismul a fost în toate timpurile pârghia răsturnătoare a familiei, proprietății, națiunii și credinței creștine, pregătind odată cu nimicirea lor, aceea a civilizației europene. În ultimii ani, Kominternul își aruncase tot mai departe năvodul, dezbinând popoarele și producând adesea sângeriări cumplite în sânul lor. Tradițiile autohtone se surpau odată cu altarele, ca în Spania. Granițele slăbeau din cauza dispariției lente a conștiinței naționale, ca în Franța. Bisturiul pe care Moscova îl pretindea salvator în operarea așa zisei cangrene sociale, se dovedea a fi înveninat. Pe unde trecea, chiftea puroiul, se întindea moartea.

Atunci, în ceasul al doisprezecelea, când nici o îndoială nu mai putea fi, unealta criminală a iudaismului a fost izbită fără de cruțare de mașina de război germană. Inceștarea e încă în curs. Dar agonia colosului se apropie. Auzim de pretutindeni clănțănitul mitralierelor, icnetul tancurilor, spasmul canonadelor. Le auzim tot mai îndepărtate, mai slabe, ca și trosnetul încheieturilor rusești peste care izbânda și-a aruncat zarurile.

Omenirea se poate socoti însfârșit salvată. Căci, după cum în 472 câmpiile Catalaunice au înmormântat invazia Hunilor lui Attila și după cum, în 732, la Poitiers, a fost zdrobită Semiluna sarazină venită să înlocuiască în Europa Sfânta Cruce, tot așa biruința ce se înfiripă anul acesta în

Răsărit e chemată să elibereze pentru totdeauna o civilizație de trei ori milenară, doborând pe veci cea mai întunecată și bestială dintre toate culturile, cea iudeo-marxistă.

Ca și Hercule în cele douăsprezece lucrări ale sale, Adolf Hitler, titanul timpurilor moderne, a început prin a înăbuși fiara plutocrației iudaice și hidra francmasonică pentru a sfârși cu eliberarea destinului thezeic al arienilor din infernul dominației bolșevice.

Și de aceea popoarele europene ridică glas de slavă la aniversarea celui ce le-a dat viața.

Iar poporul român, odată cu ofranda jertfelnică a mândrelor sale oștiri ce luptă astăzi prin îndepărtatele stepe ale Donețului, e fericit să-și poată înmănunchia profunda-i recunoștință și devotamentul necondiționat pentru a le oferi, nesilite, omului providențelor salvatoare.

În ce ne privește, strigăm din adâncul inimii cuvântul atât de scump nouă și care însfârșit nu mai este socotit al trădării ci al ralierii ariene și creștine.

Heil Hitler

GH. A. CUZA

CRONICA IUDAICĂ

CARTEA KAHALULUI

**Documente pentru studiul iudaismului în Rusia și a influenței sale
asupra popoarelor în mijlocul cărora se dezvoltă
de I. Brafman**

CAP. XII

Recunoscut prin statutele naționale, religioase și civile, (Talmudul) a fost primit în toate regiunile cu populație jidovească, nu numai în Asia și în Africa, dar deasemenea în Europa unde jidovii s'au răspândit în diferitele țări mediteraneene. Redactarea în scris a talmudului, fără nicio idee serios preconcepută, și-a dat roadele în sensul ca nevoia general simțită astăzi de a studia talmudul, poate fi ușor satisfăcută.

Dar veacul de aur al libertății jidovești sub auspiciile semilunii a trecut repede. Urmașii lui Omar, nu i-au continuat politica privitoare la jidani. Ei au scos din ultare „Uniunea lui Omar“, decret a cărui executare fusese neglijată chiar de către înființatorul lui. Sub sceptrul lui Almulavaki (849—856) al treilea descendent Almamuns, administrația centrală a jidanilor, și-a pierdut puțin câte puțin puterea și semnificația sa primitivă, iar către sfârșitul secolului a 9-lea, Gaonii și parlamentul administrativ Sura și Rumbidit, dispar din scenă.

Lovituri atât de simțitoare n'au fost totuși fatale organizației jidovești, care a câștigat mai multă forță în cadrul național interior, izolându-se din ce în ce.

Roș-Galuta și Gaonii cad; guvernul țării nu mai tolerează existența unei puteri centrale (iudaice) pentru considerații politice. Dar în timp ce

lucrurile se desfășoară astfel, comitetele locale și Bet-Dinul câștigă o mai mare putere. Guvernul, bănuind că aceste instituții au de scop perceperea de impozite și hotărîrea măsurilor religioase, le dădea un anumit ajutor, din motive economice. Astfel, după prăbușirea instituțiilor centrale, comitetele provinciale și Bet-Dinurile moștenesc puterea acestora și împotriva deciziunii lor, nu mai exista apel pentru jidanii din acea rază. Dacă mai adăugăm faptul, că împrejurările susceptibile de a fi supuse deciziunilor Autorității Centrale, se hotărau prin legile naționale — talmudice ; devine clar că Indoelile resimțite de jidani au făcut să pătrundă talmudul tot mai adânc în credințele și obiceiurile jidovești, până într'atâta în cât studiul lui s'a răspândit cu repeziciune printre toți jidanii.

Ajungem acum, la clipa în care diversele comunități jidovești și-au realizat întreaga dezvoltare și au arborat drapelul talmudic, unindu-se între ele și formulând acea surprinzătoare republică municipală talmudică care, prin manevre infame, a ținut piept timp de 10 secole celor mai tari adversari și care a înregistrat ușoare modificări aparente, în fond păstrându-se intactă până în zilele noastre.

Pentru a face posibil studiul formelor primitive ale acestei organizări, al celeia din epocile posterioare cât și al celei definitiv adoptate în prezent în casele Kahalului și ale Bet-Dinului din diverse regiuni ale lumii și în deosebi printre popoarele slave, vom recurge la un document care a câștigat drepturi incontestabile la deplina noastră încredere. Vom face un extras după „Cartea Kahalului din Vilna“, care printr'o împrejurare surprinzătoare face parte din Kivia-Nesmana¹ și care a fost sustrasă atenției generale, prin baricadele de nepătruns ale alfabetului iudaic.

Iată acest document :

În fruntea orașului se află Ah-Bet-Din-gaonul (Rabin) ; Roș-Bet-Dinul (președintele Bet-Dinului) ; Bet-Dinul cu 12 membri și reprezentanții orașului. Rabinul este numit pentru trei ani de către adunarea generală. Datoriile lui sunt hotărîte în amănunt în paragrafele de mai jos :

a) La chemarea reprezentanților Kahalului în adunare, ori în toate celelalte ocazii, rabinul este dator să se înfățișeze personal, fără cea mai mică întârziere. Cu atât mai mult, el nu poate refuza să participe la procesele judiciare. Lui îi revine răspunderea ca să nu existe în oraș nici plângeri nici murmure din partea particularilor împotriva Kahalului și a Dajonilor (membrii Bet-Dinului). E de datoria lui să judece, dimpreună cu Kahalul, procesele după textele sfinte, și cu Dajonii, neînțelegerile pentru bani. Rabinul nu trebuie să ție samă de nici o piedică, chiar dacă ea ar veni din partea adunării generale. Dar acest drept nu-i poate fi conferit, decât în cazul în care Tanonat Hakhisa (regulamentul orașului) recunoaște *liberum veto*.

1. „Kivia-Nesmana“, lucrare istorică de Fînu. Vilna, 1860.

b) În procesele Kahalului, adică în cele raportându-se la veniturile Kahalului și la taxe, rabinul n'are nici un drept să se amestece, afară de cazul când se confirmă condițiile unei arenzei cu un deținător. Rabinul participă pentru a veghea, ca nu cumva combinațiunea să se decidă cu mai multe voci, și semnează (contractul) cu Kahalul.

c) Dacă Kahalul vrea să fixeze o colectă ori o contribuție, ori ceva care contravine reglementărilor orașului (jidovesc), și un singur membru se opune, rabinul este obligat să se alăture acestui opozant și să nimicească o asemenea afacere, terminând lucrurile cum este mai bine.

d) Când Bet-Dinul judecă un proces de bani, rabinul nu-l dator să ia parte. Dajonii au dreptul să hotărască în aceste procese fără rabin. El nu are nici un drept să se amestece sau să cenzureze în vreun fel hotărârile Dajonilor. Dar dacă în timpul unul proces, una din părți cere ca rabinul să fie prezent, acest lucru nu se poate refuza, chiar dacă procesul în cauză ar fi de cea mai minimă importanță.

e) Părerea rabinului nu constituie un privilegiu față de cea a celorlalți membri; dar dacă glasurile se împart, cuvântul rabinului are preferință. Pentru apărarea particularilor (împotriva Kahalului), procesul este judecat după regulamentele instituite pentru întregul ținut. La chemarea *Bakabeului Takinot* (Compilerul de legi), rabinul trebuie să răspundă. Anularea anumitor regulamente se face cu majoritate de voci. El nu trebuie să se opună la anularea anumitor regulamente, dacă ele nu au caracterul de opoziție la legile țării. Pentru aprobarea unor legi iudaice noi, rabinul poate opune veto, dacă încă doi membri îi împărtășesc părerile.

f) Rabinul personal nu hotărăște, nici nu pledează vreun proces. În atari împrejurări el trebuie să se conformeze regulamentelor ținutale. Dar dacă problema în litigiu n'a fost prevăzută de acele regulamente, nici de cele ale orașului, i se alătură pentru a hotărî, doi funcționari reglementatori, doi reprezentanți ai adunării generale, doi șefi și doi Dajoni, care nu sunt rude între ei.

g) Rabinul nu are dreptul să se amestece în hotărârile *Șimoimului* (cel care fixează candidații), în timpul zilelor de ieșire din Paști; el nu are dreptul să vorbească nici de bine, nici de rău despre candidați, nici să se adreseze proprietarilor de case, nici altor persoane particulare.

h) În timpul adunării membrilor din întreg ținutul, rabinul nu are dreptul să semneze niciun document ori hotărîre împotriva Kahalului din partea particularilor izolați sau din partea mai multor persoane, fără știrea reprezentanților adunării generale.

Despre titlurile de Habor și Mareine

Titlul de Habor se conferă de rabin, împreună cu cel mai vechi membru al Kahalului orașului și cu președintele Bet-Dinului (conform regulamentului ținutal).

Pentru a ridica pe cineva la demnitatea de *moreine*, se alătură rabinului 4 reprezentanți de orașe și 4 șefi, care posedă această situație după legile țării și care au studiat *poskimul* (codul legilor talmudice), doi președinți de Bet-Din, iar dacă nu se află, doi primi-judecători.

Toți acești membri trebuie să se adune obligatoriu la locuința rabinului sau în casa Kahalului, unde hotărâsc cu majoritatea de voci. În niciun caz nu se poate conferi rangul de *moreine*, decât conform legilor ținutale și numai celor care au studiat Hașen-Hamișotul (Codul complet al legilor talmudice), chiar dacă ar cunoaște talmudul și legile făcute de cei mai noi rabini.

În rândul membrilor din *Assifa* (Adunarea generală) trebuie alese persoanele care iau parte la sarcinile orașului. Printre ei se aleg ca reprezentanți, bătrânii și alți membri ai administrației Kahalului.

În general, numai cei care au primit demnitatea de *moreine*, pot face parte din această instituție.

Haborii au deasemenea dreptul să fie admiși după un anumit număr de ani dela căsătoria lor.

(Va urma).

Trad. de FR. I. BOTEZ

ÎNSEMĂRI

MARIA GH. CUZA PE DRUMUL VEȘNICIEI

Deși început de primăvară, vremea extrem de răcoroasă și cerul plumburiu prevestitor de zăpadă îți dădeau mai degrabă impresia unei târzii zile de toamnă. Pe barierele orașului intraseră de dimineață pâlcuri de săteni care grăbeau să ajungă la Biserica 40 de Sfinți, pentru ca să se închine la catafalcul nobilei doamne pe care foarte mulți au cunoscut-o și au primit din partea ei, adeseori, un sfat, o vorbă bună, un zâmbet. Dar mai presus de toate, ei învățase să prejuiască adânca-i înțelegere în vremurile când, în lupta mare naționalistă, poposeau adesea la locuința d-lui profesor Gh. Cuza.

Pe măsură ce minuntarele înaintau spre ora 10 a dimineții din această Sâmbătă a lui 21 de Martie 1942, fiecare dintre ieșeni căuta să-și pună la punct treburile, pentru a participa la înmormântarea ilustrei dispărute și a o conduce pe ultimul ei drum, până la locul veșnicei odihne din cimitirul „Eternitatea”.

Și au ținut să participe la această mare tristețe care, nu mai era numai a familiei ci a Iașului întreg, alături de intelectualitatea ieșană, sutele de nenorociți care găsisse în Maria Gh. Cuza, o alinare, un ajutor și o îndrumare precum și nenumărați delegați din toate satele, dovedind prin participarea lor, strânsa legătură a defunctei cu năzuințele păturii noastre țărănești.

Clopotele Bisericei 40 de Sfinți au prins a suna începutul slujbei prohodului oficiat de Sfinții lor Preoții Arhimandrit Stupcanu, Șt. Gheorghiu și C. Nonea.

Catafalcul era acoperit în întregime cu o cascadă de flori naturale, iar printre zecile de coroane depuse de prietenii din toate colțurile țării, unduiau panglicile albe sau tricolore purtătoare de slovă recunoscătoare pentru aceea ce-a fost nedespărțita tovarășă a profesorului ieșan, d. Gh. Cuza, în luptă dusă pentru biruința românismului.

În timp ce ritualul sacerdotal continua în mijlocul imensei mulțimi ce depășise intrarea bisericii, până în strada Berthelot, lacrimile familiei Cuza și Flondor sporeau pe măsură ce se apropia clipa supremei despărțiri. Soborul preoților lăsase să cadă în murmure ultimul cuvânt al „veșnicei pomeniri“, întovărășit de clopotele ce anunțau terminarea slujbei funebre. În acest moment, d. prof. Gh. Cuza s'a apropiat de racla de stejar masiv și a depus alături de corpul neînsuflețit al Mariei Dela Cozia un pachet legat cu panglică albastră, cuprinzând scrisorile sale către iubita-i soție care ceruse stăruitor să-i fie așezate alături în sicriu. Căci sunt despărțiri ce nu pot fi acceptate nici dincolo de mormânt.

Apoi, în cucernica reculegere a asistenței, câteva doamne din societatea ieșană au rostit ultimul omagiu închinat nobilei prietene și atât de activei prezidente a „Asociației Amicele Tinerele Fete“, — sufletului de elită și distinsei poete care pleca pentru totdeauna.

Într'o scurtă dar impresionantă cuvântare d-na prof. Eliza Iosif a spus următoarele :

„Ce frumoasă ești Domniță dragă! Ce adânc aievea îți este somnul cel veșnic! Ai coborât, nimfă a pădurilor de fag, din Moldova cea de Sus, ne-ai adus sufletul tău de o calitate rară, întrupare a ceea ce avea mai bun și mai românesc vechea boierime vitează și generoasă a Moldovei.

„Ai venit aici între noi și te-ai cheltuit și dăruit întreagă cu mărinimie domnească.

„Parcă te văd, cu ochii obosiți de bucurie, cu vorba caldă și tremurată de emoție și mulțumire că poți aduce o veste bună pentru a face cât mai folositor, și mai acasă, adăpostul bietelor fete fără rost pe lume.

„Din atâtea organizații de asistență socială, ai ales și îmbrățișat cu devotament pe cea mai delicată și discretă, pe cea mai cheluitoare de bunătate și ospitalitate moldovenească și i-ai dat tot sufletul, cu toate gândurile și toate puterile; le-ai dat tineretului feminin pribeag pe cărarea vieții.

„Căci erai întreagă de o finețe subțire ca firul de păianjen, de o delicateță suavă ca un ghiocel de primăvară, de o blândețe creștinească neobișnuită în lumea egoismelor.

„Cei ce te-au apropiat, au trecut prin ceasuri de înălțare sufletească, cum ți le poate da numai audierea simfoniilor perfecte sau contemplarea picturilor celebre. Căci în adevăr, Domniță dragă, ai fost o desăvârșită realizare de artă a femeii românce.

„Acuma ne-ai părăsit.

„Se pleacă frunțile coplesite de gânduri amare. Se frâng de durere sufletele cernite.

„Iar tu dormi în fine, dormi pentru totdeauna. Pe figura ta scumpă flutură ultimile gânduri trimise celor care ți-au fost atât de dragi, cât nici nu ai știut poate.

„În această tăcere de mister creștin, parfumată cu miresme scumpe, nu zărești cum se desprinde, diafană, o tremurare de suflet neprihănit și liberat de greutatea gliei?

„Iată-l! Se înalță și se împrăștie în elegantele, delicatele și nevăditele volute ale adierilor cerești.

„Auziți melodia șoptită, neauzită, a ultimei poezii cântată în pragul celei din urme clipe pământești.

„Nu o auziți cum se apropie binișor de fiecare dintre dvs. și vă șoptește ultimile ei vorbe bune, ultimul adio? Nu o vedeți cum se duce sus, se înalță departe, departe de lumea durerilor și a zbuciumului sufletesc?...

„Domniță dragă, să-ți fie drumul ușor, să-ți fie veșnicia fericită, așa cum o meriți, amin”!

A urmat apoi cuvntul profund simțit și recunoscător al Doamnei Marga Ghițulescu, președinta consiliului „Asociației Tinerelor Fete” din București, după care dă glas emoționantului rămas bun al tinerelor fete din cămin, d-ra Florica Muscală.

D-na prof. Alma Paul-Andriescu rostește la urmă această cuvântare:

„Sufletul nostru împovărat de jale se oprește în fața sicriului deschis..

„Ca o lovitură de trăsnet s’a rostogolit în inimile noastre vestea grea de înțeles a marelui tău doliu... Năprasnică moarte!

„Nu te putem tălmăci căci mai greu ca oricând cuvântul acesta cade în sufletul nostru învins... În tăcerea reculegerii, duioasa și blânda ta amintire presărează în sufletele împovărate de lacrimi, icoană de icoană.

„Domniță a plaiurilor bucovinene, ai venit în sfântul pământ al Moldovei cu care te-ai înfrățit și te-ai legat pe veci. Ce suflet nemărginit! Cu câtă simplitate, cu câtă discreție, știai să te streкори prin viață și cum știai să cucerești în modestia ta, cu vorba ta caldă, cu glasul tău și cu sinceritatea albă a sufletului tău dumnezeesc! Ce frumos știai să gândești! Ce adânc simțeai dreptatea și toate nedreptățile lumii acesteia. Dar, mai ales, ce minunat știai să scrii!

„Parcă te văd prin poienele dela vie, senină, cu sufletul acela proaspăt și îmbălăsmat sub ploaia florilor de iasomie, cu ochii duși în depărtări.

„Parcă aud crâmpee de vis desprinse din versurile tale :

Când, fulgi topit la finele de iarnă,
Voi trece de lumeștile hotare,
Veni-va oare liniștea cea mare
Uitarea peste lacrimi s’o aștearnă?...

„Te aud murmurând, Maria Dela Cozia — aud murmurând pe toate coardele inimii tale, — gândurile cele mai dragi. Ce suflet sensibil și vibrant! Ce inimă de aur, ce minte luminoasă și scânteietoare!

„Aici, lângă somnul tău îngeresc și lin, aud râsul tău copilăresc, cristalin și atât de cald; urmăresc gândurile și dorurile tale în care ai îngropat inima ta întreagă.

„Oare să fie adevărat că odată cu tine apune atâta frumusețe?

„Cu sufletele cernite ne plecăm frunțile în fața neînduplecatului destin!

„Dar... nu pot să-mi îngădui gândul că odată cu sicriul ce te smulge dintre noi, va trebui să dispară dulcea, blânda și duioasa ta amintire.

„Nu, Maria! Strădania ta senină, viața ta exemplară de soție, de mamă, de prietenă și de româncă, și tot înțelesul ei simbolic, vor rămâne deapururi în inimile noastre. Ele vor ridica monumentul etern al frumuseții, al devotamentului, al distincției, al generozității, al blândeții, și al simțirilor adânc sincere.

„Iubită Maria! Un singur lucru n'a putut înțelege inima ta, un singur lucru n'a putut cuprinde. Aveai atâta dragoste în jurul tău; atâta caldă apreciere, atâta respect și admirație pentru frumusețile tale eterne, materiale și spirituale! Câtă mângâere n'ai adus pretutindeni și câte suferinți n'ai alinat în spitalele cu răniți! Asta n'ai înțeles și n'ai vrut să înțelegi! Prea ai fost modestă, prea puțin preț ai pus pe darurile tale risipite cu atâta generoasă uitare de tine! Acum cobori în pământul rece ce așteaptă deschis. Dar sufletul tău se plimbă în sferile cerești, în sferile senine, spre lumea îngerilor ce te așteaptă cu brațele întinse. Domniță a plaiurilor bucovinene, te plânge Iașul, te plânge Bucovina, te plânge întreaga Moldovă, te plânge toată suflarea românească. !...

„Odihnă lină, suflet ales“.

Cuvintele de suprem omagiu fusese rostite. Ele s'au risipit în talazul mut al înlăcrimării obștești. Slujba s'a sfârșit, dar nimeni nu se poate desprinde de-acolo. Familia cere să i se îndeplinească dorința ca să rămână o clipă singură, lângă catafalcul celei mult iubite. Rând pe rând biserica este părăsită însfârșit, pentru ca Maria Gh. Cuza să-și lase fruntea-i senină, și zâmbetul de pe buze, sărutate de copiii ei dragi, Sușu și Titi, și de nemângâiatul ei soț.

E clipa ultimei despărțiri. Momentul e dintre cele mai impresionante. Oricât ar fi de maestru sculptorul în dăltuirea marmorei sau poetul în izvodirea stihurilor, ei nu vor putea niciodată reda durerea, imensă pe cât de mută, a acestui suprem rămas bun. Și totuși de mii de ani omenirea întreagă — fiecare la rândul său, — a trecut prin sfârșirea despărțirilor fără întoarcere, dela popasul unde vremelnicia se preschimbă'n veșnicie.

Dar iată că sosește un grup de tineri moldoveni. Sunt vechi lupători pentru biruința Svasticei, Ei ridică încet sicriul cu rămășițele pă-

măntești ale Mariei Gh. Cuza și se îndreaptă spre carul funebru. Cortegiul se pune în mișcare și, urmat de mii de ieșeni, parcurge străzile Berthelot, Carol, Lăpușneanu, Cuza-Vodă, Tg. Cucului și Eternitatea, spre cimitir. Din cerul plumburiu stau gata să cadă fulgii de zăpadă. Iașul e încremenit de natură și de copleșitoare-i durere. Clopotele bisericilor vestesc la răspântiile înțesate de lume ultimul drum al Mariei Gh. Cuza. E aproape de ora 13. Sicriul se află acum pe marginea hrubei proaspăt zidite. Soborul preoților face cea din urmă rugăciune, înainte ca sicriul să fie coborât în lăcașul de veșnică odihnă. Când glasurile preoților s'au risipit, d. prof. C. N. Tomescu aduce la mormânt închinarea camarazilor naționaliști:

„O boală trupească, oarbă și surdă, ce n'a vrut să vază și nici s'asculte freamătul de iubire și devotament ce străjuia în jur, a sleit puterile sufletești și trupești ale nobilei Maria profesor Gheorghe Cuza și, atât de timpuriu, a dat-o morții.

„Ne stă mintea în loc: o privim în îngustimea sicriului și totuși parecă n'o vedem. Plângem laolaltă și nu înțelegem de ce curg lacrimile noastre. Să dispară dintre noi o așa de aleasă făptură, cu atâtea frumuseți sufletești, cum a și fost minunat omagiată în biserică, — nu ne vine a crede. Dar din taina vieții de aici ca și din adâncimea celeilalte de dincolo de mormânt, puține știm și nu multe ni-i dat să înțelegem!

„Desprinsă din vestita familie a Flondorilor, tenaci păzitori ai strămoșeștilor tradiții și încumetați luptători pentru descătușarea Bucovinei, vâstarul acesta nobil, tânăra Maria, s'a altoit aici, în vatra Moldovei, pe vajnicul trunchi al familiei de apostoli. Cuza, dăruindu-i continuitatea prin cele două dragi mlădițe, — Alexandru-Ion și Elena.

„De pe pragul căminului lor, așa de frumos ne primea! Cu privirea ei caldă și cu suflet mărinimos, învăluia pașii și simțimintele noastre. Pentru fiecare avea un cuvânt ales, o tălmăcire, un îndemn. Iar în strădania noastră românească, de luptă pentru biruința legii și a neamului, Domnița Maria se arăta așa de înțeleghătoare și plină de avânt! Ea împletise în convingeri forța naționalistă natală, din familie, cu doctrina și zbuciumul cuzist. Ea a fost aproape două decenii avântarea nedesmințită a frământării noastre românești. Lângă dragul ei soț, veghind și ajutându-l și mereu privindu-ne și pe noi, Maria Cuza a încrustat pe răbojul naționalist o dâră adâncă, ce nu se șterge.

„Și acum, sufletul ei mare și luminos pornește spre văzduhul albastru al veșniciei, unde încetează orice durere și toată suspinarea.

„De acolo, nobilă Domniță, nu înceta a privi spre cei scumpi, soț și copii, atât de zdrobiți. Trimite-le gând de înrourare și de liniște! Fă să se reverse peste mult încercatele lor suflete alinarea cea atât de trebuincioasă și roagă la scaunul lui Hristos Dumnezeu, roagă pe Sfinții Lui, să ajute neobositei strădanii a îndrăgiților tăi de aici, pentru isbânda Crucii Sfinte și a iubirii noastre de Neam.

„Iar pe tine, drag prieten și greu încercat soț, te îmbrățișăm în cumplita ta suferință; suntem și mai aproape de inima ta și părtași ne facem ai durerii ce te răscolește așa de adânc.

„Și alături de frumoasele mlădițe, de copii înlăcrămați, noi toți prietenii, înălțăm pioasă rugă către Mântuitorul Isus, Cel ce-a biruit moartea și suferințele din veac ale omenirii le-a săpat, să primească nobilul suflet al Mariei Cuza în paza și cereasca sa lumină, să-i dea fericirea fără de sfârșit, iar pe noi să ne miluiască”...

Soborul preoților trimite către Cel de sus ultima rugă, după care capul greu de stejar acopere pentru totdeauna corpul neînsuflețit al celeia ce-a fost Maria Gh. Cuza.

În lacrimile tuturor, sicriul este coborât în criptă. Lumea se risipește. Drumurile se pustiesc. Fiecare duce cu sine tăcerea înfiorată a marilor sfâșieri.

Locuința din str. Codrescu a rămas văduvită de nobila ei stăpână. Totuși prietenii cei mai apropiați găsesc aceeași caldă primire de totdeauna, iar Svasticele care plâng după nobila Domniță se reliefează acum, parcă mai luminoase, în lupta pentru cauza românismului de pretutindeni. Căci din marile jertfe sunt plămădite biruințele.

A. M. Frimu

MARIA DELA COZIA

Era o zi răzvrătită de toamnă.

Pe strada Carol, oamenii erau jucăriile frunzelor care troenise trotuarul.

Acu te plesniau uscat de sus, improșcându-te pe obraji, acu te urmăreau în vârtejuri șuerătoare, te impresurau, agățându-te de braț sau strecurându-se pe după guler...

Atunci Te-am văzut Maria Dela Cozia, trecând visătoare prin dreptul căminului Regina Maria.

Ochii ni s'au întâlnit în acelaș zâmbet. Aproape ai alergat la mine.

Aveai o scânteere 'n priviri și când mi-ai strâns mâna, așa îți tremura brațul, că m'am zăpăcit și n'am scos o vorbă...

Cu sufletul la gură, am așteptat să-mi vorbești. Dar ai tăcut și ai făcut un pas înainte. Ne-am trezit mergând alături pe drumul care duce la grădina publică.

Era așa nenatural să tăcem! Ne întâlneam doar a doua oară iar eu nu aveam decât optsprezece ani...

Însă simțeam că puterea ta dominatoare îmi cere să tac.

Am pătruns amândouă în grădina Copoului și pașii înfrățiți au apucat, foșnind frunzele, pe aleea din stânga, tot mai la fund, până sub un copac bătrân.

Acolo ne-am așezat pe un butuc și am privit cum se ascund în pă-mânt gândacii, cum o ciocănitoare scandează versuri pe coaja unui salcâm.

Nu era nimeni și-mi era frică de tăcerea Ta, de tăcerea mea... Părea că, dela noi, ea se destramă în văluri lungi și s'asterne pe alei; șerpuiește pe după copaci și se 'nalță deasupra grădinii.

Dar în ochii Tăi, au sclipit lacrimi, care, ciudat!... n'au căzut ci s'au uscat sub pleoape.

Așa de misterioasă mi-ai apărut atunci, Maria Dela Cozia!...

Căutam un cuvânt potrivit, să rup tăcerea, dar Tu te-ai aplecat și cu degete fine ai cules de jos o frunză ruginită.

Buzele abia Ți-au îngânat:

— Dece nu scrii o poezie despre căderea frunzelor?... dar imediat ai revenit:

— Nu. Ești prea mică! Trebuie să scrii despre înmugurirea frunzelor. Despre vestejirea lor, voi scrie eu.

— Când? am întrebat.

— Nu știu, cred că nu peste mulți ani...

De peste gard, dela Seminarul catolic unde erau ferestrele deschise, pătrundea până la noi, o rugăciune din orgă.

Ne-am sculat și tot așa tăcut, am ieșit din grădină. În dreptul Aleii 7 Roșiori, mi-ai întins mâna. Cred că Te-am privit atâta de întrebător, încât ai zâmbit, alintându-mi bărbia.

Și ne-am despărțit...

Mult timp a stăruit pe urma-ți gândul meu:

Ce-ți răvășise oare sufletul în acea zi de toamnă?

Te impresionase numai căderea frunzelor sau poate... taințele adânci ale sufletului se cereau în lumină?!

Azi, nimeni nu mai poate ști, Maria Dela Cozia!...

Tana Mugurel

MARIA CUZA PRINTRE RĂZEȘII BUCOVINEI

Era într-o după amiază de sfârșit de Martie, de sfârșit de iarnă, o după amiază de primăvară. Soarele cald topise troianul lunilor de besne și viscol. De pe pământul despovărat, se ridicau aburii calzi și reveneala brazdelor proaspete.

Ne porneam cu trăsura la Rădăuți când, la amândouă bisericile din sat, începură să tragă clopotele. Ca niciodată mi s'a strecurat în suflet o melancolie grea, neînțeleasă.

De ce trăgeau oare clopotele? Și dece melodia lor îmi pătrundea în suflet atât de adânc, întovărășită de atâta durere? Vre-o amintire? Poate... cine știe?... Căruțașul iscodi pe un bătrân ce venea dinspre biserică: Acesta știa. Aflase înaintea noastră dureroasa veste. A îngânat cu lacrimi abia reținute:

— A murit Doamna Maria Cuza...

M'am despărțit de bătrân, neputând crede că Domnița Maria atât de tânără, atât de bună ca mamă, soție și româncă, ne părăsise pe vecie. Și totuși duceam cu mine lacrimile și suspinul tuturor celor care au cunoscut-o !...

— Se poate una ca asta, domnișorule ?... Vocea speriată a căruțașului mă rechemă la realitate.

— Se poate, vezi bine că se poate, bădie. Adesea Dumnezeu ne ia tocmai pe cei ce ne sunt mai dragi, ce ne iubesc mai mult,—i-am răspuns cu glasul stins, venit parcă și el din lumea în care trecuse mult prețuita doamnă.

— Dar bine domnișorule, așa dintr'odată ? !

— Moartea vine, bădie, de cele mai multe ori atunci când n'o așteptăm.

În loc de răspuns, el îmi depănă amintirile sale : Am cunoscut-o și eu. Era într'o primăvară ca asta. D-ta erai la școli când a venit la Arbore în-tovărașită de mai mulți domni și doamne. Îmi pregătisem plugul să vă ar livada. Cum s'a dat jos din mașină, m'a rugat s'o las să tragă câteva brazde. N'am zis nimic, dar m'am uitat poate cam lung că de... era boieroaică. Ea m'a înțeles. Mi-a înțeles îndoiala și mi-a zis : „Mână-ți d-ta caii și vei vedea“ ! Într'adevăr cum era cu mâinile înfipite pe coarnele plugului, părea că-i puterea și priceperea însăși. Am zâmbit pe sub musteață și am pornit. Ce să vă mai spun domnișorule ? Cornorea mai bine decât mine. Am tras împreună trei brazde lungi dela cornul casei până la pârau. S'a oprit apoi și cum ne înconjurase o mulțime de oameni de-ai noștri, a luat un pumn de țărână, l-a frecat în palme și l-a apropiat de față. A mirosit pământul gliei noastre, domnișorule, de parcă nu se mai sătura. Cei dimprejur o priveau nedumeriți. Dar ea le-a zis :

— „Miroasă așa de plăcut lutul românesc că nu mă satur nici odată de mireasma lui. Dar numai țărna proaspătă, scoasă de fierul plugului,—căci ce-i de-asupra, sunt păcatele neunirii noastre care plutesc vrăjmașe“.

— Pe fețele tuturor trecu o lumină de înțelegere dar tot atunci apărură și o umbră de muștrare pentru că nu pricepuseră gândul ei... Da, neunirea noastră care spurcase țarinile câmpului românesc. Așa, domnișorule, așa a fost... Iar acum Dumnezeu i-a dat bucuria de a dormi în pământul ei drag, cu miresme de primăvară și sub rădăcina de busuioc.

Cât voiui trăi n'am să uit că doamna Maria a arat pe ogorul nostru, ea fata cea mai mândră din câte am avut, fata Flondorilor din Storojineț, soția lui Cuza.

Grigore I. Grecu

VERSURILE MARIEI GH. CUZA

vor apărea în curând editate de „Cetatea Moldovei”, sub îngrijirea d-lor prof. Gh. A. Cuza și Petre Stati. c. m.

21 APRILIE, ZIUA CTITORIEI ROMEI ȘI A MUNCII ITALIENE

Pentru întemeierea Romei, data e mai mult simbolică decât reală. Desprinsă din primăvară, ea rămâne icoana devenirilor glorioase ale latinității și nici decum o amintire istorică. Căci prea îndepărtată e clipa ceea de neguroasă zămislire când Romulus a crestat cu un plug etrusc brazda sfântă pe care aveau să se ridice apoi zidurile cetății plămădite din însuși sângele fratelui său. În conștiința civilizației ariene și creștine, Roma rămâne eternă nu numai prin permanentul ce a păstrat, nealterată, până și litera numelui ei pelasgic. Nu e eternă numai prin proiectarea în veșnicie a prodigiosului ei destin, dar și prin arhaicele-i începutului ce se pierd în noaptea timpurilor, născute parcă fiind odată cu ele.

Ducele Mussolini a înțeles să contopească sărbătoarea primăverii latinității cu acea a muncii italiene. În cuvântarea rostită la 21 Aprilie 1934, când a hotărât pentru prima dată această înfrățire, el spunea: „Revoluția fascistă a cerut dela poporul italian *disciplina și unitatea necesară*, dar ea și a luat și un solemn și mare angajament căruia toți revoluționarii Cămășilor Negre îi vor păstra credință până în ultima clipă a vieții lor. Acest angajament înseamnă: o mai mare putere și o mai bună stare pentru poporul italian“. Disciplina, unitatea și munca, alcătuiesc tripticul ideal al revoluției fasciste, toate trei urmărind, deopotrivă, mărirea și bună-starea Patriei. După scăderile și umilințele de tot felul ale democrației masonice care supusese Roma Catonilor, a Scipionilor și a Caesarilor, conducerii jidanului Nathan, — poporul italian și-a regăsit, prin revoluția națională, virtuțile pe care își întemeiasă un trecut inegalabil.

Astăzi, munca în strânsă colaborare cu arma biruitoare, deci disciplina ostășească înfrățită cu unitatea strădaniilor populare, pregătesc sub glorioasa comandă a Duceului biruința cea mare a popoarelor ariene. Acestea vor vedea pe viitor în Roma nu numai cuibul străbunei civilizații, dar și metereaza ocrotitoare a destinelor lor, într'o Europă devenită mai bună și mai fericite prin respectul dreptății și evlavia muncii, — așa cum o vrea legea eliberatoare a Axei! G. A. C.

PRIETENIA ITALO-ROMÂNĂ

D-l Giovanni Terranova, distinsul publicist italian care ne-a vizitat țara în mai multe rânduri, și-a adunat articolele entuziaste apărute anul trecut în presa italiană despre țara noastră, în volumul *Romania in marcia*, (Cremese-Roma, XX, 1941, 276 pag. + 57 il.).

Lucrarea e prefațată de d. Mihai Antonescu, vice-președinte *ad-interim* al consiliului de miniștri, — ca un semn mai mult al prieteniei insolubile italo-române.

Autorul dă printre altele, o atenție deosebită mișcării antisemite dela

noi, închinându-i un întreg capitol,— *Mentalita anti-iudaica della Romania, intervista con A. C. Cuza, ex-ministro e decano degli antisemiti europei* (pp. 83—89). D-l Terranova, în cadrul unui interviu luat d-lui A. C. Cuza în Iulie 1941, descrie figura viguroasă și spirituală a marelui antisemit. D-sa accentuează încrederea noastră în Führer și Duce, făuritorii Europei noi, care vor soluționa definitiv problema jidovească în sensul eliminării iudaismului din spațiul civilizației ariene.

Autorul a ținut să prezinte personal lucrarea d-lui A. C. Cuza. Cum însă d-sa lipsea din București, i-a trimis volumul la Iași, întovărașit de o călduroasă scrisoare în care vibrează cel mai curat sentiment de venerație pentru lupta de o viață a bătrânului profesor naționalist.

Asemenea manifestații au darul de a cimenta o prietenie ale cărei temelii politice cer nu numai enunțări din vârful buzelor ci o permanentă și cât mai strânsă colaborare sufletească în cadrul deplinei sincerități.

G. A. C.

„SCRISORI DE RĂZBOI”,

CULESE DE D-L AL. LASCAROV-MOLDOVANU

În numerile anterioare ale revistei, am publicat câteva din răvașele prietenilor de pe front. Din ele se desprindea, neclintită, încrederea în biruința armelor noastre. Jertfele sângeroase, lipsurile de tot felul, erau uitate față de marele țel către care se strunesc iarăși vechile vrednicii românești.

Aceste pagini ostășești trimise familiilor sau celor apropiați, alcătuiesc adevărate frânturi de epopee. Ceea ce noi am făcut în mic, d. Lascarov-Moldovanu a realizat într-o lucrare de ansamblu al cărei titlu este cel atotcuprinzător al prezentei note. Lucrarea a fost tipărită de editura „Cugetarea”, a inimosului și veșnic jertfelnicului bun român Georgescu-Delafras. Scrisorile ostașilor sunt adunate în 351 de pagini compacte. Materialul, pentru facilitarea cercetării, a fost compartimentat pe grupuri. *Căminul, Frontul de foc, Cei de-acasă, Credința, Răniții (spitalele), Intoarcerea acasă (Basarabia și Bucovina), Vorbirea în versuri, După Odessa*,—iată cele opt rubrici în care este adunat prețiosul tezaur documentar al sufletului acestui război.

Nu putem avea decât cuvinte de admirație pentru munca depusă de d. Lascarov-Moldovanu la întocmirea răbojirilor sale. Căci ele „zălogesc, spre a nu se mai pierde, atâtea fărâme scumpe din însuși sufletul neamului nostru”,—precum singur o spune autorul. Ele sunt cu atât mai prețuite, cu cât sunt dublate de o rară modestie, dl. Moldovanu înțelegând să-și cheltuiască timpul atât de prețios, cu aceste pioase ofrande întru îndrumarea și luminarea obștei românești.

Recenta culegere de scrisori nu e întâmplătoare. Ea aparține unui întreg plan de educare a maselor în spirit naționalist și creștin.

Astfel, anul trecut, aceiași editură „Cugetarea” condusă de priceperea românească a d-lui Georgescu-Delafras, a publicat al șaptelea și ul-

timul volum din minunata traducere a *Vieții Sfinților*. E locul să amintim că prind deosebire de cele anterioare dintre care unele sunt tipicare, iar celelalte prea romanțate (v. ed. Patrașcanu-Sadoveanu), traducerea *Vieții Sfinților* datorită d-lui Lascarov-Moldovanu, eliminează elementul miraculos, păstrând structura autentic bisericească, redată într-o factură literară adecvată fondului.

Din opere ca „Scrisori de pe front” și traducerea „*Vieții Sfinților*”, un autor culege cel mult recunoștința celor ce li-au fost deschise orizonturile senine ale idealurilor. Ori, această răsplată, d. Lascarov-Moldovanu o primește cu prisosință de pretutindeni și fără de rezervă, așa cum o facem și noi aici. G. A. C.

UN MARE PRIETEN AL ROMÂNIEI, PROFESORUL FRITZ VALJAVEC

Profesorul Fritz Valjavec dela Facultatea de Științe politice din Berlin, care ne-a vizitat acum un an și despre distinsa personalitate a căruia d. prof. Șt. Berechet s'a ocupat în însemnările numărului nostru din Iunie 1941, se reamintește Iașului, trimițându-ne interesanta sa revistă *Südost-Forschungen*.

Cum publicația e consacrată exclusiv problemelor Sud-Estului European și cum directorul ei este un vechi și verificat prieten al României, nu ne îndoim că spațiul ce ni se rezervă pe viitor în paginile ei va fi deosebit de important. De altfel d. Valjavec, în trecerea sa prin Iași și cu ocazia vizitei mai îndelungate ce a făcut la Cernăuți, a adunat un bogat material filologic și și-a amplificat colaborările românești, solicitându-ne și nouă un articol asupra problemei jidovești din România.

Salutăm cu deosebit entuziasm apariția revistei. Nu atâta pentru alesele-i calități tehnice și documentare cât mai ales pentru spiritul care o animă și marile servicii ce le poate aduce țării. Căci, e trist și o spunem, — suntem prea puțin cunoscuți de marii noștri prieteni germani. Jertfa sângelui românesc de pe frontul din Răsărit trebuie să fie explicată nu numai ca un fenomen al disciplinei noastre statale. România are un suflet mare și generos. Ea și l-a închinat cu entuziasm noilor orânduiri și Germaniei, creatoarea lor, în primul rând. Sunt lucruri care pentru a fi cunoscute, trebuiesc spuse. Iar asemenea mărturii nu pot fi făcute decât de acei care ne-au apropiat și ne-au prețuit.

Ori, profesorul Valjavec face parte dintre ambasadorii culturii germane. Cercetările sale, făcute la fața locului, vor aduce desigur o *restitutio in integrum* și deplina noastră reabilitare în raporturile internaționale.

G. A. C.

BOMBARDAREA LUEBECKULUI

A provocat indignarea generală a întregii lumi civilizate, bombardarea de către aviația engleză a Lübeckului, marele și istoricul oraș hanzeatic. Căci în el nu a fost lovit numai un centru oareșicare comercial și unul din porturile Mării Nordului, ci un adevărat giuvaer arhitectonic, cu monumentalele sale construcții, datând încă din veacul al 13-lea și înflorite în cel mai perfect stil gotic sau renaissance. Primăria și domurile, instituțiile de cultură și muzeele de tot felul, renumite în lumea întreagă și rămase acum fără apărare, au fost lovite, mișelește, cu vădită pornire de distrugere, Lübeckul ne fiind un punct strategic,

După bombardarea inutilă a Parisului, cea a Coloniei și a Lübeckului vine să împlinească lipsa de scrupulozitate criminală a —vezi bine— prea civilizatului Albion.

S'a susținut că războiul trecut a fost pierdut de Germania mai mult în latura morală decât în cea militară. Nu știm în ce măsură s'au făcut vinovați Germanii trecutului război pentru a merita epitele de „barbari” și „nimicitori ai civilizației europene”. Dar, dacă e un adevăr că războaiele pot fi pierdute prin lipsurile morale ale combatanților, putem pronostica de pe acum rezultatele actualei conflagrații... Moartea ta prin tine, Engliteră.

G. A. C.

IN MIRCEȘTII LUI ALECSANDRI, PLÂNG PARAGINILE

Ducându-mă să-mi văd dăunăzi un vechi prieten din Mircești, mi-a fost dat să re trăiesc — pentru a câta oară?! — dezolația părăsirii lor. Căci locurile ca și oamenii, își au o existență proprie. Ia-le sufletul, și înfățișarea li se schimbă, lunecând spre prăpăstuirile fără întoarcere.

Din celebra luncă dela Mircești, inspiratoarea bardului nostru național, n'a mai rămas nimic sau aproape nimic. Eram copil când, prin ochii neîntinatelor entuziasme, admiram, în salonul părintesc, umbrăriile sălcilor poleite cu asfințit din tabloul în ulei datorit cunoscutului pictor Theodor Buiuciu, fost membru al Junimii și profesor al Academiei de Belle Arte. Am visat adesea în fața aceluia tablou ca la o fereastră deschisă spre o lume minunată dar inaccesibilă vrâstei mele crude. De aceea când, acum vreo douăzeci de ani în urmă, am pășitspre acele locuri, dezamăgirea mi-a fost mare

De abia trecusem podul dela Șcheia. Ardeam de nerăbdarea întâlnirii mult visate. Când colo, nimic. Cotisem de mult drumul Mirceștilor, dar umbrăriile lipseau. În dreapta doar, cei „doi stejari dintr'o tulpină ca doi ochi într'o lumină”, își profilau meditativele ramificații, izolați în unduirea lanurilor lui Iulie. Nici sălcii, nici cocostârci, nici cel puțin monotonia fermecătoare a cântecului broaștelor. Lunca dispăruse. Deasupra ei, așternută pe deal, ca o stână, se odihnea așezarea sătească, având gara la stânga, iar la dreapta, construcția masivă a spitalului. De abia dacă răsărea din mijlocul caselor scunde, conacul transformat acum în muzeu și

mauzoleul Academiei în care își doarme somnul de veci Alecsandri alături de devotata lui Paulina...

Le-am cercetat pe amândouă și acum ca în toate dățile când am trecut pe acolo, cu sentimentul pios al prăznuirilor. Câțiva premilitari sădeau pomi în grădina înconjurătoare a casei amintirilor și a criptei veșnicei odihne.

Subt lumina tulbure a acestui Aprilie ploios, casa mi s'a părut mai dărăpănată, iar odăile mai scunde, mai înghețate. Din odaia de lucru, cupa Gintei Latine plecase, — pentru unde și dusă de cine? — lăsând văduvă cutia ei capitonată. În perete, scrisorii lui Frederic Mistral către poet, îi ruginesc tot mai mult buchile, scutul lor de sticlă dovedindu-se nefolositor față de mușcătura vicleană a igrasiei. În salonul din dreapta, două uleiuri, unul al spatarului Vasile cu cei doi fii, Vasile și Iancu, și cellalt tot al lui alături de soție, de fiică și de fiul mezin care e îmbrăcat și aici în aceeași uniformă de cadet, — privesc muștrătoare spre noi. Dar cel puțin ele sunt întregi și puse la loc de cinste. Tabloul „Steluței” însă zace într'un colț cu pânza sfâșiată. Alături, într'o încăpere întunecoasă, îngustă și umedă, ca un vestibul de cavou, sunt adunate coroanele de lauri. Trofee par cununi mortuare, decolorate și inutile. Într'o altă cameră, o ladă de poștalion în pânză și o veche cutie de pălării a Paulinei, caută zadarnic să înlocuiască, în rândul amintirilor, biblioteca, masa și unealta de scris a poetului, dispărute și ele ca atâtea altele. Iar în „Corabia lui Noe”, vasta sală din fund, sunt așternute pe pereți tablouri și mostre agricole. De ce?... N'aș putea spune.

La plecare am semnat cu adâncă tristețe în cartea vizitatorilor unde mai semnasem alături de A. C. Cuza, cu zece ani în urmă. M'am întrebat dacă nu s'ar cădea o muștrare pentru cei vii în loc de banalul omagiu adus gloriei aici uitate. Căci e de preferat o părăsire totală, o dispariție în praf și pulbere, decât o asistență bicisnică, menită să trezească cel mult strigoi ai amintirilor dar nu luminoasa trecutului ființă. Un asemenea abandon cade greu pe umerii purtătorilor de răspundere.

Știm, — argumente sunt deajunse. Dar nu-i mai puțin adevărat că procesele încă în curs și neînțelegerile dintre moștenitori nu au dreptul să svârle peirii un bun care aparține astăzi patrimoniului României. Dacă există o *expropriere* în ordinea materială, nu vedem de ce nu ar ființa una și în cea spirituală. Statul are datoria să interviev prin toate mijloacele, chiar acele de mână forte, pentru a salva ce mai poate fi salvat, aducând aici scumpele amintiri azi răvășite sau spulberate.

Cu un mauzoleu de două milioane, și acela încă neterminat, nu se pot împlini marile comandamente ale închinărilor naționale.

Trebue să deprindem generațiile cu *evlaviile concrete*, și nu abstracte ; cu evlavia dată până și celei mai mărunte amintiri legate de viața sau opera înaintașilor. În această privință, ca și în multe altele, n'ar fi rău să luăm pilda Germaniei, — nu pentru a ne ridica până la ea dar pentru a ne păstra un loc onorabil în rândul statelor civilizate ale Apusului. G. A. C.

PRIMII STUDENȚI TRANSNISTRIENI

au sosit la Universitatea din Iași pe la sfârșitul lui Martie, odată cu lăstunii și privighitorile. Îi primim cu brațele deschise, și le zicem frățescul „bine ați venit”, socotindu-i drept solii entuziaști ai primenirilor din noul veac la care purcede românismul. G. A. C.

REVISTELE TINERETULUI ȘCOLAR

Greutățile războiului n'au putut împiedeca îmbucurătoarea ecloziune a periodicelor literare la diferitele licee din țară. Astfel, Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași, a ajuns cu revista sa, *Tinerețe*, în anul al patrulea de existență; *Muguri*, revista seminariștilor din Buzău în al optsprezecelea an; *Vlăstarul* liceului Mihai Kogălniceanu din Vaslui, în al optulea, etc.

Ne bucurăm să salutăm aceste juvenile încercări precum și strădaniile profesorilor ce le îndrumază. Numai cât, se pune întrebarea dacă o pletoară de publicații liceale n'ar amenința să înăbușe elementul selecționărilor timpurii în vederea cristalizării definitive. Poate că ar fi bine dacă revistele școlare ar apărea câte una de fiecare provincie, înmănunchind colaborările tuturor liceelor din regiune.

Ar fi posibilă astfel o serioasă emulație a tineretului care pășește pentru prima oară pe drumul Golgotei scriitorești. Totodată s'ar evita confuziile regretabile cum se întâmplă cu cele două reviste „Licurici”, — una a elevilor liceului „B. P. Hașdău” din Chișinău, aflătoare în anul al IV-lea de existență și cealaltă mai recentă, condusă de d. profesor Bucur Pinciu, a liceului comercial de băieți din Giurgiu.

Qui trop embrasse, mal étreint — zice francezul. Și credem că are dreptate. G. A. C.

VIAȚA SCRITOREASCĂ DIN CHIȘINĂU

Cel de-al doilea centru al Moldovei începe să se refacă și în latura scrisului.

În lipsa tiparnițelor locale, — toate tipografiile din Chișinău fiind distruse de bolșevici, — marele cotidian al provinciei, „Basarabia”, apare la București. De sigur, faptul prezintă mari neajunsuri, datorită întârzierilor de transport. Însă, s'au și luat măsuri pentru mutarea la Chișinău a unei tipografii.

În localitate apare ziarul „Raza” care continuă să aibă același rol important pentru basarabeni, ca și în refugiu. Îl conduce preotul Vasile Țepordei, energicul luptător pe tărâmul național și al renașterii Basarabiei.

Scriitorul de vază este Sergiu Matei Nica, poetul basarabean care, alături de preoții Vasile Țepordei și Sergiu Roșca, de poetul Nicolae Coban și alții, dovedesc persistență în muncă și deplină solidaritate în acțiune.

Ar fi de dorit ca preoții Paul Mihailovici și Simion Neaga, cu frumosul lor trecut cultural, să participe și ei mai intens la viața scrisului basarabean.

Din București, de pe linia frontului, din Bolgrad și cătunele depărtate ale întregii Basarabii, ar fi trebuit să trimeată mai des corespondența lor: Vladimir Cavarnali, Dragomir Petrescu, Octav Sargețiu, Tatiana Gălușcă, Sergiu Grosu, Sabin Popescu-Lupu, Iacob Slavov, Anton și Vasile Luțcan, Alfred Tibereanu, Pavel Codiță, A. Bardier, T. Vicol, Alexandru Lungu, C. Aldea, Vasile Chicu, Portase-Prut și alții, care continuă opera scriitoarească a lui G. Madan, Ștefan Ciobanu, Pan. Halippa, N. Popovschi, Gala-Galaction, Petre Cazacu, G. Năstase, N. Dunăreanu, D. Iov, I. Buzdugan, Anton Crihan, Anibal Dobjanschi, Iorgu Tudor, Vladimir Neaga și a altor predecesori. I. Țurculescu.

C. STURZU ȘI MUZEUL MOLDOVEI DIN BACĂU

Născut la Rotopăneștii Folticenilor, descris cu mult farmec de Artur Gorovei și Aurel Stino, Constantin Sturzu a luat licența la Facultatea de teologie din Chișinău (la prof. Ștefan Ciobanu), căsătorindu-se în Basarabia cu o verișoară a poetului Alecu Mateevici.

Profesorul C. Sturzu s'a așezat de câțiva ani, la Bacău, unde scoate gazeta „Moldova”, a cărei pagină de istorie și literatură merită o atenție specială. Colecțiile acestui harnic profesor alcătuiesc baza solidă a Muzeului Moldovei din Bacău, în a cărui carte de aur găsim semnați pe N. Iorga, A. C. Cuza, Principele de Wied ș. a. Arhiva Muzeului are scrisori inedite ale lui Costache Negri, Vasile Alecsandri, Costache Rosetti-Tescanu ș. a. Vechi hrisoave, icoane, colecții de obiecte istorice, un cap de zimbru și câte altele, completează bogățiile acestui muzeu regional, care—ca și biserica Precista—este cel mai frumos monument istoric al Bacăului. G. B.

MULȚUMIRE

Dl. Gh. A. Cuza, aduce pe această cale întreaga sa grațitudine prietenilor și cunoscuților din cele patru unghiuri ale țării care i-au asistat durerea, prin prezență sau prin cuvânt. De asemeni, mulțumește tuturor autorităților locale pentru înțelegerea și delicateța de care au dat dovadă.

RECENZII

Petre Stati: *Interpretări din lirica latină*, ed. II-a, Colecția „Cuget Moldovenesc”, Iași, 1942, 83 pag.

Albert Garnier, (*Le génie romain*, Paris, 1925), vorbind despre cercul literar din jurul lui Scipion-Emilian și căutând să explice de ce în veacul II a. C. marele public prefera pe Plaut lui Terențiu, constată că în această epocă „umanitățile devin privilegiul unui mic cerc de inițiați, opera literară îndepărtându-se de popor” (p. 241).

Observația are valoare nu numai pentru epoca la care se referă Garnier. De atunci și până astăzi, clasicismul, cu liniile sale sobre, a alcătuit frigidarul entuziasmelor literare. Fenomenul se face cu atât mai resimțit la noi unde studiul antichității n'a stat niciodată la mare cinste iar acum a căzut aproape complet din orbita preocupărilor spirituale.

Numai așa se poate explica de ce cartea d-lui profesor Petre Stati, bună în adevărata accepție a cuvântului, a avut soarta tuturor semenelor ei. Prima ediție apărută acum șapte ani, în 1935, la Bălți, a trecut aproape neobservată. Epulzarea i s'a datorat necesităților școlare, care au impus elevilor să se adreseze lucrării. Altfel, ar fi rămas neatinsă și n'ar fi apărut o a doua ediție ce ne prilejuește plăcerea de a ne ocupa de dânsa.

Una din calitățile mari ale d-lui Stati este tenacitatea. D-sa nu se lasă ușor descurajat. După cum a știut să ducă viața revistei „Cuget Moldovenesc” cale de unsprezece ani, străbătând biruitor piedicile de tot felul, tot așa d-sa a parvenit să ne înfățișeze și noua ediție a „Interpretărilor”. Intr'un format mărit și în condiții tehnice ireproșabile, ele vin să împlinească o gravă lacună și anume „prăpastia ostilității față de cei antici”, așa cum ține să sublinieze autorul în prefața volumului.

Poezii traduși, — Lucrețiu, Catul, Virgil, Horațiu, Tibul, Propertiu și Ovid, — aparțin celei mai bune epoci a literaturii latine. E vorba de veacul premergător lui Octavian-August și de însăși strălucita domnie a celui dintâi *Imperator*. E epoca descătușării din influențele grecești, năzuind, prin făgașurile tradiționaliste ale Cenzorului, spre puritatea originilor naționale. Ciceron în elocință, Sallust dar mai ales Tit-Liviu în istorie, afirmă în opera lor genialitatea specific romană, fixându-i definitiv planurile transparentului cleștar.

Tendința se face și mai remarcată în poezie. Limba latină trece dela populara și săraca exprimare a lui Plaut și Caton, la o bogăție creatoare necunoscută încă. Cristalizarea verbului într'un cadru eclectic pe cât de național, desparte pentru totdeauna lumea veche, a liberei-republici, de nouile orânduiri ieșite din vânzoleala de aproape un veac a războaielor civile. Prime-nirile nu părăsesc făgașul tradiției ci extind numai tărâmurile. Creația artistică va lărgi tot mai mult inelele pe luciul mării augusteene care nu mai e acum a urbei ci a orbei romane. Timpurile de nesiguranță și de sfâșiere internă care l-au răpus pe Ciceron și au contribuit desigur în bună parte la sinuciderea lui Lucrețiu, au dispărut pentru o lungă perioadă. Făcând din lespedea tumulară a ideilor lui Martie piatră de citorii și din unda dela Actium, apă lustrală, — Părintele Patriei statornicește, alături de stăpânirea unuia singur, acea *pax romana* sub scutul căreia încep a înflori, nestingherite, gândirea, arta și literile. August nu a cenzurat și nu a împilat scrisul. Dimpotrivă. Printre sfefnicii lui era Mecena. Un Tit-Liviu putea să-și facă aprecierile sale nu în totdeauna favorabile Imperiului; să ofteze chiar după Pompei, fiind sigur de impunitate. Numai în mod cu totul excepțional, tenebroasele intrigi palatiste au biruit lira, cum a fost cazul nefericitului Ovidiu. Dar un Virgil, un Horațiu, un Propertiu, au cunoscut toate bine-facerile regimului, iar operele lor au creat veacul de aur al scrisului latin.

Fecunditatea și strălucirea celor două secole care încadrează nașterea lui Hristos au atras în toate vremile și pretutindeni atenția susținută a umanismelor. Deci d. Stati n'a avut față de epocă o preferință specială de afirmat. După cum n'a înțeles să o aibă nici în selecționarea bucăților traduse. D-sa mărturisește singur că s'a lăsat condus de consacrările antologiilor, înlăturând numai acele bucăți prea încărcate de elemente mitologice, spre a facilita înțelegerea și interesul cititorului. Căci culegerea d-lui Stati, alături de scopul literar propriu zis, are și unul utilitarist, didactic. Paginile „Interpretărilor” răspândesc nu numai vibrații de artă pură; ele cuprind și datele necesare lămuririi fiecărei opere. În afară de prefața volumului unde sunt răbojite aceste intenții, autorul consacră poeziilor traduși o scurtă prezentare critico-biografică, făcând astfel accesibilă înțelegerea de ansamblu ce nu putea fi îmbrățișată de fragmentara înfățișare a operei lor.

Traducerile d-lui Stati sunt realizate cu o rară virtuozitate și o exemplară scrupulozitate literară. Dintr'un exces de modestie, d-sa le numește *interpretări*, referindu-se probabil la forma versului rimat care este cea modernă și nu cea antică, a scândării. Păstrarea iusă a atmosferei sufletești cât și a amănuntului formal, ne îndrituește să le socotim tălmăciri autentice, și încă de cea mai aleasă calitate.

Să luăm de pildă, versul lui Horațiu dedicat „sclavului său”, — *Ad Puerum*, (Oda XXXVIII, Cartea I-a):

*Persicos odi, puer, apparatus
Displicent nexae philyra coronae;
Mitte sectari rosa quo locorum
Sera moretur*

*Simplici myrto nihil allabores
Sedulus curae; neque te ministrum
Dedecet myrtus, neque me sub arcata
Vite bibentem.*

Și iată traducerea („Interpretări”, p. 40):

Nu-mi place fastul Perșilor, copile!
Cununi pe fir de mladă îmi displac...
Dece mai cauți rozele târzii de zile
Pe cine știe ce ascuns arac?

Cu simplu mirt așa de la'ndemână
Nu-ți stă nici ție rău, slujindu-mă, nici mie
Când beau paharul rezemat pe-o mână
La umbra dulce-a tufelor de vie.

În deosebi remarcăm fidelitatea transpunerii de formă și fond a primului vers. E impresionantă. Afară de *odi* tradus prin *nu-mi place*, propoziția e aceeași, identică aceeași. Și versul românesc urmează firul sentimentelor odei, pasionat ca o dără luminoasă. E adevărat, — d. Statii nu respectă cadența nici construcția versului original. Dar ce importanță are dacă sentimentul undulează întocmai ca și cel al liricului latin? Așa, de exemplu, finalul strofelor la traducător, nu are abreviația obligatorie a versului safic. Dar perioada cade în endecasilabul d-sale tot atât de caldă ca și dincolo, păstrându-i întreaga evocare poetică.

De altfel, autorul menține procedeul evadării din forma originalului în absolut toate traducerile sale. Nu-l interesează de-i versul alcaic, safic sau alexandrin. Dar „trădările” sale de traducător se opresc la metru și prozodie, dând autorului posibilitatea să-și valorifice puternica personalitate, fără a altera întru nimic materialul utilizat.

Interpretările domnului prof. P. Stati s’au situat din început pe linia fruntașă a tălmăcirilor noastre din clasicismul antic. Că nu au fost îmbrățișate așa cum meritau de marele public cititor, e și firesc. În schimb se poate bucura de înțelegerea sinceră ce i-au adus-o câțiva.

Vor veni desigur și vremuri mai prielnice literelor, când antica civilizație mediteraneană se va fi generalizat și la noi. Și atunci, ele vor trebui să țină samă de opera pionerului de astăzi, cu atât mai prețuită cu cât a răsunat ca glasul Apostolului — în pustiu.

G. A. C.

„Cuget Moldovenesc”, foaie lunară a societății „George Enescu” din Bălți, sub patronajul I. P. S. Mitropolit Tit Simeodrea. Iași, an. XI, nr. 4-5, April-Mai 1942. Director, Petre Stati.

În primele zile ale lunii April, revista „Cuget Moldovenesc” de subț inimosa conducere a d-lui prof. Petre Stati, dă, în format mărit, numărul său dublu pentru April și Mai crt.

Revista debutează cu un eseu filosofic, nu prea fericit, datorit d-lui prof. univ. Ștefan Bărsănescu. Încercând să interpreteze filosoficește „sensul și destinul Iașului” și luând „drept fir călăuzitor punctul de vedere hegelian”, autorul caută să definească „prin casele și ornamentele Iașului, *Waltanschaung*-ul care s'a concretizat în el”. Și ajunge să descopere orașului mai multe „strat-uri sau etaje culturale” (p. 4). Trecând cu ușurință peste tezaurul de artă bizantină și neo-bizantină izvodită în zidăria sfintelor lăcașuri pe care le numește „bisericește” (ca și cum valoarea arhitectonică ar sta în dimensiune), d-sa se cațără la imaginările „etaje” spirituale ale Iașului veacului al XIX-lea ale cărui „construcții orizontale” (sublinierea este a autorului) sunt lipsite de unitate.

După părerea d-lui Bărsănescu, amalgamul stilurilor s'ar datorita unor influențe varii, liniile sobre fiind inspirate de filosofia carteziană (cum e de exemplu casa Greceanu din strada Carol), iar cele bogate în ornamentații, de cea leibnitziană (p. 7-9). Aflăm astfel, cu stupefacție și, bine înțeles, pentru prima oară, că teatrul național „este o construcție în stil leibnitzian” (p. 17). Deci, — conchide d-sa — „desvoltarea acestor construcții, constituie un indiciu că în Moldova pătrundea atunci spiritul modern subț forma filozofiei raționalistă a lui Descartes și Leibnitz” (p. 9).

Trecem generos cu vederea *stilul leibnitzian*, complet necunoscut în artă. Știăm că arhitectura are un stil roman, unul gotic, bizantin, renaissance, etc., dar stiluri filosofice, încă nu. Admitem și noi, dimpreună cu autorul, varietatea vestimentară a caselor Iașului. Ea merge dela *empire* și *biederemier* până la cel mai agresiv *roccoco*. Dar amestecul haotic este datorat influențelor epocii sau, pur și simplu, gustului personal al arhitectului. Nu-l prea vedem pe Leibnitz și pe Descartes împletindu-și sistemele prin fumul narghilelelor dumealor boierilor giubenii dela începutul veacului trecut. Un Iași „aristocrat” sau unul „statal”, așa cum îl vrea d. Bărsănescu? Da. Poate. Dar nici într'un caz un Iași care să se fi smuls de pe făgașul tradițiilor spirituale venite de dincolo de veac.

Dacă am admite teoria d-sale, ar urma să-i acceptăm și toate celelalte compartimentări făcute pe marginea caprițiilor arhitectonice ieșene. Am admite și noi un Iași „teologic, și aristocrato-statal”, un Iași „al intelectualismului, al istorismului și liberalismului” (p. 20).

Evident că nu ne stă în cădere să oprim pe d-l Bărsănescu de a clădi, cu mîgală multă, „etaje” savante din cărțile de joc ale filozofiei. Un singur lucru avem dreptul să-i cerem. Preocupându-se „de scopul immanent și transcendent al capitalei Moldovei” (sic!), să se întemeeze pe specificul tradițiilor ieșene, atât de interesant din toate punctele de vedere. Vor fi ei buni și Hegel, și Kant, și atâția alții aduși de d-sa cu o rară abundență de citat. Dar

nu aici. Altfel, riscăm să ne cadă pe cap un nou și ultim etaj, — acel al *filozofismului*.

Restul materialului este bogat pe cât de variat.

În proză, d-l Artur Gorovei ne dă câteva vibrante amintiri din copilărie unde, printre duișia zâmbetului, se strecoară tristeța nespusă a lucrurilor ce nu mai au întoarcere. O substanțială evocare a „Cetății Sucevei“, semnează d-l prof. I. Minea, iar d-l E. Diaconescu, în articolul „Funcțiunea europeană a României“, adaptează unele reminiscențe istorice la situația prezentă. Proza literară e înfățișată de d-l Aurel George Stino care construiește nuvela „Gătlan“ cu o vervă susținută și un rar simț al proporțiilor. Apoi de domnii Gh. N. Cârțu, M. Gr. Constantinescu, I. Manolache și Petru P. Andrei, acesta din urmă cu evidente nedibăcii aparținând adolescenței literare și mergând până la nesocotirea acordurilor gramaticale.

Versurile sunt semnate de domnii I. M. Marinescu, G. A. Cuza, George Lesnea, Eusebiu Camilar, Petre Stati etc.

D-l V. Pavelcu aduce câteva interesante „Însemnări psihologice“, iar d-l Edgar Papu, un studiu despre „Spiritul literaturii latine“. Numărul se încheie cu o bogată cronică de note și recenzii. Condițiile tehnice îngrijite vin să încadreze armonic variația contexturei.

G. A. C.

Cărțile pentru tineret și „Tinerețea“ d-lui Petre V. Haneș.

Cărțile pentru tineret au fost întotdeauna o problemă grea și la ordinea zilei — atât pentru forurile oficiale chemate să o rezolve, cât și pentru acei care, stăpâniți de o chemare lăuntrică, lucrează din proprie inițiativă.

Despre cărțile oficiale, alcătuite pentru tineret, multe ar fi de spus dacă... ar exista. Nu că nu sunt cărți, dar nu-s pentru tineret, deși au fost comandate pentru el!

Mai rămân, deci, cărțile pentru tineret care, fără a fi fost comandate sau sprijinite, sunt scrise de către oameni cu vocație indiscutabilă.

Aceste sunt puține. Chiar foarte puține.

Și de aceea, am deschis cu nerăbdare cartea „Tinerețe...“ apărută de curând sub semnătura d-lui profesor Petre V. Haneș. Este o colecție de fragmente bio- sau autobiografice, a mai multor scriitori însemnați: Maiorescu, Alecu Russo, Kogălniceanu, Hașdeu, Eminescu etc., în care „tinerețea de astăzi“ e informată de preocupările „tinereței de altădată“...

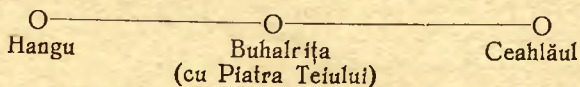
Cărtea este bună. Dar mai ales ideea.

Totuși, chiar când o carte este bună în linii generale, ea trebuie să fie exactă și în amănunte—ca să corespundă într'adevăr cerințelor ce au creat-o.

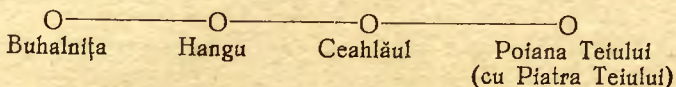
Numai o simpatie personală ne-a îndemnat să citim mai întâi, din cartea d-lui Haneș, capitolul „Alecu Russo“. Dacă aveam evlavie încă de pe băncile școlii, pentru cunoștințele istorico-literare ale d-lui Haneș, am rămas de astădată surprinși de cunoștințele d-sale geo-topografice. Într'adevăr, la pagina 73, citim următoarea eroare interpretativă a unuia din textele

lui Russo : „E vorba aici despre o stâncă din satul Buhalnița, județul Neamț. Când te duci dela Hangu spre Ceahlău, dai de ea în mijlocul drumului. Sătenii îi zic Piatra Teiului“.

Transpunem schematic explicarea topografică a d-lui prof. Haneș :

Pe când, în realitate, iată, tot schematic, ce ne arată harta locului :

În două cuvinte : Piatra Teiului nu e în Buhalnița — care nici ea nu e între Hangu și Ceahlău ; Piatra Teiului e în satul Poiana Teiului (Călugăreni-Neamț), adică e dincolo de Buhalnița, de Hangu și de Ceahlău (o diferență de peste 15 Km.).

Iată de ce am spus că o carte, chiar când e bună în linii generale, trebuie să fie exactă și în amănunte, ca să fie într'adevăr bună — mai ales când e scrisă pentru răsfățata „tinerețe de azi“...

Constantin Turcu

Artur Gorovei : *Popoarele balcanice în folklorul românesc*. Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Literare, seria III, tomul XI, mem. 4, București, 1942.

Marele nostru folklorist, d-l Artur Gorovei, a făcut în ședința Academiei Române dela 17 Octombrie 1941, o importantă comunicare privind popoarele balcanice în folklorul românesc.

„Relațiunile economice și sociale dintre Români și popoarele vecine, — scrie d-l Artur Gorovei, membru de onoare al Academiei, — au influențat asupra spiritului lor și au determinat aprecieri asupra trăsăturilor caracteristice ale indivizilor de altă naționalitate cu care ei au venit în contact. Aceasta este originea diferitelor proverbe, anecdote, cântece — într'un cuvânt originea tuturor produselor folklorului românesc“.

Unele popoare balcanice sunt deseori menționate în folklorul nostru. Excepție fac numai Sârbii, despre care se cunoaște doar un strigăt și o zicătoare.

Orice proverb, autorul îl explică prin snoave. Mai des întâlnim în folklorul nostru pe Bulgari, dar mai cu seamă pe Greci, prezentați — pe vremuri — de țaranul român, ca oameni foarte hrăpăreși. Sunt interesante proverbele : „Grec cu limba neagră“, „Se pottesc ca Grecii la pușcărie“, „Îți place ac Grecului alămăia“ și altele, întâlnite și astăzi în popor. Legenda „Vâlcân“, ne vorbește de ieniceri. De altfel Turcii sunt menționați și ei deseori în proverbe : „Binele l-o luat Turcul“, „Turcul plătește“, etc. Mai amintesc despre Turci vorbesc baladele „Novac“, „Gruia lui Novac“, „Badiul“ și altele.

Meșteșugita prezentare și explicație a proverbelor noastre din acest studiu face să recunoaștem pe iscusitul povestitor și scriitor din Folticeni, iar eru-

diția ne-aduce aminte de directorul monumentalelor volume ale revistei „Șezătoarea“, și de vice-președintele a atâtor congrese internaționale de folklor.

G. B.

Constantin C. Giurescu: Populația moldovenească dela gura Niprului și a Bugului în veacurile XVII și XVIII. Extras din revista „Renașterea“, Nr. 11-12, Noembrie-Decembrie 1941.

Intr'un scurt, dar interesant studiu, d-l profesor Constantin C. Giurescu publică o însemnată contribuție la trecutul populației românești dela gura Niprului și a Bugului. Autorul ne arată că știrile privitoare la acești Români „sunt cu atât mai numeroase cu cât ne apropiem de vremea noastră; ele nu lipsesc însă nici pentru epoca mai veche. Încă din veacul al XIII-lea un act italian amintește de o româncă Marioara, căsătorită în Caffa Crimeii. În 1430 printre soldații străini care apărau acest oraș genovez e pomenit și un Iacob Valahul. În 1455 găsim pe Moldoveni stăpânind cetatea Lerici, la gura Niprului, apoi, ca soldați și negustori, îi întâlnim în Crimeea, pe vremea lui Ștefan cel Mare. La 6 Februarie 1468 e pomenit, tot la Caffa, un «Iohannes Velachus», adică un Ioan Românul, apoi, în 1469 și 1470, un Stanciu, un Dumitru, un Radu, un Stoica“.

Pentru secolele următoare, al XVII-lea și al XVIII-lea, distinsul nostru istoric face constatăările sale pe baza unui important material lăsat de trei călători.

Cel dintâi este călugărul italian Piccolo Barsi da Luca, care vizitează Transnistria la 1639. Vorbind despre cetățile turcești de dincolo de Nistru, el arată că locuitorii fortărețelor erau Turci, iar cei din afară erau Valahi. Din povestirea călugărului Barsi reiesă că, pe vremea lui Vasile Lupu, *Oceacovul* avea o numeroasă populație moldovenească. Aceeași localitate e cercetată de d-l Giurescu și la 1709, întemeindu-se pe amintirile unui alt cleric, superintendentul Daniel Krmann, care constată și el că, în primul rând, orașul e locuit de Valahi. Ultimul călător a cărui mărturie o invocă autorul este un Rus, Pavel Sumarocov, viitorul senator și membru al Academiei Ruse. Călătorind prin țara *Oceacovului*, pe la 1799, el este impresionat ca și înaintașii săi de numărul mare al Moldovenilor.

„Moldova Nouă“ care se formează în actuala Transnistrie la sfârșitul secolului al XVIII-lea, nu dispăre în cursul secolului trecut, dovadă fiind crearea Republicei Moldovenești a Sovietelor, încât încheiem această privire sumară asupra trecutului românesc al Transnistriei prin cuvintele autorului însuși:

„Pe temeiul mărturiilor de mai sus, putem afirma prezența, în veacurile XVII și XVIII, a unei însemnate populații românești pe țărmul nordic al Mării Negre, la răsărit de Nistru. O constatăm în 1639, în 1709, în 1799. Desigur ea exista de mai înainte, continuând pe negustorii și soldații din veacul al XV-lea, întâlniți la Caffa și la Lerici. Țărmul mării între Nistru și Kertch, ca de altfel întreg ținutul dintre Nistru și Nipru, păstrează urmele expansiunii românești, urmele vitalității etnice a neamului nostru“. G. B.

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI

Ilie Bărbulescu, „Die paläographischen und orthographischen Einflüsse des Westzyrillischen auf das Ostzyrillischen bei den Rumänen“, 1940.

Giovanni Terranova, „Romania in marcia“, Roma, XX, 1942.

V. Muthesius, „Autarchia Europei“, București, 1942.

Hans Dittmer, „Reglementarea pieții, calea spre asanarea agricolă“.

Artur Gorovei, „Popoarele balcanice în folklorul românesc“, *Analele Academiei Române*, București, 1942.

Al. Lascarov-Moldovanu, „Scrisori de război din anul vitejiei românești 1941“, București, 1942.

Constantin N. Tomescu, „Se cuvine o facultate de teologie la Chișinău?“, Chișinău, 1942.

Petre Stati, „Interpretări din lirica latină“, ed. II-a, Iași, Colecția „Cuget Moldovenesc“, 1942.

G. Bezviconi, „Mănăstirea Japca din Județul Soroca“, București, 1942.

Gh. Dem. Andreescu, „Iliada lui Homer, repovestită tineretului“, ed. II-a, București.

Gh. Dem. Andreescu, „Odiseea lui Homer, repovestită tineretului“, ed. II-a, București.

Ion Luca, „Rachieria“, dramă în versuri, ed. II-a, Bacău 1938.

Ion Luca, „Icarul de pe Argeș“, poem dramatic, ed. II-a, Bacău, 1940.

Ion Luca, „Femeia Cezarului“, comedie în unsprezece tablouri, ed. II-a, Bacău, 1940.

Ion Luca, „Amon Ra“, poem dramatic, ed. II-a, Bacău, 1940.

Ion Luca, „Alb și negru“, tragi-comedie în opt tablouri, ed. II-a, Bacău, 1941.

Ion Luca, „Javra pământului“, tragi-comedie în șase tablouri, Bacău 1942.

Dr. Ion Lăncrânjan, „Orientări spre România nouă“, București, 1942.

N. N. Tiron, „Organizarea administrației locale“, Iași, 1941.

Constantin Cojan, „Răsturnări“, București, 1942.

N. Grigoraș, „Dregătorii târgurilor moldovenesti și atribuțiunile lor până la Regulamentul Organic“, Iași, 1942.

Mihail Pintea, „Rugăciuni pentru răni de aur“, poeme, Târnăveni, 1941.

A. Bolohan, „Epigrame“, București, 1942.

Oreste A. Anastasiu, „Spre o mai bună așezare a marelui industriei, cu privire specială asupra Basarabiei“, București, 1942.

Arhidiacon Ioanichie Grădinaru, „Insemnătatea culturală și religioasă a Mănăstirii Neamțului în trecutul neamului“, Iași 1942.

REVISTE

DIN STRĂINĂTATE

Südost-Forschungen, Leipzig, an. VI, nr. 1-2, Iunie, 1941, director Fritz Valjavec.

Deutschland, Berlin, an. IX, Febr. 1942.

Internationale Nachrichten, Frankfurt a. M., nr. IX/6, 15 Martie, 1942.

Service Mondial, Frankfurt a. M., nr. IX, 1 și 2, 1-15 Ianuarie, 1942.

Serviciul Mondial, Frankfurt a. M., nr. III/3 și 4, 1-15 Februar 1942, III/V, 1

Martie și III/VI, 15 Martie.

Europa Nouă, Berlin, an. IV, nr. 117, 118, Martie și 119, Aprilie 1942.

Il libro italiano nel mondo, Roma, an. II, nr. 5-6, 7, 8 și 9, 1941.

Bolletino Bibliografico italiano, an. I, nr. 1, 2 și 3, Oct., Nov. și Dec. 1940 și an II, nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 și 11, Ianuar—Novembre 1941.

DIN ȚARĂ

Italica, Bolletino annuale de studi italiani a cura di Giuseppe Petronio, an. I, Iași, 1941.

Ani, anuar de cultură armeană, București, 1941, red. H. Dj. Siruni.

Revista Fundațiilor Regale, București, an IX, nr. 3, Martie 1942.

Comunicări, buletin nr. 2 al institutului de Istoria Românilor din Iași, director, prof. I. Minea, 1942.

Luceafărul, Sibiu, an. II, Martie, Aprilie, 1942.

Revista de drept penal și știință penitenciară, București, an. XX, nr. 3—10, 1941, directori I. Ionescu-Dolj și Vespasian V. Pella.

Viața Basarabiei, București, an. XI, nr. 2—3, Febr.—Martie 1942, director Pan Halippa.

Făt-Frumos, Cernăuți, an. XVI, nr. 6, Nov.-Dec. 1941, director Leca Morariu.

Revista Bucovinei, Cernăuți, an. I, nr. 3 și 4, Aprilie și Martie 1942.

Alaci, revistă lunară de studii și cercetări economice, București, an. XII, nr. 11-12, Nov.-Dec. 1941, an. XIII, 1-2, Ian.—Febr. 1942.

Școala și Viața, Revista Asociației generale a învățătorilor din România, București, an. XII, nr. 5-6, Ianuarie-Februarie 1942.

Păstorul Tutovei, rev. asoc. preoților din jud. Tutova, Bârlad, an. V, nr. 1-2, Ianuarie-Februarie, 1942.

Analele educației fizice, București, an. X, nr. 2, 1941.

Apostolul, rev. literară, științifică și educativă a asoc. inv. din jud. Neamț, Piatra-Neamț, an VIII, nr. 3-4, Martie-April, 1942.

Muncitorul național român, București, an. IV, 15 Martie 1942, director, Pan M. Vizirescu.

Luceafărul literar, București, an. XV, nr. 9-10, 1-15 Febr., 1942.

Transilvania, București, an. X, seria II-a, nr. 4-5, 1942, prim-red. Ion C. Ojog.

Satul, rev. de cultură pentru popor, București, an. XII, nr. 137, Aprilie 1941, director Andrei Udrea.

Tribuna Tineretului, Săptămânal de literatură și luptă națională, București, an. VI, nr. 129, 130-131, 132-133, Februar-April 1942, dir. Mihai Daneș.

Contrapunct, Timișoara, an. II, nr. 1-3, Martie, 1942.

Tinerete, rev. elevilor școlii normale „Vasile Lupu” din Iași, an. VI, nr. 2 și 3, Feb.-Mart, 1942.

Muguri, revista Seminarului Buzău, an. XVII-XVIII, 1941.

Vlăstarul, rev. liceului „Mihail Kogălniceanu”, Vaslui, an. VIII, nr. 2, Martie, 1942.

Licurici, rev. elevilor Liceului „B. P. Hașdău”, Chișinău, an. IV, nr. 2, Februarie, 1942.

Arhanghelul, Botoșani, an. V, nr. 11-12, Ianuar-Februar, 1942.

Buletinul pregătirii premilitare și extrascolare, an. III, nr. 1-2, Noembrie-Dec. 1941 și nr. 3, 4, 5, Ian., Febr., Mart, 1942.

ZIARE

Frankfurter Zeitung, Frankfurt a. M., an. XXXVI, 1942.

Südost-Echo, Viena, an. XXII, 1942.

Gazeta cârților, București, an. XI, 1942, director, prof. D. Munteanu-Râmnic.

Acțiunea, București, an. III, 1942, director T. Bobeș.

Transnistria, an. I, 1942, București.

Gazeta Țării, București, an. II, 1942, dir. George Gregorian.

Gazeta Comerțului, București, an. XIII, 1942, director A. C. Cusin.

Țara, Sibiu, an. II, 1942, director Grigore Popa.

Bacăul, Bacău, an. XX, 1942, director Ioan Nicolau.

Moldova, ziar cultural informativ, Bacău, an. V, 1942, dir. prof. C. Sturzu.

Țara Voevozilor, Focșani, an. XI, 1942, director prof. Tanase Pușcă.

Vizitați SLĂNICUL MOLDOVEI!

Stațiunea Slănic Moldova, proprietatea Epitropiei Sf. Spiridon din Iași, este situată în jud. Bacău, la 18 km. de Tg. Ocna, în bazinul Slănicului, având o altitudine de peste 500 metri. Este cea mai renumită stațiune de băi și ape minerale din țară.

Această stațiune se află așezată la poalele munților, în una din cele mai frumoase poziții ale Carpaților, bucurându-se de un climat dulce. În general, în Slănicul Moldovei, avem o vară plăcută, puțin răcoroasă față de arșița dogoritoare din regiunile de șes și deluroase și nici iarna nu e atât de aspră. Precipitațiunile sunt relativ puține în cele 5 luni de vară și de cură.

Stațiunea Slănic, cu cele mai vaste posibilități de cură și tratament din țară, posedă ape minerale renumite, fiind indicată în bolile de ficat, boli de stomac, de intestine și de nutriție. În această stațiune se găsesc ape minerale de băut, ape minerale pentru inhalații și pulverizații pentru balneo-terapie, băi de acid carbonic, hidroterapie, institut de fizioterapie, etc. În inhalatorul acestei stațiuni, se tratează bolile aparatului respirator ca : astm, bronșite, etc.

Slănicul mai oferă vizitatorilor și numeroase distracții : cinema, teatru, bibliotecă, sală de dans, orchestră, diferite sporturi, (tenis și pescuit), precum și excursiuni în împrejurimile minunate ale stațiunii.

În această stațiune se găsesc numeroase vile, hoteluri și restaurante de primul rang.

Un repaus în stațiune este indicat și reconfortant, ape minerale cu minunate efecte, altitudine potrivită și o climă dulce, iată ce oferă Slănicul vizitatorilor săi.

Distanța Tg. Ocna—Slănic se parcurge cu autobuzele C. F. R., pe o șosea de un pitoresc minunat, prin cheile Slănicului. Toată valea e strânsă între munți uriași, iar utilul se armonizează cu frumosul. Epitropia Sf. Spiridon n'a cruțat niciun sacrificiu pentru a desăvârși cu tot confortul acest cuib de liniște, sănătate și voie bună.

Vizitați Slănicul Moldovei. Stațiunea este deschisă între 1 Iunie—1 Octombrie ; în lunile Iunie și Septembrie se acordă reducere la toate taxele.

Preferați Slănicul Moldovei, celorlalte stațiuni !

COMERCIALA FARMACEUTICĂ

SOCIETATE ANONIMĂ ROMÂNĂ

BUCUREȘTI

STRADA GENERAL BERTHELOT Nr. 39

Telefon 5-05-89

Telefon 5-12-68

DEPOZIT DE MEDICA-
MENTE ȘI CHIMICALE,
ULEIURI ETERICE
PENTRU PARFUMERIE
ȘI SCOPURI COMES-
TIBILE, FIOLAJE

REPREZENTANȚE PENTRU ROMÂNIA A FABRICILOR :
DEUTSCHE KABELWERKE A. G., BERLIN; CAUCIUCĂRIE
MEDICINALĂ GEHE & Co., A. G., DRESDEN;
SPECIALITĂȚI FARMACEUTICE

COLECȚIA „CETAȚII MOLDOVEI”

- Ștefan Berechet, *Care din trei*, trad. din Cehov.
- G. Bezviconi, *Rotrea familiilor românești peste Nistru*.
- *Costache Negruzzi, scriitor basarabean*.
- *Legăturile familiale ale lui A. C. Cuza cu Basarabia*
- Gh. A. Cuza, *Frankfurt, Cetatea antiiudaismului mondial* (epuizat)
- *Cuza-Goga, o înfrățire ideală*, (ed. II-a), 10 lei.
- *Prin Tighina și Cetatea-Albă*, 60 lei.
- *Profanare scelerată sau act de demență. (Cazul Gh. Călinescu)*.
- *Bugeacul—drumuri și popasuri basarabene* (epuizat)
- I. Florea-Rariște, *Rătăcire prin vis*, (versuri).
- N. Grigoraș, *Orașele Moldovei și populațiile de origine străină*
- *Ceva despre urmașii lui Petru Vodă Rareș*
- Petru Iroaie, *Natură și sens popular românesc*.
- I. G. Loghin, *M. Eminescu și provinciile desrobite*.
- C. Martiniuc, *Moldova de Sus*.
- Marga Mateescu, *Assisi, cetatea Sf. Francisc*.
- Ion G. Savin, *Mitropolitul Movilă și Sinodul dela Iași*.
- *Religia creștină, — formă fundamentală a civilizației și culturii române*.
-

PREȚUL 70 LEI